

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TEISĖS ISTORIJOS KATEDRA

MILDA PETROKAITĖ
TEISĖS IR VALDYMO PROGRAMA

VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ TEISINĖ PADĖTIS 1918 – 1940 METAIS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
Lekt. Gintaras Šapoka

Vilnius, 2004

TURINYS

Įvadas.....	3
1. Valstybės tarnybą reglamentavusios teisinės bazės formavimasis ir raida.....	6
1.1. Rusijos administracinio paveldo įtaka.....	8
1.2. Valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektai LR Konstitucijose.....	9
1.3. Valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentavę teisės aktai.....	12
1.4. Klaipėdos krašto valstybės tarnautojų padėties reglamentavimo specifika.....	18
2. Valstybės tarnautojai ir jų teisinė padėtis Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais.....	21
2.1. Priėmimas į valstybės tarnybą.....	23
2.2. Valstybės tarnautojų pareigos.....	25
2.3. Valstybės tarnautojų hierarchinė sistema.....	27
2.4. Valstybės tarnautojų darbo užmokestis.....	31
2.4.1. Valstybės tarnautojų pagrindinė alga.....	32
2.4.2. Valstybės tarnautojams priklausę priedai prie pagrindinės algos.....	34
2.4.3. Darbo užmokesčio skaičiavimo specifika atskiroms valstybės tarnautojų grupėms.....	37
2.5. Valstybės tarnautojų mokymasis ir kvalifikacijos kėlimas.....	39
2.6. Valstybės tarnautojų socialinės ir kitos garantijos.....	42
2.6.1. Valstybės tarnautojų pensijos ir pašalpos.....	42
2.6.2. Pagalba valstybės tarnautojui ligos atveju.....	47
2.6.3. Teisė į atostogas.....	48
2.6.4. Kitos valstybės tarnautojams teikiamos garantijos.....	49
2.7. Valstybės tarnautojų atsakomybė.....	50
2.8. Valstybės tarnautojų atleidimas iš pareigų.....	52
3. Valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimo trūkumai ir siūlytos reformos.....	55
Išvados.....	60
Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	62
Santrauka (lietuvių ir anglų k.).....	65
Priedai.....	67

Ivadas

Valstybės tarnautojai yra svarbi valstybės valdymo grandies dalis. Tai nulemia ypatinga valstybės tarnautojų kaip tarpininkų tarp politikų ir visuomenės padėtis, jų atliekamos funkcijos, įgyvendinant valstybės politinės valdžios suformuluotą politiką. Savo nepriklausomybę 1918 metais atkūrusi jauna Lietuvos valstybė susidūrė su daugeliu problemų, kurioms spręsti buvo reikalinga aiški politinė valia, ryžtingi, bet pamatuoti ir apsvarstyti sprendimai, o svarbiausia reikėjo tinkamo ir efektyvaus jų įgyvendinimo. Tam buvo būtina sukurti profesionalią ir efektyvią Lietuvos valstybės tarnybą, ugdyti valstybės aparate dirbančių ir politinės valdžios sprendimus įgyvendinančių tarnautojų sąžiningumą, iniciatyvumą, kompetenciją, atsakingumą, pareigingumą. Priimamais teisės aktais reikėjo nustatyti ir įtvirtinti valstybės tarnybos formavimo principus, apibrėžti įvairius valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus – jų teises ir pareigas, atsakomybę, priėmimo į pareigas tvarką, karjeros galimybes, darbo užmokestį, socialines ir kitas garantijas.

Darbo tikslas – pasinaudojant turimais empiriniais duomenimis, apibrėžti valstybės tarnautojų teisinę padėtį Lietuvoje 1918 – 1940 metais. Tyrimo objektas – Lietuvos Respublikos teisinė bazė, reglamentavusi valstybės tarnautojų teisinę padėtį. Chronologiniai tyrimo rėmai – 1918 – 1940 metai – todėl aptariami tik šiuo, nepriklausomos Lietuvos valstybės egzistavimo laikotarpiu, priimti teisės aktai.

Tyrimo uždaviniai:

- atskleisti valstybės tarnautojų statusą reglamentavusių teisės aktų raidą ir jos problematiką;
- išanalizuoti valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus, numatytus Lietuvos Respublikos teisės aktuose;
- nurodyti valstybės tarnautojų teisinės padėties ypatumus.

Rašant darbą buvo naudojamas aprašomasis ir analizės metodai. Teisės aktų, reglamentavusių valstybės tarnautojų teisinę padėtį, turinio analizė padėjo nustatyti valstybės tarnautojų padėties reglamentavimo laipsnį ir pobūdį. Darbe buvo siekiama ne tik aprašyti valstybės tarnyboje kylančius teisinius santykius, bet ir atskleisti jų sąryšį su kitais to meto visuomenėje egzistavusiais reiškiniiais bei valstybės raida apskritai. Tokiu būdu pasitelkiant sisteminių metodą buvo siekiama geriau atskleisti nagrinėjamų teisinių santykių esmę ir vietą tuometinės Lietuvos valstybės valdymo sistemoje.

Pasirinktos temos aktualumą ir svarbumą lemia siekis išanalizuoti ir apibrėžti vienos iš svarbiausių tarpukario Lietuvos valstybės valdymo struktūros dalių – valstybės tarnautojų – teisinę padėtį bei nurodyti jos ypatumus. Tokie teisės šaltinių ir istorinių dokumentų analize paremti tyrimai padeda geriau suvokti valstybės valdymo, jos institucijų raidos tendencijas, paaiškinti valstybės valdymo srityje egzistavusias problemas, atskleisti jų priežastis, padaryti apibendrinančias

išvadas apie valstybės tarnautojų, kaip tam tikros visuomenės grupės, teisinę padėtį, kurią apsprendė egzistavusios teisės normos ir praktinis jų įgyvendinimas. Tema yra aktuali dar ir dėl savo naujumo, nes esamoje literatūroje valstybės tarnautojų teisinė padėtis ir jos problematika kompleksiskai apžvelgta ir iširta iki šiol nebuvo. Apie Lietuvos Respublikos administracinio aparato tarnautojus užsimenama Lietuvos valstybės ir teisės istorijos temai skirtose studijose – V.Andriulio, M.Maksimaičio, V. Pakalniškio ir kitų autorių parengtoje „Lietuvos teisės istorijoje“¹ bei M.Maksimaičio ir S. Vansevičiaus „Lietuvos valstybės ir teisės istorijoje“². Tačiau detalus valstybės tarnautojų teisinės padėties aptarimas nebuvo šių svarbių studijų tikslas. Atskirus valstybės tarnautojų statuso aspektus yra aptarę A. Raipa ir V. Smalskys straipsniuose „Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai“³ bei „Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos“⁴. Nemažai dėmesio valdininkų statuso klausimams buvo skiriama tarpukario Lietuvos periodinėje ir teisinėje spaudoje. A. Janulaičio, K. Lauciaus, V. Mačio, V. Fridšteino ir kitų autorių straipsniai bei nuomonės buvo skelbiamos Lietuvos teisininkų draugijos leidinyje „Teisė“, periodiniuose spaudiniuose „Vairas“, „Naujoji Romuva“, „Tėvų žemė“ ir kituose. Darbe analizuojamos temos problematika yra glaudžiai susijusi ir su bendrosiomis Lietuvos teisinės sistemos raidos tendencijomis. Šia prasme daug išsamios ir naudingos informacijos pateikiama prof. M. Maksimaičio monografijoje „Lietuvos teisės šaltiniai“⁵, V.Andriulio studijoje „Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16 – 1940.VI.15) bruožai“⁶, paminėtini ir tarpukario Lietuvos teisinėje periodinėje spaudoje publikuoti straipsniai: M. Riomerio „Luumų tvarka ir papročiai“⁷, M. Cimkausko „Kuriais įstatymais gyvena Lietuvos valstybė“⁸, A. Janulaičio „Lietuvos teisyne reikalu“⁹, Rainio J. „Veikiančiosios teisės sulietuvinimas“¹⁰ ir kiti.

Valstybės tarnautojų teisinė padėtis gali būti apibrėžiama tik nagrinėjant tai reglamentavusių teisės normų turinį. Todėl pagrindiniai darbe analizuojami teisės šaltiniai yra Lietuvos Respublikos teisės aktai – laikinoji ir nuolatinės Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Įstatymas dėl valstybės tarnybos sutvarkymo, Įstatymas dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo, Valstybės tarnautojų

¹ Andriulis, V., Maksimaitis M., Pakalniškis V., Pečkaitis J.S., Šenavičius A. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius:Justitia, 2002.

² Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. – Vilnius, 1997.

³ Raipa A., Smalskys V. Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai // Lietuvos istorijos studijos. 2001, Nr.9.P.44 – 52.

⁴ Raipa A., Smalskys V. Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos // Viešoji politika ir administravimas. 2003, Nr.6.P.73 – 80.

⁵ Maksimaitis M. Lietuvos teisės šaltiniai 1918 – 1940 metais. – Vilnius:Justitia, 2001. 199 p.

⁶ Andriulis V., Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16 – 1940.VI.15) bruožai // Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15)/parengė V. Andriulis, R. Mockevičius, V.Valeckaitė – Vilnius, 1996.

⁷ Riomeris M. Luomų tvarka ir papročiai // Teisė. 1922, Nr.1. P. 19 – 24.

⁸ Cimkauskas M. Kuriais įstatymais gyvena Lietuvos valstybė // Teisė. 1922, Nr.3. P.22 – 25.

⁹ Janulaitis A. Lietuvos teisyne reikalu // Teisė. 1925, Nr.7.

¹⁰ Rainio J. Veikiančiosios teisės sulietuvinimas // Teisė.1938, Nr. 43.P. 342 – 344.

atlyginimo įstatymas su priedais, Įstatymas valstybės tarnautojų kelionės išlaidoms atlyginti, Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas ir kiti. Dėl ribotos darbo apimties darbe nėra atskirai analizuojami teisės aktai, reglamentavę atskirų valstybės tarnautojų grupių – diplomatų, statutinių pareigūnų, savivaldybių tarnautojų – teisinę padėtį. Apie šias grupes kalbama tiek, kiek jų padėties reglamentavimas patenka į bendrųjų valstybės tarnybos srities įstatymų reguliavimo sferą. Darbą su istoriniais Lietuvos teisės šaltiniais palengvino V. Andriulio, R. Mockevičiaus ir V. Valeckaitės parengtas rinkinys „Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15)”¹¹, taip pat tarpukario laikotarpiu išleistas teisės aktus sistemantis leidinys bei jų rodyklė - K. Šalkauskio sudarytos „Lietuvos novelos: veikiančių 1935.III.16 Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų „Vyriausybės žiniose“ 1 – 476 rinkinys“¹² bei J. Robinzono „Lietuvos įstatymai: sistemiška visų paskelbtų ir galiojančių įstatymų, įsakymų, taisyklių ir instrukcijų apžvalga“¹³. Tačiau siekiant tikslumo pateikiant ir analizuojant galiojusių teisės normų turinį, daugiausia buvo remiamasi autentiškais teisės aktų tekstais, publikuotais „Vyriausybės žiniose (iki 1920 m. – „Laikinosiose Vyriausybės žiniose“).

Gilinantis į nagrinėjamą problematiką, darbe stengtasi ne tik aptarti valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentavusių teisės normų turinį, bet ir kritiškai pažvelgti į įvairius šios temos aspektus. Todėl šalia publikuotų teisės šaltinių tekstų, buvo naudojamosi aukščiau paminėtais ir kitais įvairių autorių darbais, archyviniais dokumentais, tarpukario Lietuvos periodinės spaudos straipsniais. Reikia pastebėti, kad didžioji dauguma tarpukario Lietuvos autorių, analizavusių Lietuvos valstybės tarnybą, apie ją atsiliepė kritiškai, nurodydavo tiek šios srities teisinio reglamentavimo, tiek ir valstybės tarnautojų veiklos trūkumus bei siūlydavo įvairius būdus egzistavusioms problemoms spręsti. Todėl minėti straipsniai buvo naudingi siekiant darbe pateikiamą teisės normų turinio analizę papildyti praktine jų įgyvendinimo apžvalga bei kritika. . Siekiant atskleisti platesnį analizuojamos tematikos kontekstą, darbe naudojamosi ir bendrąsias teisinės sistemos raidos problemas analizavusių autorių darbais.

¹¹ Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15)/parengė V. Andriulis, R. Mockevičius, V. Valeckaitė – Vilnius, 1996.

¹² Šalkauskis K. Lietuvos novelos: veikiančiųjų 1935.III.16 Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų „Vyriausybės žiniose“ 1 – 476 nr. rinkinys. – Kaunas: Raidė, 1935. 813 p.

¹³ Robinzonas J. Lietuvos įstatymai: sistemiška visų paskelbtų ir galiojančių įstatymų, įsakymų, taisyklių ir instrukcijų apžvalga. - Kaunas, 1940.

1. Valstybės tarnybą reglamentavusios teisinės bazės formavimasis ir raida

Teisės aktų, reglamentuojančių valstybės valdymą, organizavimą ir valstybės institucijų veiklą, reguliuojančių visuomeninius santykius, atsirandančius valstybėje, leidyba bei jų įgyvendinimas yra esminis valstybės, kaip organizacinės ir valdymo struktūros požymis. Priimant ir įgyvendinant teisės aktus yra nustatomi valstybės valdymo principai, kuriamos jos institucijos, apibrėžiamos jų kompetencijos sritys, reguliuojami valdžios ir piliečių tarpusavio santykiai bei įvairios valstybės politikos sritys. 1918 m. vasario 16 d. nepriklausomybę atkūrusiai jaunai Lietuvos valstybei detalus ir aiškus teisinis įvairių jos gyvenimo sričių kuo spartesnis reglamentavimas buvo gyvybiškai svarbus. Kaip teigė ano meto teisininkai, „jeigu įstatymų leidimo technika ir jų tikslumas bei aiškumas kiekvienoje valstybėje ir jos piliečių gyvenime yra svarbus dalykas, tai jis turi dar didesnės reikšmės ką tik gimusios valstybės gyvenime. Žinoti juridinės normos, reguliuojančios valdžios organų santykius su piliečiais ir piliečių tarp savęs, yra ne tik patogumo klausimas, bet tatau liečia ir patį valstybės, kaip teisinio organizmo, buvimą“¹⁴. Buvo aiškiai suvokiama, kad Lietuvos valstybė šiame kelyje susidurs su daugeliu sudėtingų problemų. Kaip 1922 m. teigė M. Riomeris, „Lietuvos valstybė, susikūrusi ant didžiosios Rusijos griuvėsių, turi sutvarkyti visus krašto santykius ir gyvenimą naujais pamatais ir būtent tokiais, kad jie atitiktų krašto reikalams, jo kultūrai, jo materialiniams ir dvasiniam išsilavinimui, pagaliau jo liaudies sąmonei. <...> Taigi ir Lietuva, kaip ir kitos jos kaimyninės valstybės, gimusios iš Rusijos griuvėsių, turės pasigaminti sau naujus teisės dėsnius, naujus įstatymus, turės prieiti prie savo teisės sintezės“¹⁵. M. Riomeris įspėjo, kad tam reikės „daug priruošiamojo darbo, stiprių tradicijų, savo tautinės esmės sąmonės, žodžiu – tam tikros įstatymų leidimo kultūros“¹⁶.

Toks suvokimas, kad būtina „įstatymų leidimo kultūra“ nesusiformuos greitai, leido Lietuvai eiti pasirinktu pragmatišku keliu. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, joje dar kurį laiką liko galioti carinės Rusijos įstatymai, kurie neprieštaravo Lietuvos Konstitucijai ir nebuvo pakeisti naujais įstatymais. Tai buvo numatyta 1918 m. lapkričio 2 d. paskelbtų „Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatinių dėsnių“ 24 straipsnyje: „sirtyse, kuriose Lietuvos Valstybės nėra išleistų naujų įstatymų, laikinai palieka tie, kurie yra buvę prieš karą, kiek jie neprieštarauja laikinosios Konstitucijos pamatiniams dėsniams“¹⁷. Šia konstitucine nuostata, kuri buvo ir kitose laikinosiose bei nuolatinėse Lietuvos konstitucijose, buvo sukurtas teisinis pamatas receptuoti kitų valstybių įstatymus, tačiau buvo nustatytos tam tikros ribos:

¹⁴ Cimkauskas M. Kuriais įstatymais gyvena Lietuvos valstybė? // Teisė. 1922, Nr.3. P. 22.

¹⁵ Riomeris M. Luomų tvarka ir papročiai // Teisė. 1922, Nr.1. P.19.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Lietuvos valstybės konstitucijos / Sudaryt. ir įvado aut. K.Valančius. – Fotografuot.leid. – Vilnius: Mokslas, 1989. P. 7.

- 1) jie Lietuvoje galiojo iki karo, t.y. iki 1914 m. rugpjūčio 1 d.;
- 2) neprieštarauja Lietuvos Konstitucijai;
- 3) nepakeisti nacionaliniais įstatymais¹⁸.

Vis tik, paliekant galiojusius teisės aktus, prioritetas buvo teikiamas nacionalinės teisės sistemos kūrimui, kuris Lietuvoje vyko pakankamai dinamiškai. „Laikinių Vyriausybės žinių“ 1 – 37 numeriuose (1918.12.29 – 1920.5.12) ir „Vyriausybės žinių“ 38 – 710 numeriuose (1920.6.22 – 1940.6.17) paskelbta 5550 teisės aktų¹⁹. Anot prof. M.Maksimaičio „receptuoti Rusijos imperijos teisės aktai, tokiais pat nacionaliniais teisės aktais sistemingai ir gausiai novelizuojami – keičiami, papildomi ar naikinami, valstybės gyvavimo pradžioje tapo pagrindiniu naujos kuriamos Lietuvos nacionalinės teisės šaltiniu“²⁰.

Teisės kodifikacija, įstatymų projektų rengimas iki 1928 m. dažniausiai vyko spontaniškai, atsiradus neatidėliotinam poreikiui. Nepakankamai koordinuota kodifikacijos darbo bei įstatymų leidybos tvarka bei to pasekmės sudarė prielaidas atsirasti prieštaravimams tarp atskirų teisės normų. Siekiant išvengti gausėjančių spragų įstatymų leidyboje bei sunkumų, išskylančių taikant juos praktikoje, 1928 m. buvo įkurta Valstybės Taryba – speciali institucija įstatymų suderinamumo klausimams spręsti ir teisės kodifikacijos darbams vykdyti²¹. Tokios institucijos įkūrimas buvo numatytas 1928 m. Konstitucijoje, kurios 54 str. teigia, kad „įstatymams tvarkyti ir jų sumanymams ruošti bei svarstyti steigama Valstybės Taryba, kurios sudėtį, teisės ir pareigas nustato atskiras įstatymas“²². Tai buvo pagalbinė, iš specialistų sudaryta institucija, kuri atliko tam tikrą vaidmenį įstatymų leidybos srityje bei jų nuostatų aiškinimo, tikslinimo srityje. Buvo teigiama, kad „Valstybės Tarybos „nuomonių“ paskelbimas turi ypatingos reikšmės Lietuvoje, kur veikia pasenę, iš Rusų paveldėti įstatymai, nesuderinti su naujais socialiniais ir valstybinės santvarkos reikalavimais“²³.

Valstybės Tarybos teikiamos nuomonės dėl įvairių įstatymų nuostatų taikymo praktikoje išaiškinimo buvo svarbios ir reglamentuojant įvairius valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus. 1939 m. jai buvo pavesta parengti ir detalų valstybės tarnybos reglamentavimo įstatymą, tačiau šis jos darbas liko nebaigtas.

¹⁸ Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. – Vilnius, 1997. P.190.

¹⁹ Andriulis V. Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16 – 1940.VI.15) bruožai // Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15). – V.: 1996. – Parengė V.Andriulis, R.Mockevičius, V.Valeckaitė. P.XVI.

²⁰ Maksimaitis M. Lietuvos teisės šaltiniai 1918 – 1940 metais. – Vilnius: Justitia, 2001. P.73.

²¹ Andriulis V. Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16 – 1940.VI.15) bruožai // Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15). – V.: 1996. – Parengė V.Andriulis, R.Mockevičius, V.Valeckaitė. P.XVIII – XIX.

²² Lietuvos valstybės konstitucijos / Sudaryt. ir įvado aut. K.Valančius. – Fotografuot.leid. – Vilnius:Mokslas, 1989. P.50.

²³ Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937: leidžia Lietuvos teisininkų draugija. – Kaunas:Spindulio spaustuvė, 1937. P.2.

1.1. Rusijos administracinio paveldo įtaka

Kaip jau buvo minėta, Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, joje liko galioti carinės Rusijos įstatymai, kurie neprieštaravo Lietuvos Konstitucijai ir nebuvo pakeisti naujais įstatymais. Galima daryti išvadą, kad ši taisyklė galiojo ir valstybės tarnybą reglamentavusių teisės aktų atžvilgiu. Tačiau Lietuvoje buvo sukurta visiškai kitokia valstybinė santvarka, negu buvo Rusijoje, buvo formuojamos kitos valstybės tarnybos tradicijos, veikė kitos institucijos, skyrėsi ir krašto administracinis sutvarkymas. Todėl Rusijos teisės aktų galiojimas tose srityse, kurios nebuvo reglamentuotos Lietuvos Respublikos teisės aktais buvo gana problematiškas, nes senųjų teisės aktų nuostatos nebeatitiko pasikeitusių valstybės gyvenimo sąlygų. A.Janulaitis teigė, kad „Rusų įstatymai, tvarkantieji administracijos veikimą, buvo atsilikę nuo gyvenimo, pritaikyti prie absoliutizmo <...>“²⁴.

Kad Rusijos įstatymų taikymas buvo problematiškas, patvirtino ir Valstybės Tarybos išaiškinimai. Viena iš tokių iškilusių praktinių problemų buvo išaiškinta Valstybės Tarybos nuomonėje pagal Valstybės Kontrolieriaus 1935 m. lapkričio 26 d. raštu Nr. 4943 iškeltą klausimą „ar administracijos organai, duodami savo nutarimų ar kitokių aktų nuorašus, turi imti raštininę rinkliavą, numatytą „Bendrosios Gubernijų Santvarkos įstatymo 131 str.“ (Įst. Rink. II t.)²⁵. Valstybės Tarybos nuomonėje buvo konstatuota, kad „Rusijos administracinė santvarka prieš paskelbiant Lietuvos nepriklausomybę daugeliu atvejų buvo kitokia, negu kad dabartinės (1935 metais – aut. past.) nepriklausomos Lietuvos administracinė santvarka“²⁶. Lietuvoje valdžios funkcijos, kurias atlikdavo vietinės Rusijos gubernijų įstaigos, buvo visai kitaip paskirstytos. Iš dalies jos buvo priskirtos centrinių Lietuvos įstaigų kompetencijai, iš dalies į kitokios struktūros vietinės valdžios institucijos ar savivaldybės įstaigos kompetenciją. Todėl konstatuota, kad nustatyti, kuri Lietuvos Respublikos institucija atitinka „buvusį Rusijos gubernijų vietinės valdžios „prisutstvennoje mieste“, nėra įmanoma dėl jų kitokios funkcijinės kompetencijos ir organizacinės konstrukcijos“²⁷. Tokie Valstybės Tarybos pateikiami argumentai pagrindžia teiginį, kad Rusijos įstatymų, nepakeistų naujai priimtais Lietuvos Respublikos įstatymais, taikymas nepriklausomoje Lietuvoje, buvo labai komplikotas. Nepaisant to, kai kurios nuostatos dėl valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimo vis tik buvo taikomos. Kaip pavyzdį galima pateikti Rusijos baudžiamojo kodekso nuostatų taikymą nustatant valstybės tarnautojų atsakomybę. Šio kodekso galiojimas Lietuvoje buvo įteisintas priimant Baudžiamojo statuto (kodekso) įvedamąjį įstatymą

²⁴ Janulaitis A. Lietuvos teisyne reikalu // Teisė. 1925, Nr.7. P.41.

²⁵ Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937. – Kaunas:Spindulio spaustuvė, 1937– P. 173.

²⁶ Ten pat.

²⁷ Ten pat P. 174.

(LVŽ. 1919. Nr. 2-3), kuriuo buvo nustatyta, kad “įteisētu baudžiamuoju kodeksu yra laikomas Rusijos 1903 metais patvirtintas kodeksas, kuris turėjo galios ir vokiečių okupacijos valdžiai esant”. Galiojimui buvo numatytos tam tikros išimtys, t.y. nustatyti konkretūs straipsniai, kurie negaliojo Lietuvoje bei buvo nurodyta, kad negalioja “visa tai, kas priešinga Laikinajai Lietuvos Valstybės konstitucijai”²⁸. Valstybės tarnautojų atsakomybei reglamentuoti buvo skirtas atskiras 37 skyrius, pavadintas “Apie nusikalstamuosius darbus, padarytus valstybės arba visuomenės tarnybą einant”.

Kalbant apie Rusijos administracinio paveldo įtaką Lietuvos valstybės tarnybai reikia pastebėti, kad tokia įtaka buvo daroma ne tik vykdant formalius teisės aktų reikalavimus, bet ir dėl perimtų iš Rusijos laikų valdininkijos veiklos tradicijų, kurios ne visada pasižymėjo teigiamais bruožais. Kaip teigė P. Vilutis, “Rusijos imperiją galima sakyti, pražudė nepaprastai išgalėjęs valdininkų tarpe kyšininkavimas, pasisavinimas valstybės turto, vogimas, protekcionizmas, viršininkų sauvavaliavimas ir stiprus liaudies atžvilgiu režimas”²⁹. Taip teigti galbūt buvo ir per daug kategoriška, tačiau reikia pripažinti, kad minimi neigiami valdininkų bruožai tikrai egzistavo ir kėlė nemažų problemų. Net ir 1930 – ūjų pabaigoje Lietuvos valstybės tarnautojų tarpe didesniąją dalį sudarė valdininkai, kurie buvo dirbę dar carinės Rusijos valstybinėse įstaigose. Anot A. Valašino, “prieškarinėje Rusijoje administracinio aparato sistema visoms centro ir periferijos įstaigoms būdavo nustatoma iš viršaus. Patobulinti ar ką nors pataisyti toj sistemoj nieko nebuvo galima. Kiekvienas naujas sumanymas ar pareikšta iniciatyva buvo laikoma caro ir jo nustatytos tvarkos įžeidimu. Ir todėl nenuostabu, kad valdininkai atlikdavo savo įstaigos darbą taip, jog nė viena nustatytos tvarkos raidė negalėdavo būti pakeista”³⁰. Žvelgiant į gausius straipsnius periodinėje spaudoje šia tema, galima daryti išvadą, kad šie Rusijos laikais susiformavę valstybės tarnautojų veiklos bruožai buvo būdingi ir konservatyviems Lietuvos tarnautojams, kurie „dažniausiai į kiekvieną naują, kad ir būtiną dalyką, žiūri su tam tikra baime ir nepasitikėjimu”³¹. Tokie, carinės Rusijos valdininkijos tradicijomis gyvenantys valdininkai buvo priešpriešinami vadinamajai „naujamajai“ valdininkų kartai, kurią sudarė jau nepriklausomybės laikais Vakaruose mokslus baigę, jauni, kvalifikuoti ir daugiau iniciatyvos turėję tarnautojai, pradėję darbą valstybės tarnyboje jau nepriklausomos Lietuvos valstybės laikais.

1.2. Valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektai LR Konstitucijose

Paprastai tokia sritis kaip valstybės tarnyba nėra detalčiai reglamentuojama valstybių konstitucijose. Ne išimtis buvo ir Lietuvos Respublikos konstitucijos. Nepaisant to, siekiant

²⁸ Baudžiamąjį statuto (kodekso) įvedamasis įstatymas // Laikinosios Vyriausybės žinios. 1919. Nr. 2-3.

²⁹ Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas.: Vytauto Didžiojo universitetas, 1939. P. 113.

³⁰ Valašinas A. Sistema ar žmonės // Naujoji Romuva. 1938, Nr. 27-28.

³¹ Undraitis J. Po valdininkus pasidairius // Vairas. 1939, Nr.4. P.76.

išsamumo, reikalinga bent trumpai apžvelgti valstybės tarnautojų teisinės padėties klausimus, įtvirtintos Lietuvos teisinėje sistemoje konstitucinėmis nuostatomis.

Pirmosios Lietuvos konstitucijos akcentavo tik valstybės tarnautojų skyrimo principą. 1918 m. lapkričio 2. d. Lietuvos Valstybės tarybos posėdyje buvo priimti Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatiniai dėsniai – svarbus ir reikšmingas esminius valstybės pagrindus nustatantis dokumentas. Valstybės tarnautojai čia minimi tik tiek, kad 11 str. įrašyta nuostata, kad Valstybės Tarybos Prezidiumas skiria aukštesnius kariuomenės ir civilinius valdininkus³². 1919 m. balandžio 4 d. Lietuvos Valstybės taryba priėmė naujus Laikinosios Konstitucijos Pamatinius dėsnius. Vėlgį valstybės tarnautojai buvo paminėti tik 9 str., kuriuo šį kartą Valstybės Prezidentui suteikta teisė skirti „aukštesnius kariuomenės ir civilinius Valstybės valdininkus“³³ bei numatyta, kad Valstybės kontrolierių parenka ir skiria Valstybės Prezidentas³⁴.

1920 m. birželio 10 d. pirmą kartą demokratinių ir laisvų rinkimų būdu išrinktas atkurtosios Lietuvos Respublikos Steigiamasis Seimas priėmė Laikinąją Lietuvos Valstybės Konstituciją, kurios priėmimas užbaigė Lietuvos valstybės kūrimosi ir laikinosios Vyriausybės veiklos laikotarpį. Šioje Konstitucijoje buvo pakartotos jau anksčiau deklaruotos nuostatos apie tai, kad Respublikos Prezidentas skiria aukštesnius kariuomenės ir civilinius valstybės valdininkus³⁵.

Pirmojoje nuolatinėje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje, priimtoje 1922 m. rugpjūčio 1 d., jau buvo nuostatos, reglamentuojančios valstybės tarnautojų atsakomybę prieš piliečius. II – ajame skirsnyje „Lietuvos piliečiai ir jų teisės“ buvo numatyta galimybė reikalauti atlyginti žalą, padarytą valdininko piliečiui. Konstitucijoje buvo teigiama, kad „einančio savo pareigas valdininko nuskriaustas pilietis turi teisės įstatyme nurodyta tvarka traukti jį teisman be jo vyresybės leidimo ar sutikimo ir ieškoti nuostolių atlyginimo“³⁶. Taip pat buvo numatyta teismo kompetencija spręsti administracijos įsakymų teisėtumą, o tai reiškia, kad „visais atsitikimais, kuomet kyla ginčų dėl valdininkų įvairių įsakymų teisėtumo, teismas išsprendžia ginčą: ar turėjo teisės valdininkas išleisti ginčijamą įstatymą, ar ne“³⁷. Buvo įtvirtinta ir konstitucinė nuostata, kad „Respublikos Prezidentas skiria ir atleidžia Respublikos valdininkus, kurių skyrimas ir atleidimas įstatymų yra jam pavestas“³⁸.

Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo valstybės valdymą perėmus prezidentui A.Smetonai, buvo pradėta atvirai kalbėti apie būtinumą keisti 1922 m. Lietuvos Valstybės konstituciją, esą ji „buvusi

³² Lietuvos valstybės konstitucijos / Sudaryt. ir įvado aut. K.Valančius. – Fotografuot.leid. – Vilnius:Mokslas, 1989. P. 7.

³³ Ten pat. P. 9.

³⁴ Ten pat P. 13.

³⁵ Ten pat. P. 14.

³⁶ Ten pat P.19.

³⁷ Ten pat. P.43.

³⁸ Ten pat. P.24.

priimta revoliucinio pakilimo sąlygomis, autoriams neturint reikiamo patyrimo³⁹. Vyriausybės 1928 m. gegužės 25 d. oficialiai paskelbtame prezidento dekretuotame dokumente, pavadintame Lietuvos Valstybės Konstitucija, išliko buvusios Konstitucijos nuostata dėl piliečių teisės kreiptis į teismą patyrus nuostolius dėl neteisėtų valdininkų veiksmų bei Respublikos Prezidento teisė skirti ir atleisti valdininkus, kurių skyrimas ir atleidimas įstatymo yra jam pavestas. Konstitucijos skirsnyje, reglamentuojančiame teismų darbą, nebeliko nuostatos, kad teismas sprendžia ginčus, iškilusius dėl administracijos veiksmų bei valdininkų išleistų įsakymų teisėtumo, pasakyta tik, kad teismų organizaciją, kompetenciją ir jurisdikciją nustato įstatymas.

Nauja Konstitucija, kurią Seimas priėmė 1938 m. vasario 11 d., paskelbta Prezidento, įsigaliojo tą pačių metų gegužės 12 d. Nevertinant kitų šios Konstitucijos, kuri literatūroje apibūdinama kaip atvirai autoritarinė, nuostatų, reglamentavusių valstybės gyvenimą, svarbu paminėti, kad šioje konstitucijoje pirmą kartą atskirame skyriuje yra išdėstytos valstybės administracinę santvarką reglamentuojančios nuostatos. Numatoma, kad valstybės valdymo sritims tvarkyti yra ministerijos, kurių santvarka nustatoma įstatymu, o ministerijų darbui vietose vykdyti, valstybės teritorija skaidoma administraciniais teritoriniais padaliniais. Taip pat kaip ir ankstesnėse konstitucijose, išliko Prezidento teisė skirti ir atleisti valdininkus ir kitus pareigūnus, kurių skyrimas ir atleidimas jam pavestas įstatymu. Taip pat pirmą kartą konstitucijoje yra įrašyta nuostata (124 str.), kad „valdininkų ir kitų pareigonių tarnybos santvarka nustatoma įstatymu“⁴⁰. Konkretūs valstybės institucijų bei jų tarnautojų teisinės atsakomybės klausimai taip pat paliekami nustatyti priimant tam skirtus įstatymus, konstitucijoje yra tik nuostata (128 str.), kuri skelbia, kad „administracinių organų veiksmų tikslingumą ir teisėtumą saugo aukštesni organai įstatymų nustatyta tvarka. Įstatymu nustatoma, kuriais atvejais administracinių organų veiksmų teisėtumas saugomas ir teismo tvarka“⁴¹.

Galima konstatuoti, kad nepriklausomos Lietuvos valstybės gyvavimo laikotarpiu 1918 – 1938 metais priimtose Lietuvos Respublikos laikinosiose ir nuolatinėse Konstitucijose, valstybės tarnautojų teisinės padėties klausimai, galima sakyti, visiškai neaptariami. Dažniausiai minima tik valstybės Prezidento teisė skirti aukštus valstybės pareigūnus, taip pat minimos nuostatos, susijusios su valstybės tarnautojų atsakomybe už savo veiksmus. Tiesa, paskutinėje, 1938 metų Konstitucijoje, valstybės administracinės santvarkos pagrindai aptariami atskirame skirsnyje, taip pat paminėta, kad reikalinga valstybės tarnybą sureguliuoti priimant atitinkamus įstatymus, tačiau tokių įstatymų,

³⁹ Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. – Vilnius, 1997.P. 153.

⁴⁰ Lietuvos valstybės konstitucijos / Sudaryt. ir įvado aut. K.Valančius. – Fotografuot.leid. – Vilnius: Mokslas, 1989. P.81.

⁴¹ Ten pat. P. 82.

nuosekliai reglamentuojančių visus valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus, deja, taip ir nesuspėta priimti.

1.3. Valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentavę teisės aktai

Valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentuojantys teisės aktai priskirtini administracinės teisės sričiai⁴². Siekiant aiškiau atskleisti valstybės tarnybos instituto vietą tuometinėje Lietuvos teisinėje sistemoje bei apibūdinti valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimą, naudinga yra trumpai apžvelgti kai kuriuos to meto teisininkų pateikiamus teorinius apibrėžimus, kaip buvo suprantama administracinė teisė, valstybės administracija, jos institucijos, jų funkcijos.

P. Vilutis, parengęs administracinės teisės paskaitų vadovėlį, pateikia tokį administracinės teisės apibrėžimą „administracinė teisė yra bendrosios viešosios teisės šaka, kuri normuoja viešosios administracijos organizaciją, ir jos tiek techninį, tiek juridinį veikimą, įskaitant ir administracijos prerogatyvų (privilegijų) vykdymą“⁴³. Jis taip pat apibrėžia valstybės administracijos funkcijas:

- 1) administracija išimtinai atlieka visuomenės reikalus;
- 2) administracija atlieka tiesioginiu būdu savo viešųjų tarnybų pagalba valdžios reikalus: yra personalas paruoštų valdininkų ir specialistų hierarchija, kuri suteikia politiniams žmonėms, esantiems viešosios galios viršūnėj, bendradarbius ir kompetentingus padėjėjus, kurie valdžiai yra būtinai reikalingi ruošimui ir valdymui jos valdiškų sprendimų;
- 3) administracija suteikia valdžiai pinigus, gautus iš finansinių tarnybų, tiesioginių ir netiesioginių mokesčių, maito ir t.t.;
- 4) administracija išlaiko viešą ir ginkluotą galią, kad ji būtų visuomet paruošta valdžios disponavimui⁴⁴.

Dar aiškiau šių funkcijų vykdymas atsiskleidžia aptariant administracijos (kitais tariant, valstybės valdymo institucijų ir jų tarnautojų) santykį su politine valdžia ir visuomene. P. Vilutis teigia, kad „administracija patarnauja lygiai valdžiai lygiai visuomenei, bei jos paskiram nariui. Valdžios reikalus administracija atstovauja kaip ūkvedys, o visuomenei patarnauja kaip tarnas, tenkindamas pono interesus. Administracija turi išpildyti visa tai, ko reikalauja žmonės, remdamiesi įstatyminiu teisėtu pagrindu. <...>. Administracija apsiima prievolę perduoti gyventojams valdžios įsakymus ir, atvirkščiai, perduoti valdžiai prašymus arba skundus iš valdinių“⁴⁵. Taip buvo suprantama valstybės institucijų misija ir funkcijos, kurias jos turi atlikti.

⁴² Lietuvos novelos: veikiančiųjų 1935.III.16 d. Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų „Vyriausybės žiniuose“ 1 – 476 nr. rinkinys / Sudarė K.Šalkauskis – Kaunas: Raidė, 1935. P. 25 – 46.

⁴³ Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas, 1939. P.22.

⁴⁴ Ten pat. P.10.

⁴⁵ Ten pat. P.11.

P. Vilutis taip pat pateikia „viešosios tarnybos“ sąvoką. Analizuojant jos turinį, paaiškėja, kad ji yra tapati valstybės tarnybos sąvokai ir suprantama kaip susidedanti iš keturių elementų: „valdininkų grupavimas“, „organizuotas grupavimas“, „įjungimas į darbą administracinės galios ir kompetencijos“, „patarnavimas visuomenei“⁴⁶. Buvo remiamasi prancūzų administracinės teisės veikalu autorių nuomone, kurie viešąją tarnybą apibūdino kaip „plačią organizaciją, kuri, valdančiųjų vadovaujama turi tikslą patenkinti tą ir kitą viešąjį interesą nuolatiniu reguliarium būdu. <...> viešajam interesui tenkinti organizuojama tarnyba, sudaromas jos personalas, nustatoma jos teisės, kompetencija, teisiniai ir techniniai veikimo metodai. Ši tarnyba turi aprūpinti tą interesą veikdama nuolat, pastoviai, stengdamasi patarnauti lygiai visiems gyventojams“⁴⁷. Tokios institucijos, tarp kurių egzistuoja tam tikri hierarchiniai pavaldumo ryšiai, turėjo būti organizuojamos išleidžiant atitinkamus jų veiklą reglamentuojančius įstatymus.

G.Galvanauskas savo straipsnyje „Darbas administracinėse įstaigose“ taip pat pateikia keletą naudingų sąvokų vartojimą paaiškinančių apibrėžimų. Jis teigia, kad „viešojo pobūdžio įstaigų ir kartais su jomis susijusių įmonių tikslas – dažniau tik patarnauti savo piliečiams ir siekti jų bendrų interesų. <...> Svarbiausios viešųjų įstaigų pareigos yra administracinės. <...> Tiesa, jos atlieka ir kitas pareigas: technines, finansines, prekybines, kurioms steigiamos atskiros ministerijos, kaip finansų, prekybos, pramonės, susisiekimo, nors jos daugiausia administracinį darbą ir dirbtų. <...>“⁴⁸. Minėtas autorius, siekdamas atsakyti į klausimą, kaip galima būtų suprasti administravimo sąvoką, cituoja „vieną žymiausių Europos administracinės teisės žinovų Henry Fayol, kuris ją taip nusako: administruoti – tai numatyti, organizuoti, valdyti, derinti, kontroliuoti“⁴⁹.

Administravimo ir vadybos teoretikas V.Raulinaitis aptarė valstybės valdymo principus, institucijas ir jų tarnautojus. Kaip pagrindines institucijas, kurioms yra patikėtas valstybės valdymo darbas, jis matė ministerijas. Anot jo, „<...> ministerijos uždavinys, vadovaujant atskiram ministrui, tvarkyti kartu politikos ir administracijos darbą. Valdyti, arba ministruoti, - reiškia nustatyti pagrindines linijas, nurodyti gaires, į kurias turi būti orientuojama šalies politika; administruoti – reiškia paskirti priemones, kuriomis bus pasiektas galutinis vyriausybės ir parlamento norimas tikslas, pajudinti jas ligi paskirtojo tikslo pasiekimo. Ministras paskelbia tam tikrą programą, o administratorius ją vykdo“⁵⁰.

Pereinant nuo teisinių sąvokų apibrėžimų prie teisės aktų, reglamentavusių valstybės tarnautojų teisinę padėtį, apžvalgos, reikia pastebėti, kad pirmieji Lietuvos Respublikos įstatymai, reglamentavę atskirus valdininkų statuso aspektus buvo priimti netrukus po nepriklausomybės

⁴⁶ Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas, 1939. P.12.

⁴⁷ Ten pat. P.68.

⁴⁸ Galvanauskas G. Darbas administracinėse įstaigose // Vadyba Lietuvoje 1918 – 1940. – Vilnius, 1991. P. 323.

⁴⁹ Ten pat. P. 324.

⁵⁰ Raulinaitis P.V. Administracijos principai // Vadyba Lietuvoje 1918 – 1940. – Vilnius, 1991. P. 255.

atkūrimo. 1919 - 1920 metais aktualus Lietuvos Valstybės tarybos, Prezidento ir ministrų kabineto veiklos baras buvo pirmiausia jau faktiškai veikusių valstybės aparato grandžių tobulinimas, jų pritaikymas prie realių gyvenimo poreikių⁵¹.

Pirmasis buvo priimtas vos du straipsnius turėjęs Įstatymas dėl Valstybės Tarnybos sutvarkymo (Laikinosios Vyriausybės žinios, toliau - LVŽ. 1919. Nr. 4-19), kuriame buvo nustatyta, kad kiekvienas valstybės tarnautojas privalo raštu pasižadėti saugoti Lietuvos Konstituciją, vykdyti valdžios įsakymus bei sąžiningai ir teisingai eiti savo pareigas. Tokiu būdu įtvirtinus valstybės tarnautojo lojalumo valstybei principą bei nustačius atitinkamas jo pareigas, neužilgo po to buvo priimtas Įstatymas dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (LVŽ. 1919. Nr. 8-93), nustatęs kelis svarbiausius atlyginimo už darbą valstybės institucijose nustatymo aspektus bei įtvirtinęs tam tikras garantijas valstybės tarnautojams.

1920 m. buvo priimtas ir pirmasis Lietuvos Respublikos įstatymas, reglamentavęs valstybinėse institucijose dirbančių pareigūnų ir darbuotojų darbo užmokestį - Algų nustatymo centralinių ir vietos įstaigų valdininkams įstatymas (LVŽ. 1920. Nr. 30 – 344), kuriame atlyginimas buvo nurodytas konkrečiomis sumomis nuo 175 auksinų eiguliui iki 6000 auksinų ministrui pirmininkui. Vėliau šie įstatymai, kaip ir kiti, buvo keičiami ir pildomi.

Reikšmingas buvo 1920 m. gegužės mėn. išleistas etatų įstatymų, nustačiusių organizacinę visų to meto valdymo žinybų struktūrą, centines ir vietines jų institucijas, “paketas” (LVŽ. 1920. Nr. 33). Buvo nustatyti Prezidento ir ministrų kabineto kanceliarijų, Užsienio reikalų, Teisingumo, Švietimo, Žemės ūkio ir valstybės turtų, Finansų, prekybos ir pramonės, Susiekimo, Vidaus reikalų ministerijų, Valstybės kontrolės ir kelių kitų valstybės institucijų tarnautojų etatai ir nurodytos juose dirbančių asmenų užimamos pareigos. Pirminis etatų suskirstymas vėliau buvo nuolat pildomas, keičiamas, koreguojamas, atsižvelgiant į praktikoje susiklostančias aplinkybes. Nepaisant to, ir šie pirmieji etatų įstatymai, nustatę valstybės institucijų struktūrą ir tarnautojus, yra labai svarbus šaltinis siekiant apibrėžti, kokias pareigas užimantys ir kokius darbus dirbantys asmenys buvo priskiriami valstybės tarnautojų kategorijai tuometinėje Lietuvoje.

Labai svarbus teisės aktas, pakankamai detalai reglamentavęs atskirus valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus, buvo 1922 m. balandžio 8 d. priimtas Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas (VŽ. 1922. Nr. 88 – 751) bei šiek tiek vėliau priimti keli jo priedai, kuriuose buvo nustatytas etatinių valstybės tarnautojų suskirstymas į kategorijas pagal užimamas pareigas, pateikiama jų darbo užmokesčio dydį padedanti nustatyti lentelė, kurioje buvo nurodomos konkrečios kiekvienam tarnautojui priklausančio darbo užmokesčio sumos, atitinkamai jo turimai kategorijai bei išstarnautų metų skaičiui ir pan. Šis įstatymas ir jo priedai buvo nuolat pildomi,

⁵¹ Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. – Vilnius, 1997. P. 135.

koreguojami, keičiami, atsižvelgiant į besikeičiančią situaciją valstybėje bei praktikoje iškylančius poreikius ir problemas. Atskiroms įstatymo nuostatoms detalizuoti buvo priimamoms įvairios ministrų kabineto tvirtinamos taisyklės, pvz. Valstybės butų įkainavimo taisyklės (VŽ. 1926. XI.24), Laisvai samdomiems tarnautojams samdyti ir atlyginti taisyklės (VŽ. 1933. Nr. 412 – 2844) ir kitos.

Valstybės tarnautojų socialinės garantijos buvo nustatytos Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymu (VŽ. 1926. Nr. 221 – 1443), taip pat buvo patvirtintos jo vykdymą nusakančios ir detalizuojančios taisyklės (VŽ. 1926. Nr. 235 – 1526). Priėmus Troboms statyti paskolų davimo įstatymą (VŽ. 1926. Nr. 194 – 1319) įstatymiškai buvo įtvirtinta valstybės tarnautojo teisė gauti iš valstybės lėšų skiriamą paskolą būstui statyti.

Įstatyme valstybės tarnautojų kelionės išlaidoms atlyginti (VŽ. 1922. Nr. 94 – 112) ir vėliau jį pakeitusiame Kelionės išlaidoms atlyginti įstatyme (VŽ. 1931. Nr. 351-2398), taip pat Dienpinigių įstatyme vyriausybės siunčiamiems į užsienį žmonėms (VŽ. 1922. Nr. 112 – 888) buvo reglamentuota tvarka, pagal kurią valstybės tarnautojui buvo apmokamos komandiruočių, persikėlimo į kitą tarnybos vietą išlaidos, nustatyti jų dydžiai. Šie įstatymai buvo nuolat taisomi, pildomi.

Kalbant apie valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentavusios Lietuvos Respublikos teisinės bazės formavimąsi, svarbu yra paminėti Valstybės Tarybos teikiamų įstatymų išaiškinimų, jos nuomonių svarbą. Valstybės Taryba ne tik rengė naujus įstatymus ir kodifikavo jau veikiančius, bet taip pat ir reikšdavo nuomonę dėl vykdomosios valdžios organų įsakymų bei taisyklių suderinamumo su įstatymais⁵². Atitinkamos srities ministras ar valstybės kontrolierius galėjo pateikti Valstybės Tarybai „klausimus, liečiančius valstybės konstitucinę santvarką, tarptautinės teisės normas, Žemės reformos įstatymą, valstybės tarnautojų teises ir pareigas“⁵³. Kai kuriuos valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus Valstybės Taryba nagrinėjo ir aiškino pagal šiuos užklausimus:

- 1) Vidaus reikalų ministras 1932 m. sausio 7 d. raštu Nr. 609 iškėlė klausimą, ar buvo kompetentinga Kauno miesto Taryba 1924 metais (1924-IV-14) svarstyti ir tvirtinti „Kauno miesto savivaldybės tarnautojų pensijoms aprūpinti įstatus“⁵⁴;
- 2) Klaipėdos krašto gubernorius iškėlė klausimą, ar neprieštarauja Klaipėdos krašto statutui Klaipėdos krašto rinkimų įstatymo nuostata apie Seimelio nario pareigų nesuderinamumą su Klaipėdos krašto valdininko pareigomis⁵⁵;

⁵² Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937. – Kaunas : Spindulio spaustuvė, 1937. P.2.

⁵³ Ten pat. P.2.

⁵⁴ Ten pat. P.83.

⁵⁵ Ten pat. P. 87.

- 3) Susisiekimo ministras 1933 m. rugsėjo 12 d. raštu Nr. 3855 iškėlė klausimą, ar valstybės tarnautoja, pasinaudojusi Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymo 42 str. nustatyta teise gauti atostogas gimdymui, turi teisę tais pačiais metais pasinaudoti dar ir atostogomis, numatytomis Įstatymo dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr. 8-93) 9 str.⁵⁶;
- 4) Valstybės kontrolierius 1934 m. sausio 27 d. raštu Nr. 387 iškėlė klausimą, ar Mokesčių departamento akcizo kontrolierius J. Karalius, 1933 m. rugpjūčio 1 d. įteikęs savo vyresnybei pareiškimą apie sumokėjimą jam vaikų priedo už sūnų, gimusių 1922 m. liepos 22 d., turi teisę gauti tą priedą ir, jeigu turi, tai už kurį laiką⁵⁷;
- 5) Valstybės kontrolierius 1934 m. spalio 9 d. raštu Nr. 3862 iškėlė klausimą, ar Mokesčių departamento kanceliarijos vedėjas, vyr. Buhalteris ir kiti tokie to departamento tarnautojai yra akcizo ir tiesioginių mokesčių priežiūros tarnautojai ir ar jie gali gauti 5 proc. pagrindinės I laipsnio algos priedą pagal Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo 8 str.⁵⁸;
- 6) Valstybės kontrolierius 1935 m. lapkričio 26 d. raštu iškėlė klausimą, ar administracijos organai, duodami savo nutarimų ar kitokių raštų nuorašus, turi imti raštininę rinkliavą, numatytą Bendrosios Gubernijų santvarkos įstatymo 131 str. (Įst. Rink. II t.)⁵⁹;
- 7) Valstybės kontrolierius 1936 m. vasario 28 d. raštu Nr. 1001 iškėlė klausimus: 1) ar turi būti mokamas valstybės tarnautojams vaikų priedas už pavainikius vaikus, ir 2) ar šis priedas už įteisintus vaikus turi būti mokamas nuo įteisinimo ar nuo gimimo laiko, kai tokių vaikų gimimo laiku jų tėvai buvo valstybės tarnyboje⁶⁰.

Nuo 1929 metų Valstybės Taryba priėmė daug nutarimų, atsakydama į tokio pobūdžio klausimus. Tie nutarimai buvo paskelbti 1937 m. Lietuvos teisininkų draugijos išleistame rinkinyje „Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937“, kurio pratarinėje teigiama, kad „Valstybės Tarybos nuomonių paskelbimas turi ypatingos reikšmės Lietuvoje, kur veikia pasenę, iš Rusų paveldėti įstatymai, nesuderinti su naujais socialiniais ir valstybinės santvarkos reikalavimais“⁶¹. Valstybės Tarybos nuomonėse pateikiami galiojančių įstatymų nuostatų išaiškinimai buvo labai svarbūs vienodai įstatymų taikymo praktikai formuoti.

Iš pateikiamos trumpos Lietuvos Respublikos teisinės bazės, reglamentavusios valstybės tarnautojų teisinę padėtį, apžvalgos, akivaizdu, kad sukurta teisinė bazė nebuvo pakankama siekiant

⁵⁶ Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937. – Kaunas : Spindulio spaustuvė, 1937. P. 125.

⁵⁷ Ten pat. P. 133.

⁵⁸ Ten pat. P. 153.

⁵⁹ Ten pat. P. 173.

⁶⁰ Ten pat. P. 179.

nuodugniai ir detaliai reguliuoti valstybės tarnybos srities teisinius santykius. Net ir 1935 – aisiais metais, praėjus jau septyniolikai metų nuo nepriklausomos valstybės atkūrimo, iškilus ano meto teisininkas J.Laucius teigė: „turime nedvejodami pripažinti, kad mūsų valstybės administracinis aparatas yra vis dar laikinai įsteigtos organizacijos pobūdžio“⁶².

Apie detalų ir išsamų valstybės tarnautojų teisinės padėties ir veiklos reglamentavimo įvedimą buvo aktyviai diskutuojama 4 – ajame dešimtmetyje, ir tik jo pabaigoje buvo pradėtas ruošti tam reikalingas įstatymas, turėjęs reglamentuoti visą valstybės tarnybos organizavimą, tarnautojų padėčių teises, pareigas, atsakomybę ir kitus aspektus, tačiau dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių, nutraukusių nepriklausomos Lietuvos valstybės egzistavimą, jis taip ir nebuvo priimtas.

Žvelgiant į įstatyminės bazės, reglamentavusios valstybės tarnybą Lietuvoje, raidą, galima pastebėti kaip kito sąvokos, apibūdinančios asmenis, dirbančius valstybinėse institucijose. Konstitucijoje buvo vartojama sąvoka „valdininkas“. Pirmajame įstatyme, kuriame buvo minima valstybės tarnyba ir valstybės tarnautojai⁶³, vartojama „valdininko“ sąvoka, 1919 – 1920 metais priimtuose teisės aktuose ji taip pat išlieka, pvz. Įstatymas dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr. 8-93), Algų nustatymo centralinių ir vietos įstaigų valdininkams įstatymas (VŽ. 1920. Nr. 30 – 344). Tačiau jau 1922 metais, priėmus Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymą (VŽ. 1922. Nr. 88-751), teisės aktuose pradėdama vartoti valstybės tarnautojo sąvoka, kuri išliko ir vėlesniuose įvairius valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus reglamentavusiuose teisės aktuose. Įstatymuose valstybės tarnautojais buvo vadinami visi valstybės aparate dirbantys žmonės, taip nedarant skirtumo tarp turinčiųjų valdingus įgaliojimus ir vykdančiųjų tik ūkio aptarnavimo funkcijas arba žemutinės grandies valstybės įstaigų darbuotojų, dirbančių pagal profesiją (mokytojų, gydytojų, inžinierių ir pan.)⁶⁴. Literatūroje taip pat galima rasti ir teiginį, kad „aukštesniųjų kategorijų tarnautojai buvo vadinami valdininkais, žemesnieji – tarnautojais“⁶⁵.

Tačiau reikia pastebėti, kad, skirtingai nei teisės aktuose, teisinėje literatūroje, straipsniuose periodinėje spaudoje ir šnekamojoje kalboje 1918 – 1940 metais daugiau dominavo ne „valstybės tarnybos“, o „administracijos“, „administracinio aparato“ sąvokos. Taip pat lygiagrečiai buvo vartojamos sąvokos „valdininkas“, „valstybės tarnautojas“, „administracinio aparato tarnautojas“ nesuteikiant nė vienai iš jų specifinių skiriamųjų bruožų. Pavyzdžiui net ir 1932 m. Valstybės Tarybos nuomonėse dėl atskirų valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektų vartojama

⁶¹ Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937: leidžia Lietuvos teisininkų draugija. – Kaunas : Spindulio spaustuvė, 1937. P.2.

⁶² Laucius J. Tobulinkime administracijos aparatą // Tėvų žemė. 1935, Nr. 19. P.3.

⁶³ Įstatymas dėl Valstybės Tarnybos sutvarkymo // LVŽ. 1919, Nr.4-19.

⁶⁴ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V., Pečkaitis J.S., Šenavičius A. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius.: Justitia, 2002. P. 380.

⁶⁵ Žostautaitė P. Klaipėdos kraštas 1923 – 1939. – V.: Mokslas, 1992.P. 45

„valdininko“ sąvoka⁶⁶, nors jau prieš 10 metų priimtame Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatyme buvo įtvirtinta sąvoka „valstybės tarnautojas“. „Tarnautojo“ ir „valdininko“ sąvokos apibūdinant tą patį asmenį vartojamos ir rinkinio „Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937“ rodyklėje. Prie sąvokos „tarnautojas“ pateikiamos šios Valstybės Tarybos nuomonės: dėl valstybės tarnautojos teisės naudotis eilinėmis ir gimdymo atostogomis tais pačiais metais, dėl teisės į vaikų priedą už praeitą laiką, dėl teisės į vaikų priedą už nesantuokinius vaikus ir kt. Tos pačios nuomonės rodyklėje pateikiamos ir prie sąvokos „valdininkas“, todėl darytina išvada, kad tos sąvokos buvo tapačios, visada buvo kalbama apie tą pačią asmenų kategoriją – valstybės tarnautojus. Šiame darbe aukščiau paminėtos sąvokos taip pat yra vartojamos kaip sinonimai, kalbant apie tą patį valstybės tarnautoją, kaip teisinių santykių dalyvį.

1.4. Klaipėdos krašto valstybės tarnautojų veiklos reglamentavimo specifika

Klaipėdos ir Vilniaus kraštų valstybės įstaigų tarnautojų padėtis pažymėjo tam tikrais specifiniais bruožais, kuriuos nulėmė istorinės aplinkybės, susijusios su Lietuvos teritorijos kaita tarpukario laikotarpiu, kaip 1923 metais Lietuva atgavo Klaipėdos kraštą, o 1939 metais – Vilniaus kraštą. Šiose srityse dirbusių valstybės tarnautojų teisinę padėtį šalia kitų, bendrų visai Lietuvai valstybės tarnybą reglamentavusių teisės aktų, galiojo ir kiti, specifiški tik jiems. Daugiausia tokia specifika buvo būdinga Klaipėdos kraštui, o Vilniaus krašte buvo įvedami visai Lietuvai bendri įstatymai.

1924 m. gegužės 8 d. Lietuvos ir Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Italijos bei Japonijos įgalioti atstovai pasirašė Konvenciją dėl Klaipėdos krašto perdavimo Lietuvai ir priedus: Klaipėdos krašto autonomijos statutą, Klaipėdos uosto statutą ir Tranzito statutą (VŽ. 1924. Nr. 169). Klaipėdos kraštas tapo sudedamąja Lietuvos valstybės dalimi, nors centrinės Vyriausybės teisės jame ir buvo ribotos. Klaipėdos krašto autonomijos ribas nusakė Konvencijos 2 straipsnis, kuriame nurodyta, jog kraštas Lietuvos valstybėse sudarys teritorinį vienetą, turintį įstatymų leidybos, teismų, administracijos ir finansų autonomiją. Visus krašto teisinės padėties Lietuvos sudėtyje klausimus detalčiai reglamentavo Klaipėdos krašto statutas. Statuto 5 straipsnis skelbė, jog Klaipėdos krašto autonominių organų kompetencijai priklauso valsčių ir apskričių organizavimas ir administravimas, civilinių, baudžiamųjų, žemės ūkio, miškų, prekybos, socialinės apsaugos ir darbo įstatymų leidimas, teismų santvarka, tikybos ir švietimo reikalai, vietinės reikšmės keliai, vietos

⁶⁶ Valstybės Tarybos nuomonė dėl Klaipėdos krašto gubernatoriaus iškelto klausimo, ar Klaipėdos krašto statutui neprieštaruoja Klaipėdos krašto rinkimų įstatymo nuostata apie Seimelio nario pareigų nesuderinamumą su Klaipėdos krašto valdininko pareigomis // Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937. – Kaunas: Spindulio spaustuvė. 1937. P. 87.

policija ir nemažai kitų klausimų. Statute išakmiai nepaminėti dalykai buvo palikti Lietuvos centrinės valdžios kompetencijai⁶⁷.

Valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektai buvo aptarti Klaipėdos krašto autonomijos statute. Jame teigiama, kad valstybės tarnautojams, „kurie priklausys nuo Lietuvos vyriausybės“ bus pripažintos tų tarnautojų įgytos teisės, o tarnyboje bus palikti tie iš jų, kurie turi Klaipėdos teritorijos vietos gyventojų statusą ir kurie buvo tarnyboje 1924 m. sausio 1 d. Valdininkams iš Klaipėdos krašto vietinių gyventojų, esantiems Lietuvos valstybės tarnyboje bus taikomos tos pačios taisyklės ir jie naudosis tomis pačiomis privilegijomis kaip likusios Lietuvos dalies valdininkai. Taip pat paminėta nuostata, kad į asmenys, priimami į valstybės tarnybą ateityje bus parenkami, kiek tai įmanoma, iš vietinių gyventojų. Tačiau numatytas ir apribojimas pasinaudoti aukščiau paminėtomis galimybėmis, jeigu valdininkas pasinaudoja savo teise optuoti Vokietijos pilietybę. Klaipėdos krašto autonomijos statuto 27 str. buvo nustatyta, kad lietuvių ir vokiečių kalbos yra pripažįstamos oficialiomis ir lygiomis krašto kalbomis. Vokiečių valdininkai privalėjo išmolti lietuvių kalbą⁶⁸. Perėmus Klaipėdos krašto valdymą Lietuvos vyriausybei, perimtose Klaipėdos krašto valstybinėse įstaigose, išskyrus vadovaujančias pareigas užimančius asmenis, buvo palikti senieji valdininkai. Jų teisinei padėčiai reglamentuoti buvo taikomas Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas ir jo priede nurodytas valstybės tarnautojų suskirstymas į 18 kategorijų pagal užimamas pareigas ir priklausymą atitinkamoms įstaigoms. Darbo užmokestį jie gaudavo tokį patį, kaip ir kiti valdininkai likusioje Lietuvos dalyje. Autonominėse Klaipėdos krašto įstaigose buvo paliktos buvusios 13 valdininkų kategorijų pagal galiojusią vokiečių įvestą sistemą. Valstybinių įstaigų tarnautojų atlyginimai buvo 25 – 35 proc. ir daugiau mažesni negu autonominių įstaigų valdininkų. Valstybinėse įstaigose dirbę tarnautojai daug kartų kreipėsi į Lietuvos vyriausybines institucijas Kaune prašydami suvienodinti gaunamus atlyginimus, tačiau konkrečių sprendimų nebuvo priimta.

Vokiečių sukurta administracinė struktūra buvo gana gerai sureglamentuota, o valdininkai turėjo didelę darbo patirtį. Jie būdavo baigę Vokietijos aukštąsias ir specialiąsias mokyklas, tinkamai parengti darbui valstybės tarnyboje, nuosekliai vykdė įstatymus bei griežtai paisė jų reikalavimų, anot tyrinėtojų, „sugebėjo užsirekomenduoti vietos gyventojams ne tik kaip įstatymų saugotojai bei vykdytojai, bet ir kaip patarėjai bei užtarėjai“⁶⁹. 1923 m. Klaipėdos krašte dirbo 2197 valstybės tarnautojai⁷⁰.

⁶⁷ Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. – Vilnius, 1997.P. 185.

⁶⁸ Žostautaitė P. Klaipėdos kraštas 1923 – 1939. – Vilnius: Mokslas, 1992.P. 38.

⁶⁹ Ten pat. P.54.

⁷⁰ Ten pat.

Apibendrinant valstybės tarnautojų padėtį nustačiusios įstatyminės bazės formavimą Lietuvos Respublikoje, galima pastebėti, kad šios srities reglamentavimui buvo būdingos bendros problemos, kurios išskiriamos ir kitų valstybės gyvenimo sričių teisinio reglamentavimo procese – Rusijos senųjų įstatymų nuostatų neatitikimas naujai valstybės santvarkai, įstatymų rengimo skubotumas, nepakankamai koordinuota kodifikacijos darbo bei įstatymų leidybos tvarka. Valstybės tarnybą reglamentavusių teisės aktų priėmimas nebuvo svarbiausias tuometinės vyriausybės uždavinys, nes reikėjo spręsti daug reikšmingesnius valstybės egzistavimui klausimus, todėl buvo priimta palyginti nedaug šios srities įstatymų. Diskusija dėl valstybės tarnybos reformos ypatingai buvo suaktyvėjusi 1930 – 1940 metais, tai atsispindėjo ir 1938 m. Konstitucijoje, kurioje buvo įrašyta nuostata apie būtinybę reglamentuoti valstybės tarnybos sutvarkymą atskiru įstatymu. Tačiau ši konstitucinė nuostata taip ir nebuvo realizuota.

2. Valstybės tarnautojai ir jų teisinė padėtis Lietuvos Respublikoje 1918 – 1940 metais

Nors Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo aktas buvo priimtas 1918 m. vasario 16 d., Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos egzistavimo pradžia teisiškai buvo “skaitoma nuo 1918 m. lapkričio 11 d.”⁷¹, t.y. pradėjus veikti pirmai Lietuvos vyriausybei.

Prieš pradėdant nagrinėti valstybės tarnautojų teisinę padėtį, naudinga trumpai aptarti, kokiose valstybės įstaigose dirbė ir kokias pareigas užėmė asmenys buvo priskiriami valstybės tarnautojams pagal tuo metu galiojusius Lietuvos Respublikos teisės aktus.

Pagrindinės valstybės politiką formuojančios ir įgyvendinančios institucijos tarpukario Lietuvoje buvo ministerijos, vadovaujamos ministro bei turinčios apibrėžtą skaičių įgyvendinančiųjų valstybės politiką tarnautojų. Joms buvo pavaldžios kitos centrinės valdžios įstaigos.

Lietuvos valstybės gyvavimo pradžioje ministerijų skaičius ir joms priskirtų kompetencijų sritys šiek tiek kito, tačiau pastovus jų sąrašas nusistovėjo pakankamai greitai. Įstatyme dėl Ministerių kabineto etatų (VŽ. 1924. Nr. 156) buvo nurodytos šios aštuonios ministerijos: Finansų, Žemės ūkio, Susisiekimo, Vidaus reikalų, Teisingumo, Švietimo, Krašto apsaugos ir Užsienio reikalų. Ministerijų centrinis aparatas paprastai buvo skirstomas į departamentus. Vietose jos galėjo turėti savo teritorines tarnybas.

Labai svarbus dokumentas, kurį analizuojant galima suprasti, kas buvo priskiriama valstybės tarnautojų grupei, yra jau minėti 1920 m. priimti įstatymai dėl daugelio valstybės įstaigų etatų nustatymo. Reikia pastebėti, kad pradinis etatų suskirstymas buvo nuolat keičiamas, pildomas ir koreguojamas. Apibendrinta informacija apie asmenis, priskirtus valstybės tarnautojų grupei, pateikiama 1 lentelėje⁷².

1 lentelė. Valstybės institucijos ir valstybės tarnautojai (1925 m. duomenimis)

Institucija	Institucijos ir/ar pavaldžių įstaigų tarnautojai
Respublikos Prezidento kanceliarija	Valstybės Prezidento sekretorius (kanceliarijos viršininkas), juriskonsultas, asmeninis sekretorius, adjutantas, kanceliarijos vedėjas ir jo padėjėjas, buhalteris, raštvedys, mašinistė, raštininkas, kurjeris. Civiliai tarnai – ūkio vedėjas, kvalifikuotas tarnas, šveicorius, sargas, tarnas, virėja, tarnaitė.
Ministrų kabineto kanceliarija	Reikalų vedėjas, kanceliarijos viršininkas, sekretorius ir jo padėjėjas, buhalteris, kanceliaristai, mašinistės, Laikinių Vyriausybės žinių (vėliau – Vyriausybės žinių)

⁷¹ Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas // VŽ. 1922., Nr. 88-751.

⁷² Pateikiant apibendrintą informaciją šalia jau paminėtų etatų nustatymo įstatymų grupės remiamasi ir M. Kavolio parengta informacine rodykle „Valstybės įstaigos ir jų tarnautojai“ (Kavolis M. Valstybės įstaigos ir jų tarnautojai: Ministerių kabineto kanceliarijos leidinys. – K.:Valstybės spaustuvė, 1925. – 425 p.), kurioje buvo pateikiamas Lietuvos centrinių valdžios institucijų, kuriose dirbė asmenys buvo priskiriami valstybės tarnautojų grupei, sąrašas, nurodomi kiekvienoje įstaigoje tam tikras pareigas užimantys tarnautojai.

	redaktorius, vertėjas, kurjeriai, vairuotojas.
Seimo kanceliarija	Direktorius, protokolinkų biuro vedėjas, protokolinkai, sekretorius, buhalteris, sekretoriaus padėjėjas, rūmų prievaizdas ir kasininkas, raštinės skyriaus vedėjas, registраторius, daktilografės, kurjeris, šveicorius, sargai.
Finansų ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1. „Finansų ministerio netarpinėje žinioje esamieji tarnautojai“⁷³ – valdininkai ypatingiems reikalams, juriskonsultai, vertėjai. 2. Ministerijos bendrųjų reikalų ir valstybės lėšų departamento tarnautojai, ministerijos kanceliarijos darbuotojai, buhalteriai. 3. Taupomųjų Valstybės kasų valdybos tarnautojai. 4. Finansų ministerijos Finansų departamento tarnautojai. 5. Finansų ministerijos Mokesčių departamento tarnautojai. 6. Finansų ministerijos Prekybos departamento tarnautojai. 7. Mokesčių departamento akcizo kontrolieriai fabrikuose. 8. Akcizo kontrolieriai degtinės monopolio sandėliuose. 9. Apskričių mokesčių inspekcijų tarnautojai. 10. Centrinio statistikos biuro tarnautojai. 11. Matų, saikų, svarstyklių ir prabavimo rūmų administracijos tarnautojai. 12. Kredito įstaigų ir kooperatyvų inspekcijos tarnautojai (1932 m. reorganizuota į Viešojo atsiskaitymo įstaigų ir įmonių priežiūros inspekciją). 13. Technikos – chemijos laboratorijos tarnautojai. 14. Valstybinio draudimo įstaigos tarnautojai. 15. Teritorinių muitinių tarnautojai.
Susisiekimo ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ministerijos inspekcijos ir kanceliarijos tarnautojai. 2. Geležinkelių valdyba: valdybos kanceliarijos ir buhalterijos tarnautojai, ūkio, kelio, traukos, važiuotės tarnybų, geležinkelių stočių tarnautojai 3. Paštų, telegrafų ir telefonų valdyba: administracijos tarnautojai, centrinių dirbtuvių tarnautojai, radijo stočių, pašto, telegrafo-telefono įstaigų darbuotojai. 4. Plentų ir vandens kelių valdyba: administracijos ir buhalterijos tarnautojai, sauskelių ir vandens kelių tarnybų darbuotojai.
Švietimo ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ministerijos aukštesniojo mokslo departamento tarnautojai. 2. Ministerijos pradžios mokslo departamento tarnautojai. 3. Ministerijos bendrųjų reikalų departamento tarnautojai. 4. Vytauto Didžiojo universiteto darbuotojai. 5. Gimnazijų, progimnazijų, vidurinių mokyklų, mokytojų seminarijų, meno mokyklų, specialiųjų ir pradžios mokyklų administracijos darbuotojai ir mokytojai. 6. Centrinio valstybės archyvo darbuotojai. 7. Valstybės knygynų darbuotojai.
Teisingumo ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ministerijos kanceliarijos, pirmojo bendrųjų reikalų departamento, antrojo teisių departamento, kalėjimų departamento tarnautojai. 2. Vyriausiojo Tribunolo nariai ir kanceliarijos tarnautojai. 3. Apygardos teismų nariai ir kanceliarijų tarnautojai – sekretoriai, raštininkai ir pan. 4. Taikos teisėjai ir jų pagalbiniai kanceliarijų tarnautojai. 5. Teismo tardytojai. 6. Notarai. 7. Kalėjimų darbuotojai – prižiūrėtojai, raštininkai, gydytojai ir pan. 8. Apskričių arešto namų darbuotojai.
Užsienio reikalų ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Politikos – ekonomikos departamento tarnautojai. 2. Teisių – administracijos departamento tarnautojai. 3. Atstovybių ir konsulatų tarnautojai.
Vidaus reikalų ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ministro kanceliarijos tarnautojai. 2. Apygardų ir miestų darbo inspektoriai. 3. Piliečių apsaugos departamento tarnautojai. 4. Savivaldybių ir darbo ir socialinės apsaugos departamento tarnautojai. 5. Sveikatos departamento tarnautojai.

⁷³ Kavolis M. Valstybės įstaigos ir jų tarnautojai: Ministerių kabineto kanceliarijos leidinys. – K.:Valstybės spaustuvė, 1925. P. III.

	6. Kauno miesto ir apskričių viršininkų raštinių tarnautojai. 7. Kauno miesto ir apskričių milicijų darbuotojai. 8. Valstybinių ligoninių gydytojai ir pagalbiniai darbuotojai. 9. Centrinio vaistų sandėlio darbuotojai. 10. Valstybinės analitinės laboratorijos darbuotojai. 11. Valstybinio higienos instituto darbuotojai.
Žemės ūkio ministerija	1. Ministerijos kanceliarijos, buhalterijos tarnautojai ir juriskonsultai. 2. Žemės ūkio departamento tarnautojai. 3. Apskričių agronomai. 4. Žemės ūkio mokyklų, Dotnuvos žemės ūkio technikumų darbuotojai. 5. Veterinarijos direkcijos darbuotojai, taip pat apskričių veterinarijos gydytojai. 6. Žemės reformos valdybos tarnautojai – valdybos administracija ir buhalterija, žemės reformos ir žemės tvarkymo departamentų tarnautojai. 7. Miškų departamento tarnautojai – kanceliarijos darbuotojai, miškotvarkės būrių nariai ir miškų urėdijų darbuotojai.
Valstybės Kontrolė	1. Kanceliarijos darbuotojai. 2. Biudžeto vykdymo apyskaitų skyriaus tarnautojai. 3. Bendrosios revizijos departamento tarnautojai. 4. Susisiekimo revizijos ir krašto apsaugos revizijos departamentų tarnautojai.

Šaltiniai:

1. *Valstybės Prezidento Kanceliarijos tarnautojų ir Valstybės Prezidento civilių tarnų etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 386).*
2. *Ministerių kabineto kanceliarijos etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 373).*
3. *Užsienio reikalų ministerijos etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 375).*
4. *Teisingumo ministerijos etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 376).*
5. *Švietimo ministerijos etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 377).*
6. *Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų ministerijos etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 378).*
7. *Finansų, Prekybos ir Pramonės ministerijos laikinieji etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 379).*
8. *Valstybės kontrolės etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 380).*
9. *Susisiekimo ministerijos etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 383).*
10. *Vidaus reikalų ministerijos etatai (VŽ. 1920. – Nr. 33 – 384).*
11. *Kavolis M. Valstybės įstaigos ir jų tarnautojai: Ministerių kabineto kanceliarijos leidinys. – K.:Valstybės spaustuvė, 1925. -425 p.*

Apibendrinant šiuos duomenis, akivaizdu, kad tarpukario Lietuvoje valstybės tarnautojais buvo vadinami visi valstybės aparate dirbantys žmonės, taip nedarant skirtumo tarp turinčių valdingus įgaliojimus ir vykdančiųjų tikrai ūkines aptarnavimo funkcijas arba žemutinės grandies valstybės įstaigų darbuotojų, dirbančių pagal profesiją (mokytojų, gydytojų, inžinierių ir pan.)⁷⁴. Valstybės tarnautojais buvo laikomi asmenys, dirbantys vykdomosios valdžios institucijose – Prezidentūroje, ministerijose ir joms pavaldžiose įstaigose, Vyriausybės įstaigose, teismuose bei kitose institucijose, kurių veikla buvo tiesiogiai susijusi su valstybės politinės valdžios suformuluotos politikos vykdymu, veikiančių įstatymų įgyvendinimu ir jų laikymosi priežiūra. Valstybės institucijų aptarnaujančiojo personalo darbuotojai taipogi buvo priskirti valstybės tarnautojų grupei.

2.1. Priėmimas į valstybės tarnybą

Valstybės tarnybos teisiniai santykiai prasideda, o asmuo ir valstybė įgyja tam tikras teises ir

⁷⁴ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V., Pečkaitis J.S., Šenavičius A. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 380.

pareigas nuo asmens priėmimo eiti pareigas valstybės institucijoje momento, o šių teisių ir pareigų visuma ir suprantama kaip valstybės tarnautojo teisinė padėtis. Priimtas eiti pareigas valstybės tarnyboje asmuo įgyja tam tikras garantijas, siejamas su jo kaip valstybės tarnautojo statusu. Todėl tokias pareigas gali būti priimtas ne bet kas, o tik asmuo, atitinkantis tam tikrus formalius amžiaus, išsilavinimo, pilietybės ir kitus reikalavimus. Paprastai sąlygos, kurias reikia atitikti, norint pretenduoti ar patekti į valstybės tarnybą, yra numatomos įstatymuose, tačiau Lietuvos Respublikoje 1918 – 1940 metais priėmimą į valstybės tarnybą reglamentuojančio įstatymo priimta nebuvo.

Administracinio aparato tarnautojus skirdavo ministras ar atitinkamo rango viršininkas, o daugelį aukščiausiųjų tarnautojų, vadovaujantis Konstitucija, - šalies prezidentas. Ministrų padėtis poste buvo nestabili, priklausė nuo daugelio politinių veiksnių o dauguma valstybės tarnautojų savo postuose likdavo nuolat. Profesionalūs tarnautojai užtikrino administracijos veiklos perimamumą⁷⁵. Darbuotojai į valstybės tarnybą buvo priimami sudarant su jais sutartis bei įstaigos vadovo įsakymu. Šis ir apibrėžė pavaldinio kompetenciją.

Analizuojant valstybės tarnybą tarpukario Lietuvoje reglamentavusius teisės aktus, vis tik galima atrasti tam tikrus atskirus aspektus, susijusius su valstybės tarnautojų priėmimu į tarnybą, tačiau jie reglamentuoja tik atskiras specifines problemas, o teisės aktuose įtvirtintos nuostatos nėra išsamios.

Buvo rūpinamasi, kad priėmimas į darbą iš karto nesukeltų interesų konflikto. Jau 1920 m. pradžioje buvo paskelbtas Vyriausybės įsakymas (VŽ. 1920. Nr. 19 – 232), kuriuo buvo draudžiama priimti „tarnybon artimuosius dviejų pirmųjų laipsnių giminės gentis valdininkais taip, kad artimieji giminės arba gentys būtų vieni kitiems betarpiais viršininkais arba prižiūrimaisiais“. Taip pat jame buvo nurodyta, kad pasitaikius tokiems atvejams, reikia imtis atitinkamų veiksmų ir perkelti gimines į kitą padalinį ar kitą įstaigą, kad tarp viršininkų ir jų pavaldinių giminystės ryšių nebūtų. Tačiau tokia nuostata nebuvo pakankama siekiant visiškai atskirti privačius ir viešuosius interesus priėmimo į valstybės tarnybą srityje, todėl čia buvo dažnas protekcionizmas, priėmimas pagal įvairias rekomendacijas.

1933 m. buvo priimtas įstatymas, reglamentavęs užsienio valstybių piliečių galimybes dirbti Lietuvos Respublikos valstybės tarnyboje. Svetimšaliams viešojoje tarnybos priimti ir tarnyboje laikyti įstatymas (VŽ. 1933. Nr. 416 – 2885) nustatė, kad į valstybės tarnybą užsieniečiai gali būti priimami tik leidus Vidaus reikalų ministrui. Jeigu „svetimšaliai“ jau dirba valstybės institucijose įstatymo priėmimo metu, jie gali tęsti savo darbą dar 6 mėnesius po įstatymo paskelbimo. Praėjus šiam terminui, jiems taip pat reikalinga gauti Vidaus reikalų ministro leidimą. Toks leidimas visais

atvejais gali būti išduodamas tik tuo atveju, jeigu dėl svarbių priežasčių į tas pareigas negali būti priimamas Lietuvos pilietis, tačiau kokios priežastys laikomos svarbiomis, įstatyme nedetalizuojama. Toks leidimas panaikinamas, jeigu Vidaus reikalų ministras nusprendžia, kad užsieniečio buvimas tarnyboje prieštarauja valstybės interesams. Tokiu atveju jis turi būti atleistas per vieną mėnesį nuo leidimo dirbti valstybės tarnyboje atšaukimo, o jeigu toks leidimas panaikinamas dėl nusikalstamos veikos, tai užsienietis turi būti atleistas nedelsiant. 1940 m. užsieniečių priėmimui į Lietuvos valstybės tarnybą reglamentuoti buvo išleistas naujas Svetimšalių samdos įstatymas (VŽ. 1940. Nr. 699 – 5358), tačiau pagrindiniai principai išliko kaip senajame, t.y. užsieniečiui buvo reikalingas leidimas, užsienietis galėjo būti priimamas tik tuo atveju, jeigu į laisvą vietą dėl svarbių priežasčių negalėjo būti samdomas Lietuvos pilietis ir pan. Nauja buvo tai, kad už tokių leidimų išdavimą numatytas atitinkamo dydžio mokestis, praplėstas sąlygų, kada galima panaikinti tokį leidimą, sąrašas⁷⁶, taip numatyta bausmė už įstatymo pažeidimus – iki 1000 litų bauda arba areštas.

Daugiau valstybės tarnautojų priėmimą į tarnybą reglamentuojančių nuostatų Lietuvos Respublikos įstatymuose nepavyko atrasti. Šios srities reglamentavimo nebuvimas buvo dažnai pastebimas ir kritikuojamas teisininkų ir visuomenės veikėjų. P.Vilutis teigė, kad : „Lietuvoje valdininkų priėmimas į tarnybą netobulas, nes priima vienasmeninis organas ir dar ne pagal tam tikras viešai nustatytas taisykles, bet pagal savo nuožiūrą“⁷⁷. Šių laikų tyrinėtojai, kalbėdami apie priėmimą į valstybės tarnautojų pareigas tarpukario Lietuvoje, teigia, kad „per paskutinius penkerius šešerius tarpukario nepriklausomybės metus Lietuvoje buvo labai rūpinamasi personalo atranka, stengtasi pakeisti protekcinę skyrimo į pareigas praktiką naujais, iš Vakarų ateinančiais personalo atrankos modeliais“⁷⁸. Bet tokios intencijos nebuvo paremtos išleidžiant naujus tam būtinus teisės aktus.

2.2. Valstybės tarnautojų pareigos

Igijus valstybės tarnautojo statusą, tiek asmuo, tiek ir valstybė, įgyja abipuses teises ir pareigas vienas kito atžvilgiu. Pagrindinės valstybės tarnautojo pareigos buvo nurodytos Įstatyme dėl valstybės tarnybos sutvarkymo (LVŽ. 1919. Nr. 4 – 19), kuriame buvo nustatyta, kad „kiekvienas valstybės valdininkas privalo duoti raštu tokį pasižadėjimą „Lietuvos Valstybės

⁷⁵ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V., Pečkaitis J.S., Šenavičius A. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 380

⁷⁶ Svetimšalių samdos įstatymo 5 str, nustatė, kad leidimas atšaukiamas šiais atvejais:

1) kai nevykdomos leidime įrašytos sąlygos;

2) kai svetimšalis, kuriam samdyti buvo duotas leidimas, išvyksta ar ištremiamas iš Lietuvos;

3) kai svetimšalio laikymas tarnyboje pripažintas priešingu valstybės interesams.

⁷⁷ Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas.: Vytauto Didžiojo universitetas, 1939.

konstituciją saugoti, įstatymus ir Vyriausiosios Valdžios įsakymus pildyti ir savo pareigas sąžiningai ir teisingai eiti”⁷⁹. Aiški šios priesaikos valstybei davimo ir priėmimo tvarka nebuvo nustatyta, minima tik, kad “Ministeriai duoda [priesaiką] Ministerių Kabineto posėdyje, visi gi valdininkai tąja tvarka, kokia nustatys kiekvienas Ministeris savo žinyboje”⁸⁰. Aiškinant šį įstatymą, galima teigti, kad pagrindinės valstybės tarnautojo pareigos buvo šios:

- 1) laikytis Konstitucijos ir įstatymų;
- 2) vykdyti valdžios nurodymus;
- 3) būti sąžiningais ir teisingais einant savo pareigas.

Pati plačiausioji ir apimanti daugelį kitų pareigų, buvo pareiga laikytis Konstitucijos, kurioje buvo reglamentuota daugelis valstybės valdymo ir gyvenimo sričių – piliečių teisės ir jų apsauga, valstybės valdymo sistemos sąranga ir principai, vietos savivaldos pagrindai, krašto apsaugos, valstybės ekonominės politikos, švietimo, socialinės apsaugos ir kiti svarbiausi valstybės gyvenimo klausimai. Galima teigti, kad valstybės tarnautojų pareiga „saugoti Konstituciją“ reiškė prievolę nepažeisti Konstitucijos nuostatų ir ginti joje įtvirtintas vertybes. Su šia pareiga glaudžiai susijęs ir įpareigojimas laikytis įstatymų. Tai galėjo būti realizuojama tiek pasyviu elgesiu, susilaikant nuo veiksmų, pažeidžiančių valstybėje galiojusius įstatymus, tiek aktyviais veiksmais, atliekant savo tarnybos pareigas siekiant užkirsti kelią įstatymų pažeidimams. Valstybės tarnautojo pasižadėjimas „vyriausiosios valdžios įsakymus pildyti“ nurodė jo pareigą būti lojaliam teisėtai valstybės valdžiai. Valstybės tarnautojas turėjo stengtis vienodai gerai vykdyti visus teisėtus pavedimus, duodamus jam viršininkų. Reikalavimas būti teisingu ir sąžiningu nurodė valstybės tarnautojui būti nešališkam ir objektyviam sprendžiant jo kompetencijai priskirtus klausimus, nepiktnaudžiauti turima tarnybine padėtimi, draudė naudotis ja savo asmeniniams interesams tenkinti. Tokios buvo pačios svarbiausios valstybės tarnautojo pareigos, o jų baigtinis ir išsamus sąrašas teisės aktuose nebuvo įtvirtintas.

Pagal jau minėtame P. Vilučio “Administracinės teisės“ vadovėlyje pateikiamus komentarus, valstybės tarnautojai dirba valstybės institucijose, kurios yra skirtos valstybės politikai ir prisiimtoms funkcijoms įgyvendinti, „tenkinti bendrą valstybės interesą“⁸¹. Tokia jų darbo specifika apsprendžia tai, kad „jis (valstybės tarnautojas) turi skirti visas savo pajėgas tam rimtam, atsakingam darbui. Valdininkas turi būti sąžiningas, paklusnus nieieškąs asmeninės naudos. Su interesantais mandagiai elgiąsis, neišduodąs valstybės paslapčių, kas galėtų pakenkti valstybės

⁷⁸ Raipa A., Smalskys V. Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai // Lietuvos istorijos studijos. 2001, Nr. 9. P. 51.

⁷⁹ Įstatymas dėl valstybės tarnybos sutvarkymo // LVŽ. 1919. Nr. 4-19.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Administracinė teisė: bendroji dalis. – Parengė P. Vilutis. – Kaunas, 1939. P. 120.

interesui⁸². Už sąžiningą savo pareigų vykdymą ir darbą valstybei, valstybės tarnautojas įgyja galimybę naudotis tam tikromis teisėmis – gauti įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytą darbo užmokestį, turėti įstatymų nustatytas atostogas, atėjus laikui gauti pensiją, gauti kitą valstybės teikiamą finansinę paramą, susijusią su valstybės tarnautojo statuso turėjimu, siekti karjeros bei mokytis. Šios valstybės tarnautojo turimos teisės yra sudėtinė jo teisinės padėties, arba valstybės tarnautojo statuso, dalis.

2.3. Valstybės tarnautojų hierarchinė sistema

Valstybės tarnautojų klasifikacija pagal užimamas pareigas ir atliekamas funkcijas buvo įtvirtinta Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo I-ajame priede „Etatinių valstybės tarnautojų suskirstymas kategorijomis“ (VŽ. 1925. Nr. 178 – 1226). Jame visi valstybinėse įstaigose dirbantys darbuotojai, nuo sargo ir vežėjo iki ministerijos generalinio sekretoriaus buvo detaliam suskirstyti į atitinkamas kategorijas pagal užimamas pareigas.

Pateikiant kiekvienai kategorijai priklausančių tarnautojų sąrašus, visų pirma buvo nurodomi tarnautojai, priskiriami atitinkamai kategorijai visose įstaigose, po to buvo nurodomi tam tikrai kategorijai priklausantys tarnautojai, užimantys tam tikras pareigas konkrečiai įvardintose ministerijose ir kitose institucijose. 1 lentelėje pateikiama informacija, kokie tarnautojai buvo priskirti atitinkamoms kategorijoms visose įstaigose, taip pat kokie tarnautojai buvo priskirti XV – XVIII kategorijai visoje Lietuvoje, o tarnautojų priskyrimas I – XIV kategorijoms atskirose įstaigose nurodomas I priede.

1 lentelė. Valstybės tarnautojų suskirstymas į kategorijas

Tarnautojų kategorija	Tarnautojai (jų pareigos)
I kategorija	Sargas, kiemsargis, tarnas vežėjas, sargas – vežėjas, pasiuntinys, panaktinis, valytojas, ligonių slaugytojas, laboratorijos jaunesnysis tarnautojas, gyvulių šėrėjas, gyvulių prižiūrėtojas, indų plovėjas, skalbėjas, krosniakurys, paprastas darbininkas
II kategorija	Kurjeris, šveicorius, vyresnysis sargas, centralinio šildymo krosniakurys, vyresnysis darbininkas, virėjas, siuvėjas, vyresnysis slaugytojas, laboratorijos vyresnysis tarnautojas, sanitaras, kurjeris – šveicorius, laboratorijos tarnas, duonos kepėjas
III kategorija	Kalvis, stalius, šaltkalvis, dailidė
IV kategorija	Vairuotojo padėjėjas, dezinfektorius, II eilės raštininkas
V kategorija	II eilės braižytojas, archyvaro padėjėjas, jaunesnysis archyvaras, akušerė, masažistė, sandėlio prižiūrėtojo padėjėjas, gailestingoji sesuo, raštininkas, kanceliarininkas, II eilės mašininkė, telefonininkas
VI kategorija	I eilės mašininkė, II eilės raštvedys, sąskaitininkas, registratorius, I

⁸² Administracinė teisė: bendroji dalis. – Parengė P.Vilutis. – Kaunas, 1939. P. 120.

	eilės braižytojas, archyvaras, ekzekutorius, ekspeditorius, sandėlio prižiūrėtojas, medicinos felčeris, vyresnioji gailastingoji sesuo, vairuotojas
VII kategorija	Vyresnysis archyvaras, departamento sekretoriaus padėjėjas, centralinių sandėlių prižiūrėtojas, vyresnysis medicinos felčeris, vairuotojas mechanikas, kvalifikuota mašininkė, vyresnysis sąskaitininkas, raštvedys
VIII kategorija	Vertėjas, I eilės buhalterio padėjėjas, ūkio vedėjas, vyresnysis kvalifikuotas braižytojas, vietų įstaigų sekretorius
IX kategorija	Kvalifikuotas vertėjas, mašininkas – stenografininkas, II eilės buhalteris, dalies vedėjas, II eilės sekretorius, sekretorius, II eilės referentas, departamento kanceliarijos vedėjo padėjėjas
X kategorija	I eilės valdininkas ypatingiems reikalams, I eilės buhalteris, I eilės sekretorius, I eilės sekretorius – referentas, ministerijos sekretoriaus padėjėjas
XI kategorija	Skyriaus viršininkas, vyresnysis valdininkas ypatingiems reikalams, ministerijos kanceliarijos sekretorius, departamento kanceliarijos vedėjas, vyresnysis buhalteris, departamento kanceliarijos viršininkas, ministerijos buhalteris
XII kategorija	Teisių patarėjas, II eilės referentas, skyriaus viršininkas specialistas, ministerijos kanceliarijos viršininkas
XIII kategorija	I eilės referentas, ministro kanceliarijos viršininkas, vicedirektorius
XIV kategorija	Juriskonsultas
XV kategorija	Seimo kanceliarijoje – kanceliarijos direktorius; Vidaus reikalų ministerijoje – sveikatos departamento direktorius, savivaldybių departamento direktorius; Finansų ministerijoje – specialistas-patarėjas-inspektorius, valstybinės laboratorijos direktorius, valstybinės apdraudimo įstaigos valdytojas, kredito įstaigų ir kooperatyvų inspekcijos direktorius; Respublikos Prezidento kanceliarijoje – Respublikos Prezidento sekretorius; Žemės ūkio ministerijoje – žemės reformos departamento direktorius, žemės tvarkymo ir matavimo departamento direktorius, miškų departamento inspektorius, Žemės Ūkio Akademijos ordinarinis profesorius; Švietimo ministerijoje – tarėjas, Universiteto ordinarinis profesorius, Operos artistas (ė) I eilės, dirigentas I eilės, dramos režisierius, operos režisierius; Susisiekimo ministerijoje – pašto, telegrafo ir telefono valdybos inspektorius, plentų ir vandens kelių inspektorius, kelio traukos ir važiuotės tarnybos viršininkai, geležinkelių valdybos inspektorius, ministerijos inspektorius, Klaipėdos uosto direktorius. Užsienio reikalų ministerijoje – ministerijos referentas.
XVI kategorija	Ministrų kabineto kanceliarijos reikalų vedėjas Finansų ministerijoje - departamentų direktoriai bei centrinio statistikos biuro direktoriai; Žemės ūkio ministerijoje - miškų, žemės ūkio, veterinarijos departamentų direktoriai; Švietimo ministerijoje - teatro ir departamentų direktoriai; Teisingumo ministerijoje - ministerijos tarybos nariai; Susisiekimo ministerijoje - paštų, telegrafų ir telefonų valdybos

	direktorius, plentų ir vandens kelių valdybos direktorius, ministerijos vyresnysis inspektorius; Užsienio reikalų ministerijoje - teisių ir administracijos bei ekonominio departamento direktoriai; Valstybės kontrolėje - departamento direktorius; Vidaus reikalų ministerijoje - kriminalinės policijos direktorius.
XVII kategorija	Respublikos Prezidento kanceliarijos viršininkas, Vidaus reikalų ministerijos piliečių apsaugos departamento direktorius, Žemės ūkio ministerijos žemės reformos valdybos valdytojas, geležinkelių direktorius, Valstybės kontrolės revizorius – inspektorius
XVIII kategorija	Visų ministerijų generaliniai sekretoriai ir Klaipėdos krašto gubernatorius.

Šaltinis : Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo I priedas „Etatinių valstybės tarnautojų suskirstymas į kategorijas“ (VŽ. 1925. Nr. 178 – 1226).su vėlesniais pakeitimais ir papildymais iki 1930 m. kovo 16 d.

Pagal aptariamą teisės aktą I, II, III ir IV kategorijai priskiriamus valstybės institucijų darbuotojus galima būtų apibendrintai pavadinti aptarnaujančiuoju personalu, atliekančiu įvairius ūkio darbus (išskyrus IV kategorijai priskirtą II eilės raštininką). Šioms kategorijoms taip pat buvo priskiriami valstybės kontroliuojamų susisiekimo paslaugas teikiančių įmonių darbininkai. V ir VI kategorijai priskiriamus tarnautojus jau galima būtų priskirti aukštesnės kvalifikacijos darbuotojams, tačiau šioje kategorijoje vis dar išliko ir žemesnėse kategorijose minėti aptarnaujančiojo personalo ir įvairius ūkio darbus atliekantys darbuotojai. Apibendrinant valstybės tarnautojų, priskirtų VII ir VIII kategorijai pareigybes, galima daryti išvadą, kad šioms dviem kategorijoms jau buvo priskiriami daugiau kvalifikacijos, aukštesnį išsilavinimą turintys darbuotojai, negu ankstesnėse. Jie didžiąja dalimi jau nebuvo tiesiog paprasčiausio aptarnaujančiojo personalo darbininkai (su kai kuriomis išimtimis). IX – XIV kategorijoms priskiriami tarnautojai, dirbantys administracinį - biurokratinį darbą valstybės įstaigose ir jie, kartu su aukštesnėmis kategorijoms priklausančiais jų viršininkais, turbūt geriausiai atitiktų sąvoką „valdininkas“ ta prasme, kaip yra įprasta ją traktuoti tiek anų, tiek šių dienų visuomenėje. Sąvoka „valdininkas“ netgi buvo vartojama apibūdinant jų užimamas pareigas, pvz. I eilės valdininkas ypatingiems reikalams. Tarp XI kategorijai priskiriamų valstybės tarnautojų jau buvo ir vadovaujančias pareigas užimančių valstybės tarnautojų. Jų dar daugiau ir aukštesnės padėties buvo tarp XII ir XIII kategorijos tarnautojų. XIV kategorijai visose įstaigose buvo priskiriamas ministerijos juriskonsultas, kuriam jau buvo reikalingos specialios teisinės žinios norint kvalifikuotai ir tinkamai atlikti savo pareigas. Juriskonsulto užimamų pareigų svarbumą rodo ir tai, kad po XIV – osios kategorijos, kuriai jie buvo priskirti, einančią XV – ą kategoriją turintys tarnautojai daugiausia jau užėmė svarbias vadovaujančias pareigas valstybės įstaigose. Šiai ir aukštesnėms kategorijoms iki XVIII jau buvo priskiriami vis aukštesnes ir svarbesnes vadovaujančias pareigas užimantys tarnautojai. Tiesa, reikia pastebėti, kad pirminis suskirstymas 1922 metais numatė dvidešimt

kategorių, tačiau ministrui pirmininkui, ministrams ir valstybės kontrolieriui, kurie buvo priskirti XX ir XIX kategorijoms, atlyginimus nustačius atskiru įstatymu, buvo paliktos tos aštuoniolika kategorių, kurios ir aptartos šiame skyriuje.

Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo priedas I A (VŽ.1924. Nr. 168-1184) nustatė etatinių teismų ir Valstybės Tarybos tarnautojų kategorijas. Iš šio teisės akto aiškėja, kad valstybės tarnautojams buvo priskiriami ir visų lygių teismų darbuotojai – pasiuntiniai, vertėjai, sekretoriai, teismo antstoliai, notarai ir jų padėjėjai, teismo tardytojai, valstybės gynėjai ir jų padėjėjai, taip pat taikos teisėjai, apygardų teismų nariai bei pirmininkai, Vyriausiojo tribunolo teisėjai bei pirmininkas, Valstybės tarybos nariai ir jos pirmininkas. Šių tarnautojų priskyrimas atitinkamoms kategorijoms pateikiamas II priede. Sekant įstatymu, galima teigti, kad ir darbas šiose institucijose buvo suprantamas kaip darbas valstybės tarnyboje, kadangi atlyginimai buvo nustatomi pagal valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo priedą. Svarbu paminėti ir tai, kad pirmojoje Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo priedo redakcijoje, teisėjai ir teismų kanceliarijų darbuotojai buvo priskirti atitinkamoms kategorijoms kartu su visais kitais valstybės tarnautojais. Atskyrimas buvo padarytas tik praėjus dvejiems metams.

Apibendrinant valstybės tarnautojų suskirstymą į kategorijas reikia pastebėti, kad į kategorijas tarnautojai suskirstyti daugiausia ne pagal atitinkamus bendrus kriterijus, būdingus užimamoms pareigoms ar atliekamam darbui visose įstaigose, nebuvo ir apibendrintų pareigybių aprašymų. Teisės aktuose buvo labai konkrečiai nurodyta kokie tarnautojai kokiose ministerijose priskiriami atitinkamai kategorijai, pvz. visose įstaigose tarnaujantys kurjeriai ar šveicoriai yra priskiriami II kategorijai, tuo tarpu Respublikos Prezidento, Ministrų kabineto ar Seimo kanceliarijose šios pareigos jau priskiriamos III kategorijai. Kartais vienai kategorijai buvo priskirtos užimamos pareigos, kurios atrodytų negalėtų būti netgi lyginamos tarpusavyje dėl savo skirtingumo ir reikalaujamo pasirengimo norint jas atlikti. Pavyzdžiui Žemės ūkio ministerijoje IV kategorijai buvo priskiriamas sodininkas ir pienininkas, tuo tarpu Vidaus reikalų ministerijoje tai pačiai IV kategorijai – policininkas, miesto policijos nuovados raštininkas. Toks tarnautojų suskirstymas į kategorijas buvo kritikuojamas ir ano meto spaudoje dėl nepakankamo aiškumo, argumentacijos dėl tarnautojų priskyrimo vienai ar kitai kategorijai stokos, skuboto rengimo, įvairių netikslumų. Tačiau nepaisant kritikos, toks suskirstymas buvo svarbus keliais aspektais. Visų pirma, taip buvo bandoma apibrėžti valstybės tarnybos ribas. Buvo įtvirtinta valstybės tarnautojų hierarchinė sistema, kuria buvo nustatyti pavaldumo ryšiai tarp valstybės tarnautojų. Nuo tarnautojo kategorijos priklausė jo gaunamo darbo užmokesčio dydis.

2.4. Valstybės tarnautojų darbo užmokestis

Kalbėdamas apie valstybės tarnautojų darbo užmokesčio reglamentavimo svarbą, jau minėtas tuometinio administracinės teisės vadovėlio autorius P.Vilutis teigė, kad „atlyginimas nėra užmokestis už darbą, bet valstybei imant iš tarnautojo jo pajėgas, yra suteikimas jam tinkamo pragyvenimo šaltinio, kad jis visas savo jėgas galėtų paskirti tarnybai. Todėl atlyginimas turi būti toks, kad tarnautojas galėtų tinkamai savo darbą dirbti, nesirūpindamas pragyvenimo šaltiniu. Valstybė rūpinasi ne tik mokėti algą tarnautojams, bet aprūpina jį ligoje, senatvėje“⁸³. Tokios padėties siekimas atsispindėjo priimtuose teisės aktuose.

Išanalizavus valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentavusius teisės aktus, galima teigti, kad užmokestis už atliekamą darbą – tarnybą valstybei - buvo bene labiausiai tarpukario Lietuvos Respublikos teisės aktuose sureglamentuotas aspektas. Pirmasis bandymas tai padaryti buvo jau 1919 metais, priėmus Įstatymą dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr.8 - 93). Tiesa, šiame teisės akte daugiau buvo kalbama ne apie konkretų užmokestį už atliekamą darbą, o apie valstybės teikiamas įvairaus pobūdžio garantijas valstybės tarnautojui, t.y. teisę į apmokamas atostogas, teisę gauti dienpinigius važiuojant į komandiruotes darbo reikalais, teisę atitinkamą laikotarpį gauti turėtą atlyginimą ligos atveju ir pan. Šiame įstatyme nebuvo nurodyta konkrečių valstybės tarnautojų darbo užmokesčio sumų, nei jo apskaičiavimo būdų, nurodoma tik, kad valdininkas gaudavo už savo darbą atlyginimą iš įstaigos, kurioje jis ėjo pareigas. Darbo užmokestis buvo mokamas du kartus per mėnesį. Taip pat buvo nurodyta, kad valdininkas galėjo dirbti tik vienoje valstybės įstaigoje. Tačiau buvo nustatyta ir išimtis, kad viršininkui sutikus, jis gali dirbti ir kitoje institucijoje, tačiau tik ne darbo valandomis. Tame pačiame įstatyme buvo įtvirtinta nuostata, kad „reikalui esant viršininkui įsakius“ valdininkai privalo dirbti ir viršvalandžiais už tai negaudami papildomo užmokesčio. Taigi galima teigti, kad darbo krūvis ir už jį gaunamo užmokesčio dydis nemaža dalimi priklausė ir nuo įstaigos pobūdžio, jos atliekamo darbo ir vadovo.

Konkretumo į valstybės tarnautojų darbo užmokesčio reglamentavimą įnešė Algų nustatymo centralinių ir vietos įstaigų valdininkams įstatymas (VŽ. 1920. Nr. 30). Jame buvo išvardytos konkrečios įvairių valstybės valdymo sričių valstybės tarnautojų užimamos pareigos bei nurodyta fiksuota kiekvienam jų mokamo darbo užmokesčio suma. Šiame įstatyme nebuvo daromas skirtumas tarp politiką formuojančių bei administracines ar ūkines funkcijas vykdančių pareigūnų. Jų atlyginimas nustatytas tuo pačiu įstatymu. Didžiausius atlyginimus gaudavo politiniai pareigūnai – ministras pirmininkas, ministrai (nuo 4500 iki 6000 auksinų). Departamento direktoriui priklausantis atlyginimas buvo 2200 auksinų, o „eiliniai“ valdininkai – skyrių vedėjai ir darbuotojai, buhalteriai, sekretoriai, įvairių pareigūnų padėjėjai, raštininkai, priklausomai nuo jų užimamų

⁸³Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas, 1939. P. 121.

pareigų biurokratinėje hierarchijoje, gaudavo nuo 600 iki 1500 auksinų dydžio darbo užmokesčių. Ūkinio pobūdžio darbus atliekantys tarnautojai – vežėjai, sargai, pasiuntiniai ir pan. gaudavo mažesnius nei 600 auksinų atlyginimus, o žemiausias darbo užmokestis buvo numatytas eiguliams ir žvalgams – nuo 250 iki 175, 80 auksinų. Tokio pačio dydžio darbo užmokesčių gaunančių tarnautojų kategorijoms buvo priskirti labai skirtingose srityse dirbantys tarnautojai.

Darbo užmokesčio reglamentavimas palaipsniui plėtėsi. Pirmuosiuose įstatymuose, kuriuose buvo bandoma reglamentuoti valstybės tarnautojų darbo užmokesčių, visiškai nebuvo kalbama apie priedus, priklausančius nuo valstybės tarnyboje praleisto laiko, taip pat valstybės tarnautojams skiriamus kitais pagrindais, tuo tarpu vėliau priimtuose įstatymuose ši sritis buvo detaliam reglamentuota.

Visiškai naujos ir detalios valstybės tarnautojų darbo užmokesčio skaičiavimo, skyrimo, mokėjimo, jo priklausomybės nuo užimamų pareigų, iš tarnauto laiko ir kitų aspektų buvo pateiktos 1922 metais priimtame Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatyme (VŽ. 1922. Nr. 88-751)⁸⁴, kuris pakeitė anksčiau galiojusius šios srities teisės aktus. Jau 1-ame jo straipsnyje buvo įtvirtinta nuostata, kad valstybės tarnautojų už darbą gaunamo atlyginimo pamatinę dalį sudaro pagrindinė alga. Be šios algos, jie gauna įvairius priedus – priedą už darbo valstybės tarnyboje stažą, vaikų priedą ir “vietos brangenybės”, t.y. pragyvenimo lygio, priedą. Jo dydis buvo nustatomas pagal tai, kurioje Lietuvos vietoje buvo įstaiga, kurioje tarnautojas dirbo. Vertėtų paminėti Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatyme minimą nuostatą dėl valstybės tarnautojų karjeros galimybių. Įstatyme nurodoma, kad paskirtas į aukštesnę tarnybos kategoriją valstybės tarnautojas gauna tos kategorijos pirmą didesnę, lyginant su senąja, pagrindinę algą, o pakilti naujoje darbo kategorijoje į aukštesnį tarnybos laipsnį valstybės tarnautojas galėjo išstarnavęs joje trejus metus.

2.4.1. Valstybės tarnautojų pagrindinė alga

Kaip jau buvo minėta aptariant valstybės tarnautojų skirstymą į kategorijas, nuo šio priskyrimo priklausė valstybės tarnautojo gaunamos pagrindinės algos dydis ir skiriamo už valstybės tarnyboje dirbtus metus priedo dydis. Darbo užmokesčio dydis buvo nustatomas pagal įstatyme pateiktą lentelę:

3 lentelė. Valstybės tarnautojų darbo užmokestis

Tarnybos kategorija	Tarnybos laipsniai		
	I	II	III
	1,2 ir 3 metai	4,5 ir 6 metai	7,8 ir 9 metai
I	150	165	180

⁸⁴ Įstatymas analizuojamas kartu su vėliau priimtais jo pakeitimais.

II	160	176	192
III	170	187	204
IV	180	198	216
V	200	220	240
VI	240	264	288
VII	280	308	336
VIII	300	330	360
IX	340	374	408
X	380	418	456
XI	450	495	540
XII	540	594	648
XIII	600	660	720
XIV	700	770	840
XV	800	880	960
XVI	900	990	1080
XVII	1000	1100	
XVIII	1200		

Šaltinis: Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo II priedas (VŽ. 1924. Nr. 165 – 1153).

Reikia pastebėti, kad šių bendrų valstybės tarnautojų darbo užmokesčio nustatymo taisyklių taikymui galėjo būti daromos išimtys. Įvertinus valstybės tarnautojui keliamus reikalavimus, jo atliekamo darbo pobūdį ir kitus aspektus, ministrų kabinetui nutarus ir valstybės kontrolieriui sutikus, valstybės tarnautojui galėjo būti mokama aukštesnė negu įstatymu nustatyta pagrindinė alga. Taip pat išimtiniais atvejais valstybės tarnautojui galėjo būti skiriama vienkartinė išmoka, jei „tarnautojo atliekamas tarnybos darbas nepaprastai viršija nustatytus darbo reikalavimus, arba jei tarnautojas ligos ar šiaip nelaimės dėliai atsiduria sunkioj materialinėj padėty“⁸⁵. Tokį sprendimą vėlgi galėjo priimti atitinkamas ministras, suderinęs su valstybės kontrolieriumi.

Valstybės tarnautojui, be pagrindinės darbo vietos dirbant dar ir antraeilėse pareigose, jo darbo užmokestis už šias pareigas galėjo būti ne didesnis kaip pusė toms pareigoms priklausančios pagrindinės algos, o konkretų darbo užmokesčio dydį turėjo nustatyti atitinkamas ministras, suderinęs tai su valstybės kontrolieriumi. Įstatyme taip pat buvo nurodyta, kad viršvalandžiais dirbamas darbas „atlyginamas iš pusantros per mėnesį gaunamos algos už kiekvieną viršnorminę valandą“⁸⁶. Tam vėlgi buvo reikalingas bendras atitinkamo ministro ir valstybės kontrolieriaus

⁸⁵ Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas // VŽ. – 1922. – Nr. 88-751.

⁸⁶ Ten pat.

sprendimas.

Skirtingai nuo anksčiau galiojusio Įstatymo dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo, aptariamame įstatyme jau buvo nustatyta, kad darbo užmokestis mokamas vieną kartą per mėnesį paskutinę jo dieną, tačiau buvo numatyta galimybė daryti šiai taisyklei išimtį ir išmokėti atlyginimą anksčiau nustatyto termino, atitinkamam ministrui tai suderinus su valstybės kontrolieriumi.

Laisvai samdomų valstybės tarnautojų darbo užmokestis turėjo būti nustatomas atsižvelgiant į jų darbo sąlygas, veiklos pobūdį bei atsižvelgiant į vidutinius tų sričių etatinių valstybės tarnautojų atlyginimus už tokį patį darbą. Šios tarnautojų grupės darbo užmokesčio dydį nustatė ministrų kabinetas.

2.4.2. Valstybės tarnautojams priklausę priedai prie pagrindinės algos

Be svarbiausią darbo užmokesčio dalį sudarančios pagrindinės algos, valstybės tarnautojai gaudavo įvairių rūšių priedus. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatyme buvo nustatyta, kad etatiniai valstybės tarnautojai, išstarnavę toje pačioje kategorijoje trejus metus, gauna 10 proc. priedą prie pagrindinės algos, kuris skaičiuojamas nuo algos, priklausančios tai valstybės tarnautojo kategorijai. Tiesa, skirtingoms kategorijoms, buvo nurodytas skirtingas laiko tarpas, kuriam praėjus valstybės tarnautojai turi teisę gauti šį priedą: I-XII kategorijų tarnautojai gauna priedą kas treji metai po 3, 6, 9, 12 ir 15 tarnybos metų; XIII – XVI kategorijų tarnautojai – po 3, 6 ir 9 tarnybos metų, XVII kategorijos – po 3 metų, o XVIII kategorijos tarnautojams galimybė gauti tokį priedą nebuvo numatyta. Tokios įstatymo nuostatos garantavo mažiausią atlyginimą gaunančių tarnautojų nuolatinį atlyginimo kilimą išliekant valstybės tarnyboje. Tarnautojo tarnybos laikas buvo pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią tarnautojas buvo paskirta į valstybės tarnyboje atitinkamoje kategorijoje. Neįskaitomas į stažą laikas, kai tarnautojas darbą buvo nutraukęs dėl savo kaltės. Kai atleistas iš tarnybos valdininkas vėl į ją būdavo paskiriamas, tai jo anksčiau dirbtas laikas skaičiuojant darbo stažą buvo įskaitomas tik tuo atveju, kai tarnautojas buvo atleistas ne už netinkamą pareigų ėjimą ir ne už įstatymų pažeidimus.

Valstybės tarnautojams priklausantis vadinamasis „vaikų priedas“ buvo 10 litų (vėliau padidintas iki 20) per mėnesį už kiekvieną vaiką iki 14 metų amžiaus. Tiesa, galimybė gauti šį priedą buvo apribota, nustatant, kad tokį priedą gali gauti tik etatiniai valstybės tarnautojai, kurių atlyginimas ne didesnis kaip 550 litų, o jeigu valstybės tarnyboje dirba ir vyras, ir žmona, norint gauti priedą už vaikus, jų abiejų atlyginimas kartu sudėjus neturėjo viršyti minėtos sumos. Vėlgi galima konstatuoti, kad šis priedas daugiau buvo garantuotas nedirbantiems vadovaujančio darbo ir žemesnių kategorijų valstybės tarnautojams.

Kalbant apie šios įstatymo nuostatos taikymą praktikoje, svarbu yra paminėti keletą Valstybės Tarybos nuomonių, pateiktų aiškinant konkrečias situacijas, susiklosčiusias nustatant valstybės tarnautojo teises į vaikų priedą. Pirmoji nuomonė šiuo klausimu buvo pareikšta atsakant į Valstybės Kontrolieriaus užklausimą, kuris „1934 m. sausio 27 d. raštu Nr. 387 išklė klausimą, ar Mokesčių Departamento akcizo kontrolierius J. Karalius, 1933 m. rugpjūčio 1 d. įteikęs savo vyresnybei pareiškimą apie sumokėjimą jam vaikų priedo už sūnų, gimusį 1922 m. liepos 22 d., turi teisę gauti tą priedą ir, jeigu turi, tai už kurį laiką“⁸⁷. Valstybės Taryba nutarė, kad minėtas tarnautojas tokią teisę turi (nuo 1923 m. rugpjūčio 1 d.)⁸⁸. Nors Valstybės Taryba, atsakydama į šį klausimą, pateikė atsakymą dėl konkrečios situacijos, jos nuomonėje buvo paminėtos keli svarbūs valstybės tarnautojų teisių nustatymo ir realizavimo principai:

1. Vaikų priedas yra valstybės tarnautojo atlyginimo sudėtinė dalis. Teisė į šį priedą valstybės tarnautojui garantuota įstatymu.
2. Valstybinės tarnybos teisė negali būti vykdoma ieškinio keliu, kaip civilinė teisė, todėl ir senatis, kurios sąlygos nustatomos civiliniuose įstatymuose ir kurios terminui suėjus prarandama teisė kelti civilinį ieškinį, valstybinės tarnybos teisei negali būti taikoma. Taigi, vaikų priedo teisei, kaip valstybinės tarnybos teisei, jos praradimo atžvilgiu taikomi tik šią tarnybą liečiantys įstatymai.
3. Valstybės išdo prievolėms buvo nustatytas terminas, kuriam praėjus išnyksta pati teisė gauti iš valstybės išdo priklausančius pinigus, ir kuriam praėjus tokio pobūdžio reikalavimai jau negalėjo būti priimami. Šio termino ilgumas yra dešimt metų, nors kai kuriais atvejais buvo numatyti ir trumpesni terminai, pvz. pensijoms, reikalavimams geležinkelio įmonėms dėl nuostolių, atsiskaitymams dėl rangų sutarčių ir kt.⁸⁹. Taigi valstybės tarnautojo teisė į atlyginimą su kitais priedais buvo galutinai prarandama, jei jie per dešimt metų nebuvo reikalaujami.

Kita Valstybės Tarybos nuomonė buvo pareikšta, kai Valstybės Kontrolierius 1936 m. vasario 28 d. raštu Nr. 1001 kreipėsi į Valstybės Tarybą prašydamas atsakymo į klausimus, kurie rodė mėginimą pritaikyti įstatymus prie besikeičiančių visuomenės nuostatų :

- 1) ar turi būti mokamas valstybės tarnautojams vaikų priedas už nesantuokinius vaikus; ir
- 2) ar šis priedas už įteisintus vaikus turi būti mokamas nuo įteisinimo ar nuo gimimo laiko, kai tokių vaikų gimimo laiku jų tėvai buvo valstybės tarnyboje⁹⁰.

⁸⁷ Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937: leidžia Lietuvos teisininkų draugija. – K.: Spindulio spaustuvė, 1937. P.133.

⁸⁸ Ten pat. P. 134.

⁸⁹ Ten pat. .P.133.

⁹⁰ Ten pat. P.179.

Valstybės Taryba, nagrinėdama šį klausimą, nutarė, kad Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo 12 str. numatyta valstybės tarnautojo teisė gauti priedą už kiekvieną vaiką iki 14 metų amžiaus. Tos teisės pagrindas yra tai, kad valstybės tarnautojas turi vaiką ir tas vaikas nėra vyresnis kaip 14 metų. Aiškinant šią įstatymo nuostatą, teigta, kad nėra skirtumo, ar vaikas yra gimęs teisėtoje santuokoje, ar yra nesantuokinis (*originaliame tekste vartojama sąvoka „pavainikis“ – aut.past.*). Tačiau priedas už tokį vaiką turėjo būti mokamas tik remiantis pateiktais formaliais civilinių ar kitų atitinkamų įstatymų nustatytais tėvystės ar motinystės įrodymais. Jais paprastai buvo laikomi metrikiniai dokumentai, o jeigu tokių dokumentų nebuvo ar jie nepatikimi, tėvystės ar motinystės faktą turėjo nustatyti teismas. Atsižvelgiant į tai, nesantuokinio vaiko tėvai, jeigu jie nebuvo „formališkai pažymėti vaiko gimimo metrikuose ar jiems lygiuose dokumentuose“⁹¹, galėjo gauti vaiko priedą tik tada, kai toks faktas buvo nustatytas teismo sprendimu. Jeigu šios sąlygos būdavo patenkinamos, vaikų priedas tarnautojui priklausė nuo vaiko gimimo dienos, jeigu jis tada jau buvo valstybės tarnyboje, o jeigu dar nebuvo, tai nuo tos dienos, kai jis pradėjo dirbti valstybės tarnyboje.

Lietuvos skirtingose vietovėse ir miestuose besiskiriant pragyvenimo lygiui, buvo nustatytas „vietos brangenybės“ priedas. Šį priedą valstybės tarnautojai galėjo gauti pagal gyvenamųjų vietų klases, kurių suskirstymą nustatė ministrų kabinetas. Šios klasės buvo nustatytos atskiru teisės aktu tokia tvarka: A klasė – Kauno miestas, B klasė – Šiaulių ir Panevėžio miestai, C klasė – Alytaus, Biržų, Joniškio, Kaišiadorių, Kėdainių, Kretingos, Kybartų, Mažeikių, Marijampolės, Pasvalio, Radviliškio, Raseinių, Rokiškio, Šakių, Tauragės, Telšių, Vilkaviškio, Ežerėnų, Utenos, Virbalio, Ukmergės, Žagarės, Jonavos, Palangos ir Naumiesčio miestai, D klasė – visos kitos Lietuvos vietos⁹². Galimybė gauti tiek „vaikų“, tiek „vietos brangenybės“ priedus buvo apribota tarnautojams, kurie iš valstybės buvo gavę žemės ar kitokių pajamų.

Įstatymiškai buvo įtvirtinta nuostata, kad valstybės tarnautojai du kartus per metus, prieš Kalėdų ir Velykų šventes, galėjo gauti pusės jų pagrindinės algos dydžio priedą. Tačiau šios nuostatos taikymas buvo apribotas 1931 metais priėmus Švenčių priedo išmokėjimo įstatymą (VŽ. 1931. Nr. 372 – 2543). Šiuo įstatymu ministru kabinetui buvo suteikta teisė savo sprendimu tokius priedus mažinti arba visai sustabdyti jų mokėjimą. Ministrų kabinetas taip pat turėjo teisę skirti valstybės tarnautojams įstatyme numatytus priedus, skirtus buto nuomoms išlaidoms apmokėti⁹³.

Prie valstybės tarnautojų šalia pagrindinės algos gaunamų priedų, sąlygiškai galima būtų priskirti atlyginimą už darbą tam tikrose ministrų kabineto sudarytose komisijose įvairiems klausimams spręsti. Tokia teisė buvo įtvirtinta Komisijų sudarymo ir jų narių atlyginimo taisyklėse

⁹¹ Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937: leidžia Lietuvos teisininkų draugija. – K.: Spindulio spaustuvė, 1937.. P. 180.

⁹² Gyvenamųjų vietų paskirstymas į klases// VŽ. 1922, Nr. 88 – 752..

⁹³ Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo II priedo D dalis // VŽ. 1924, Nr. 165 – 1153.

(VŽ. 1923. Nr.134), kuriose numatoma, kad tarpžinybiniais ir kitiems klausimams spręsti galėjo būti sudaromos specialiosios nuolatinės ar laikinos komisijos. Į jas galėjo būti skiriami tarnautojai, priklausantys X ir aukštesnėms kategorijoms. Taisyklėse numatyta, kad tokių komisijų pirmininkams, sekretoriams ir jų nariams, atlyginimas, jeigu jis nebuvo nustatytais kitais galiojančiais teisės aktais, buvo nustatomas vadovaujantis Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo (VŽ. Nr.88_751) 9 str.⁹⁴ (pirmininkui ir sekretoriui) ir 19 str.⁹⁵ (nariams). Tačiau komisijų nariai, kurie dalyvaudavo komisijų posėdžiuose darbo valandomis, atlyginimo negaudavo. Į tokias komisijas kviečiamų ekspertų – specialistų atlyginimą turėjo nustatyti atitinkamos srities ministras, suderinęs su valstybės kontrolieriumi. Atlyginimas negalėjo būti didesnis negu 25 litai už kiekvieną posėdį.

2.4.3. Darbo užmokesčio skaičiavimo specifika atskiroms valstybės tarnautojų grupėms

Buvo kelios valstybės tarnautojų grupės, kuriems darbo užmokestis buvo skaičiuojamas kitais pagrindais, o jo dydis skyrėsi nuo anksčiau aptartų valstybės tarnautojų atlyginimų. Viena iš tokių grupių buvo teismų ir Valstybės Tarybos tarnautojai, kurių darbo užmokesčio nustatymas pateikiamas 4 lentelėje.

4 lentelė. Teismų tarnautojų ir Valstybės Tarybos tarnautojų atlyginimo lentelė

Tarnybos kategorija	Tarnybos laipsniai		
	I	II	III
	1,2 ir 3 metai	4,5 ir 6 metai	7,8 ir 9 metai
I	180	198	216
II	240	264	288
III	300	330	360
IV	340	374	408
V	380	418	456
VI	540	594	648
VII	600	660	720
VIII	750	825	900
IX	900	990	1080

⁹⁴ Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo 9 str. skelbė, kad antraeilė valstybės tarnautojų tarnyba atlyginama ne daugiau kaip ½ antraeilės tarnybos pagrindinės algos. Atlyginimo didumą nustato atitinkamas ministras, suderinęs su valstybės kontrolieriumi.

⁹⁵ Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo 19 str. skelbė, kad viršnorminis darbas atlyginamas iš pusantros per mėnesį gaunamos pagrindinės algos už kiekvieną viršnorminę valandą atitinkamam ministrui suderinus su valstybės kontrolieriumi.

X	1050	1155	1260
XI	1200	1320	1440
XII	1350	1485	1620
XIII	1500	1650	
XIV	1800		
XV	2000		

Šaltinis: Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo II priedo D dalis // Vyriausybės žinios. – 1924. – Nr. 165 – 1153.

Šiai grupei priklausantys tarnautojai taip pat gaudavo vaikų priedą – vaikui iki 14 metų amžiaus – 10 litų kas mėnesį (vėliau – iki 20 litų). Buvo numatyta, kad Valstybės Tarybos pirmininkas prie gaunamos 2000 litų algos kas mėnesį gauna 400 litų priedą, jo pavaduotojas – 200 litų priedą.

Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo III priede (VŽ. 1924. Nr. 160 – 1138) buvo nustatyti mokytojų atlyginimai, o IV priede (VŽ. 1923. Nr. 144 – 1034) buvo nurodytos sumos, mokamos Susiekimo ministerijos tarnautojams, kurie be pagrindinės algos gaudavo ir papildomą atlyginimą “už tarnybos metu nuvažiuotus kilometrus”. Tokiems tarnautojams priklausė vagonų palydovai ir sargai, kūrikai, jūreiviai, traukinių konduktoriai ir mašininkai, garlaivių mašininkai bei kapitonai ir kiti techniniai darbuotojai.

Reikia pastebėti, kad valstybės tarnautojams, dirbusiems Klaipėdos krašto įstaigose, buvo nustatytos papildomos sąlygos, susijusios su jų darbo užmokesčio dydžiu. Papildžius Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo II priedą (VŽ. 1925, Nr.185-1252), buvo nustatyta, kad valstybės etatiniai tarnautojai, tarnavę Klaipėdos krašte, gavo priedą, skirtą buto nuomai apmokėti (Klaipėdoje ir jos apskrityje – 20 proc., kitose Klaipėdos krašto vietose – 15 proc. pagrindinės algos). Taip pat valdininkai, dirbę Klaipėdos krašto valstybės įstaigose ir mokėję žodžiu ir raštu lietuvių ir vokiečių kalbas turėjo teisę gauti 20 proc. pagrindinės algos priedą. Kalbos mokėjimui tikrinti Švietimo ministro įsakymu (VŽ. 1925, Nr. 192) buvo sudaryta speciali komisija. Iš esmės nustatant tokias sąlygas mėginta reglamentuoti ne tik kvalifikacijos kėlimą skatinant mokytis kalbos, bet ir remti Klaipėdos krašto integraciją, skatinti gyventi Klaipėdoje valstybės tarnautojus – lietuvius.

Kalbant apie valstybės tarnautojų darbo užmokesčio skaičiavimo specifiką, reikėtų paminėti ir 1932 m. valstybės biudžetui subalansuoti įstatymą (VŽ. 1932.Nr. 383 – 2643), kurio priėmimą paskatino sunkėjanti Lietuvos ekonominė padėtis. Juo nustatyta, kad valstybės biudžetui subalansuoti iš atitinkamų asmenų kategorijų gaunamų piniginių pajamų išskaitoma tam tikra nustatyta jų procentinė dalis. Viena iš tų asmenų grupių, iš kurių gaunamo darbo užmokesčio buvo daromi tokie išskaitymai į valstybės biudžetą, buvo valstybės tarnautojai. Tiesa, ne visi, o tik tie,

kurių gaunamos iš valstybės išdo pajamos buvo ne mažesnės negu 150 litų kas mėnesį pinigais ir natūra. Procentiniai dydžiai buvo nustatomi pagal tai, kurioje Lietuvos dalyje valstybės tarnautojai dirbo, o tokios zonos įstatyme buvo nustatytos trys. I zonai buvo priskiriamos Kauno, Klaipėdos įstaigos ir Lietuvos atstovybės, o iš jose dirbančių tarnautojų atlyginimų buvo išskaitoma nuo 6 iki 16,15 proc. jų gaunamo darbo užmokesčio. Atitinkamai II zonai buvo priskirtos Šiaulių, Panevėžio ir Klaipėdos krašto įstaigos, išskaitoma buvo nuo 9 iki 19,15 proc., o iš III zonai buvo priskirtos visose kitose įstaigose dirbę tarnautojai, iš jų gaunamo darbo užmokesčio buvo atskaitoma nuo 11 proc. iki 21,15 proc. Konkrečios išskaitomos sumos buvo nurodytos Ministrų kabineto patvirtintoje lentelėje pagal priklausymą zonoms ir gaunamą atlyginimą (VŽ. 1932. Nr. 383-2646). Tokie išskaitymai buvo įrašomi į nepaprastąją valstybės pajamų sąmatą. 1933 m. taip pat buvo priimtas analogiškas Valstybės biudžetui subalansuoti įstatymas (VŽ. 1933. VŽ. 404), kuriame vėlgi buvo numatyta daryti tokio paties procentinio dydžio išskaitymus iš valstybės tarnautojų atlyginimų, kurie paskui pervedami į valstybės biudžeto nepaprastąją pajamų sąmatą. Šio įstatymo galiojimas buvo pratęstas ir vėlesniais metais.

Apibendrinant valstybės tarnautojų teisės į darbo užmokestį realizavimą, galima teigti, kad bendrosios valstybės tarnautojų darbo užmokesčio nustatymo ir mokėjimo taisyklės teisės aktuose buvo nurodytos pakankamai detalios. Svarstant valstybės tarnautojų atlyginimo klausimus, kurie nebuvo reglamentuoti teisės aktuose, svarbiausias buvo atitinkamos srities ministro sprendimas.

2.5. Valstybės tarnautojų mokymasis ir kvalifikacijos kėlimas

Lietuvos Respublikos įstatymuose buvo pakankamai detalios reglamentuota valstybės skiriamų stipendijų mokymuisi finansuoti tvarka. Kaip ir kiti asmenys, tokias stipendijas galėjo gauti ir valstybės tarnautojai.

Iš pradžių buvo įgyvendinta galimybė gauti atitinkamas „specializuotas“ stipendijas. Pavyzdžiui, Užsienio reikalų ministerijos stipendijoms skirti taisyklėse (VŽ. 1923. Nr. 138) buvo nustatyta, kad asmenims, kurie norėjo pasirengti diplomatinei tarnybai, URM galėjo skirti 5 stipendijas. Stipendijos galėjo būti skirtos:

- a) URM tarnautojams, kurie nebuvo įgiję reikiamo diplomatinei tarnybai mokslo;
- b) asmenims, kurie buvo baigę aukštąjį juridinį mokslą Lietuvoje arba užsienyje;
- c) asmenims, kurie buvo baigę aukštesniąją mokyklą.

Asmenys, gavę stipendiją ir baigę mokslus, privalėjo tarnauti URM tiek metų, kiek naudojosi URM skirta stipendija. Panašias stipendijos gavimo taisykles buvo nustačiusi ir Finansų, prekybos ir pramonės ministerija (VŽ. 1924, Nr. 153). Skiriama stipendija susidėjo iš kas mėnesį mokamos apibrėžtos sumos ir mokesčio už mokslą. Asmenims, gavusiems stipendiją, buvo nustatytas

įpareigojimas mokymosi laikotarpio atostogų metu dirbti Finansų, prekybos ir pramonės ministerijoje, taip jie igydavo praktinių žinių. Baigusieji mokslą tokie asmenys privalėjo dirbti ministerijoje tiek metų, kiek naudojosi ministerijos skirta stipendija.

Priimtas Stipendijų įstatymas (VŽ. 1926. Nr. 232) nustatė, kad neturtingiems, bet gabiems ir darbštiems žmonėms iš valstybės lėšų gali būti suteikiamos stipendijos arba vienkartinės pašalpos apmokėti mokymąsi Lietuvos aukštosiose mokyklose, karo, meno ir muzikos aukštesniosiose mokyklose, taip pat mokymuisi užsienyje arba specializacijai atitinkamoje srityje. Buvo numatyta, kad jas skiria Švietimo ministras, kai kuriais atvejais suderinęs su valstybės kontrolieriumi. Tokios stipendijos mokėjimas bet kada galėjo būti nutrauktas, jei paaiškėdavo, kad stipendiją gavęs asmuo nevykdė ir neatitiko tų sąlygų, kuriomis buvo gavęs stipendiją. Baigę arba nutraukę mokslą, ar netekę stipendijos dėl aukščiau nurodytų priežasčių, asmenys privalėjo gautosios stipendijos arba pašalpos sumas gražinti į valstybės išdą. Kalbant apie gautos stipendijos gražinimą valstybei, įstatyme nustatoma sąlyga, kad stipendiją gavusiam asmeniui pradėjus dirbti valstybės tarnyboje iš jo gaunamos algos stipendijai gražinti kas mėnesį išskaičiuojama po 10 proc. iki tol, kol bus gražinta visa stipendija ar pašalpa.

Vėliau Stipendijų įstatymas buvo panaikintas priėmus Valstybinių stipendijų ir paskolų įstatymą (VŽ. 1928. Nr. 283-1814). Galimybė gauti stipendiją ar paskolą, taip pat ir šios finansinės paramos gražinimo sąlygos buvo tiesiogiai siejamos su mokslus baigusių asmenų darbu valstybės tarnautojo pareigose. Pagal šį įstatymą, Švietimo ministras, suderinęs su kitais suinteresuotais ministrais, kas penkeri metai turėjo parengti reikalingų valstybei specialistų paruošimo planą. Atsižvelgdamas į šį planą, ministrų kabinetas kiekvienais metais nustatydavo stipendijų skaičių, jų dydį ir rūšis. Baigę mokslą stipendininkai už gautą stipendiją turėjo:

- 1) atitarnauti valstybės tarnyboje vyriausybės paskirtoje vietoje po pusantrų metų už kiekvienus stipendijos davimo metus;
- 2) gražinti 30 proc. gautos stipendijos sumos, išmokėdami po 10 proc. gaunamos algos⁹⁶.

Valstybės tarnautojų nepakankamo pasirengimo ir išsilavinimo problemos buvo labai aktualios svarstant būdus, kaip mažinti valstybinėse įstaigose buvusį biurokratizmą, siekiant didesnio valdininkų darbo efektyvumo. Apie nepakankamą valstybės tarnautojų pasirengimą atlikti savo pareigas, žemą jų kvalifikaciją, taip pat praktinių žinių stoką buvo daug diskutuojama ketvirtojo dešimtmečio antrojoje pusėje. Periodinės spaudos straipsniuose net ir 1939 metais buvo teigiama, kad “yra ir pas mus sritis, ir labai svarbi sritis, kur žmonių paruošimas vyksta grynai

⁹⁶ Valstybinių stipendijų ir paskolų įstatymo 17 str. // VŽ. 1928, Nr. 283-1814.

„gizelių” sistema⁹⁷ – tai administracijos darbininkų paruošimas⁹⁸. Buvo minima, kad yra nemažai valstybės tarnybos sričių, kurių tarnautojams ruošti įsteigtos specialios mokyklos: mokytojams – seminarijos ir universitetas, miškininkams – miškininkystės mokykla, agronomams – žemės ūkio akademija, policininkams – policijos mokykla, buvo organizuojami atskirų sričių kursai⁹⁹. Tačiau tokie mokymai buvo orientuoti į atskirų sričių specialistus, o kanceliarijų, raštininkų, ministerijų administracijų tarnautojų profesinis rengimas buvo „berods daugiausiai apleistas, tikriau pasakius – iš viso jo nebuvo“¹⁰⁰. Administravimo kursus valdininkams buvo bandyta įsteigti jau 1925 – 1926 metais, tačiau šių kursų idėja nunyko ir buvo atgaivinta tik 1940 metais, kai „rengiantis administracinei reformai ir siekiant patobulinti valstybės įstaigų administravimą bei parengti valdininkus dirbti Vilniaus krašte, Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė, kad Administravimo kursams įsteigti geriausiai tiktų Švietimo ministerijos žinioje buvęs Socialinių ir politinių mokslų institutas“¹⁰¹. 1940 m. sausio 5 d. Švietimo ministras patvirtino Administravimo kursų statutą, kuriame buvo nustatyta, kas galėjo mokytis kursuose, mokestis už juos (už vieną semestrą valdininkas mokėjo 50 litų¹⁰²) ir kiti organizaciniai aspektai. Kursai buvo diferencijuoti skirtingo pasirengimo ir patyrimo valstybės tarnautojams:

- tikrieji klausytojai – tie, kurie buvo baigę gimnaziją ar prilygintą jai kitą mokymo įstaigą, taip pat baigę aukštuosius mokslus;
- laisvieji klausytojai – tie, kurie nebuvo baigę viso gimnazijos kurso;
- hospitantai (svečio teisėmis) – tie, kurie buvo baigę progimnaziją¹⁰³

Visą programą išklaudydavo ir gaudavo diplomus tikrieji kursų klausytojai. Laisvieji klausytojai gaudavo pažymėjimus, nes studijuodavo ne pagal pilną programą. Šiems klausytojams galėjo būti įteikiamas ir diplomas, atsižvelgiant į jų administracinio darbo patirtį ir labai gerai išlaikytus egzaminus. Žemesnės pakopos valdininkai – hospitantai – išklaudydavo tik kai kuriuos dalykus, kurie būdavo naudingi žemesniuose administracinio darbo lygiuose, ir gaudavo tų dalykų išlaikymo

⁹⁷ Šis išsireiškimas buvo pavartotas taikant analogiją su vieno Klaipėdos krašto Seimelio nario kalba, kurioje jis įrodinėjo, kad amatų mokyklos negalinčios parengti gerų amatininkų, nes geri amatininkai gali būti parengiami tikrai būdami pas amatininkus „gizeliais“, t.y. mokiniais (Rastenis V. Valdininkijos parengimas // Vairas. 1939, Nr. 28. P. 562 – 565).

⁹⁸ Rastenis V. Valdininkijos parengimas // Vairas. 1939, Nr. 28. P. 562.

⁹⁹ Pavyzdžiui, Matininkų kursų statusas (VŽ. 1928. Nr.268-1733) numatė, kad „matininkams kaimų žemėtvarkos darbams ruošti Žemės ūkio ministerijoje steigiami matininkų kursai, kurie laikomi žemės tvarkymo departamento sąmata“, teorinė kurso dalis išdėstoma per 1 metus, praktika atliekama per 4 mėnesius. Į tokius kursus priimami ne jaunesni kaip 17 metų asmenys, kurie „fiziniai tinka matavimo darbams“, yra baigę ne mažiau kaip 6 gimnazijos arba atitinkamos mokyklos klases. Mokestis už kursus – 50 litų, jis privalomas visiems. Kursuose buvo dėstoma geodezija, žemėtvarka, matematika, miškininkystė, braižyba, fizika ir kiti susiję dalykai. Išklause kursų, išlaikę egzaminus ir atlikę praktiką, mokiniai gauna pažymėjimus, kurie suteikia teisę užimti matininkų vietas valstybinėse įstaigose.

¹⁰⁰ Razma J. Administracinių mokslų kursai // Vairas. 1940, Nr. 2. P. 150.

¹⁰¹ Raipa A., Smalskys V. Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai // Lietuvos istorijos studijos. 2001, Nr. 9. P. 44.

¹⁰² Ten pat. P. 48.

¹⁰³ Ten pat. .P. 47.

pažymėjimus¹⁰⁴. Kursų struktūra buvo nustatyta, nurodant visiems kursų klausytojams – „administratoriams, bendruosius mokslo dalykus, reikalingus pažinti visų sričių administratoriams, ir duoti kuo didesnę epizodinių mokslo dalykų skaičių, kurių minimumas būtų taip pat privalomas, bet kuriuos klausytojas galėtų rinktis pagal savo profesiją ir darbo sritį“¹⁰⁵. Buvo numatyta dėstyti lyginamąją konstitucinę teisę, administracinės teisės principus, darbo teisę, baudžiamąją administracinę teisę, raštvedybą ir kitus dalykus¹⁰⁶. 1940 m. birželio 4 d. duomenimis, Administravimo kursuose mokėsi 328 klausytojai. Iš jų 255 dirbo valstybės įstaigose, kiti – privačiose, pusiau privačiose bendrovėse. 30 klausytojų buvo gana aukšti valdininkai, nes uždirbdavo apie 600 litų per mėnesį, 145 klausytojai – apie 400 litų per mėnesį¹⁰⁷. Ateityje buvo planuojama priimti dar daugiau klausytojų, tobulinti mokymo programas, tačiau sovietinė okupacija sutrukdė šiuos planus. Administracinių kursų atsiradimas, nors ir vėlyvas, buvo svarbus faktas, rodantis, kad tarpukario Lietuvos valdžia gerai suvokė tinkamo valstybės tarnautojų išsilavinimo, jų profesinės kompetencijos svarbą bei siejo tai su valstybės institucijų darbo gerinimu.

2.6. Valstybės tarnautojų socialinės ir kitos garantijos

Pirmosios valstybėms tarnautojams teikiamos garantijos, susijusios su tuo, kad jie dirba valstybinėse institucijose, buvo įtvirtintos 1919 m. Įstatyme dėl valdininkų pareigų ėjimo atlygimo (VŽ. 1919. Nr.8) – teisė į atostogas, teisė į valstybės pagalbą ligos atveju, teisė grįžti į iki ligos eitas pareigas valstybės tarnyboje ir kt. Atskiras Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas (VŽ. 1926. Nr. 221 – 1443). reglamentavo svarbiausias valstybės tarnautojų socialines garantijas – teisę į pensijas bei nustatytais atvejais valstybės skiriamas pinigines pašalpas.

2.6.1. Valstybės tarnautojų pensijos ir pašalpos

Pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus pensijas turėjo teisę gauti:

- 1) valstybės tarnautojas, tarnavęs valstybės tarnyboje ne mažiau kaip 25 metus (buvo numatyta išimtis: jei valstybės tarnautojas dėl svarbios priežasties nebuvo ištarnavęs iki reikalaujamo 25 metų stažo 6 mėnesius ir mažiau, jis gaudavo tokio dydžio pensiją, kokia jam priklausytų už tarnybą visus 25 metus);
- 2) valstybės tarnautojas, tarnavęs ne mažiau kaip 20 metų, jeigu pristato sveikatos tikrinimo komisijos pažymą, kad toliau nebegali dirbti valstybės tarnyboje;

¹⁰⁴ ¹⁰⁴ Raipa A., Smalskys V. Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai // Lietuvos istorijos studijos. 2001, Nr. 9. P.48.

¹⁰⁵ Razma J. Administracinių mokslų kursai // Vairas. 1940, Nr. 2. P. 151.

¹⁰⁶ Ten pat.

¹⁰⁷ Raipa A., Smalskys V. Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai // Lietuvos istorijos studijos. 2001, Nr. 9. P.50.

- 3) valstybės tarnautojas, dirbęs ne mažiau kaip 10 metų, jei atleistas iš tarnybos “dėl dvasios ar kūno susilpnėjimo”;
- 4) valstybės tarnautojas, dėl tarnybos praradęs ne mažiau kaip 25 proc. fizinio ar profesinio darbingumo;
- 5) valstybės tarnautojas, kuris prieš priimant Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymą (1926 m.), buvo Lietuvoje atleistas iš tarnybos dėl senatvės arba dėl darbingumo netekimo dėl ligos, kuri buvo nulemta jo einamos tarnybos pobūdžio.

Esant tam tikroms sąlygoms (valstybės tarnautojas mirus ar dingus be žinios) tarnautojui priklausiusią pensiją galėjo gauti ir jo šeimos nariai.

Apskaičiuojant valstybės tarnautojo darbo stažą, reikalingą įgyti teisei į pensiją, į jį buvo įskaičiuojama:

- 1) etatinės tarnybos laikas;
- 2) neetatinės tarnybos laikas, jei už tą laiką buvo sumokėti įnašai pensijų fondui, išskaityti iš tarnautojo pagrindinio atlyginimo;
- 3) pagal įstatymus priklausančių atostogų laikas;
- 4) nelaisvėje išbūtas laikas;
- 5) laikas, kai tarnautojas buvo Seimo nariu;
- 6) mobilizuotu ar savanoriu kariuomenėje išarnautas laikas.

Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme nurodyta, kad teisę gauti vienkartinę pašalpą turėjo šie valstybės tarnautojai:

- 1) valstybės tarnautojas, dirbęs valstybės tarnyboje nuo pusės iki dešimties metų, jei atleistas iš tarnybos dėl sunkios neišgydomos ligos, reikalaujančios nuolatinės kitų priežiūros;
- 2) valstybės tarnautojas, dirbęs nuo 2 iki 10 metų, jei atleistas iš tarnybos dėl fizinės sveikatos ar psichikos būklės pablogėjimo;
- 3) valstybės tarnautojas, tarnyboje praradęs nuo 10 iki 25 proc. darbingumo, jei neturėjo teisės gauti pensiją;
- 4) valstybės tarnautojas, atleistas iš tarnybos be jo kaltės (likviduojant įstaigą, mažinant etatus ir kitais atvejais).

Valstybės tarnautojams pensijos ir pašalpos buvo mokamos iš tam tikslui sudaryto pensijų ir pašalpų fondo, kurio administravimas buvo priskirtas Finansų ministerijos kompetencijai. Šį fondą, kaip ir kitus valstybės fondus, valstybės lėšų judėjimą ir kitus finansinius valstybės institucijų veiklos aspektus prižiūrėjo valstybės kontrolė. Buvo nustatytos tam tikros taisyklės, pagal kurias buvo įskaitomos lėšos į šį fondą. Fondui sudaryti iš visų valstybės tarnautojų pagrindinės algos ir pridedamų priedų (bet tik už stažą valstybės tarnyboje) buvo išskaitoma po 6 proc. kas mėnesį.

Toks išskaitymas buvo pradėtas vykdyti nuo 1926 m. gegužės 1 d.

Su įmoku į pensijų ir pašalpų fondą mokėjimu buvo siejamas ir valdininko darbo stažo valstybės tarnyboje, reikalingo pensijai gauti, skaičiavimas. Pavyzdžiui, valstybės tarnautojo Lietuvos valstybės tarnyboje išstarnautas laikas nuo 1918 m. lapkričio 11 d. iki Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymo įsigaliojimo dienos (1926 m. gegužės 1 d.) ar šito laiko dalis buvo įskaitoma į išstarnautą laiką pensijai gauti tik tuo atveju, jei valstybės tarnautojas sumokėdavo už tą laiką pensijų fondui nustatytas įmokas. Pensijų ir pašalpų skyrimo komisija, patikrinusi valstybės tarnautojo tarnybos eigą, nustatydavo atitinkamą sumą, kurią reikia įmokėti į pensijų fondą. Tokios sumos įmokėjimas į pensijų fondą galėjo būti paskirstytas ilgiausiai 6 metų laikotarpyje (toki sumos paskirstymą nustatant atitinkamus įnašų dydžius atlikdavo Pensijų ir pašalpų skyrimo komisija), o įmoku sumos turėjo būti atskaitomos iš tarnautojo atlyginimo kas mėnesį. Įmokos dydis buvo nustatomas pagal tą atlyginimą, kurį tuo metu gaudavo valstybės tarnautojas, arba, jeigu jis nebe priklausė valstybės tarnybai, pagal jo paskutinę gautą algą vadovaujantis tų metų JAV dolerio kursu. Valstybės tarnautojas bet kada galėjo atsisakyti mokėti įnašus į pensijų ir pašalpų fondą už savo tarnybą iki 1926 m. gegužės 1 d., bet tada į jo tarnybos stažą buvo įskaičiuojamas tik tas laikotarpis, už kurį jis buvo sumokėjęs įnašus į pensijų fondą. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymui vykdyti taisyklėse (VŽ. 1926. Nr. 235 – 1526) buvo nuostata, kad pradėję dirbti etatinėje valstybės tarnyboje buvę Seimo nariai, ministrai ar valstybės kontrolierius, kurie nori, kad tose pareigose dirbtas laikas būtų įskaičiuotas į pensijos išsitarnavimo laiką, turėjo pateikti prašymą įstaigos viršininkui per metus nuo darbo valstybės tarnyboje pradžios.

Labai svarbi ir tuo metu aktuali nuostata buvo įtvirtinta Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme, kuomet buvo aptariamasi ir valstybės tarnautojų darbo stažo skaičiavimas už valstybės institucijose dirbtą laiką, kai Lietuva dar nebuvo nepriklausoma valstybė. Buvo numatyta keletas sąlygų, kada toks darbo stažas buvo ar galėjo būti sumuojamas skaičiuojant darbo valstybės tarnyboje laikotarpį, kuris buvo reikalingas įgyti teisei į pensiją. Visų pirma, buvo numatyta, kad skaičiuojant valstybės tarnautojo darbo valstybės tarnyboje stažo laiką, buvo įskaičiuojamas ir laikas, kuomet tarnautojas dirbo švietimo, labdaros ar kitose visuomeninėse įstaigose vokiečių okupacijos metu nuo 1915 m. rugpjūčio 1 d. iki 1918 m. vasario 16 d. Ministrų kabineto nutarimu galėjo būti nuspręsta įskaityti laiką, kai tarnautojas dirbo privačiose lietuvių švietimo įstaigose iki 1918 m. vasario 16 d. Skaičiuojant darbo stažą, reikalingą pensijai gauti, taip pat galėjo būti įskaičiuojamas laikotarpis, kai tarnautojas dirbo švietimo, labdaros ir kitose visuomeninėse įstaigose vokiečių okupacijos metu ir ne Lietuvos teritorijoje. Atsižvelgta į tai, kad daug lietuviškų visuomeninių įstaigų veikė Rusijoje 1915 – 1917 metais. Tarnautojas, norintis, kad aukščiau paminėtas darbo stažas būtų įskaitomas į jo tarnybos laikotarpį, pagal kurį buvo nustatoma

tarnautojo teisė gauti pensiją, turėjo pateikti įstaigos viršininkui prašymą kartu su tą prašymą pagrindžiančiais dokumentais, o šis tokį tarnautojo prašymą turėjo pateikti atitinkamam ministrui. Tokie prašymai būdavo svarstomi Pensijų ir pašalpų skyrimo komisijoje, kuri, nustačiusi, kad yra pakankamai įrodymų apie tarnautojų darbą aukščiau minimose įstaigose, nutardavo įskaityti ne Lietuvos Respublikos valstybės tarnyboje dirbtą laikotarpį į bendrą tarnautojo darbo stažą. Tarnautojų, dirbusių Rusijoje, darbo stažo sumavimui su tarnybos Lietuvos valstybei stažu buvo nurodytos papildomos sąlygos – laikas buvo įskaitomas tik tuo atveju, jeigu tarnautojas grįžo į Lietuvą ir buvo priimtas dirbti į Lietuvos valstybines institucijas ne vėliau kaip 1919 metais. Jeigu žmogus grįžo vėliau, tuomet norint, kad Rusijoje dirbtas laikotarpis būtų priskaičiuotas, toks jo vėlesnis grįžimas turėjo būti motyvuotas „nenugalimomis kliūtimis“. Galimi buvo ir kiti atskiri atvejai, kai galėjo būti nuspręsta įskaityti valstybės tarnautojo darbo stažą ne Lietuvos valstybės tarnyboje iki 1918 m. skaičiuojant laiką, kai jis turėjo teisę išeiti į pensiją. Tarnautojas, norėjęs, kad taip būtų padaryta ir turėjęs savo prašymą pagrindžiančius dokumentus ar kitą informaciją. Tokiais įrodymais galėjo būti tarnybos lapų nuorašai, įrašai, pažymos įvairiuose oficialiuose ir neoficialiuose sąrašuose, pensijų knygelės, kiti panašaus pobūdžio dokumentai, ir kaip rašytinių dokumentų papildymas – liudininkų parodymai. Dokumentus reikėjo pateikti savo įstaigos viršininkui, vėliau tas klausimas buvo svarstomas ministrų kabinete, kuris galėjo pavesti Pensijų ir pašalpų skyrimo komisijai tuos dokumentus patikrinti ir vėliau priimdavo sprendimą dėl tarnautojo prašymo. Jeigu sprendimas būdavo teigiamas, jis buvo pavedamas vykdyti komisijai.

Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme buvo nurodytos pagrindinės taisyklės, kaip nustatoma bazė pensijai apskaičiuoti bei jos dydžio kitimas, taip pat nurodomos sąlygos pašalpoms gauti bei jų apskaičiavimo būdai.

Pensijos dydis buvo nustatomas pagal tarnautojo paskutiniiais metais gautą darbo užmokestį tam tikroje tarnybos kategorijoje, jei jis tai pačiai kategorijai priklausė ne mažiau kaip trejus metus. Jeigu išėjimo į pensiją metu tarnautojas dirbo keliose vietose, kaip bazė pensijai nustatyti buvo imama aukštesnės tarnybos alga.

Konkretūs pensijų dydžiai, numatyti aptariamame įstatyme, pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. Valstybės tarnautojų pensijų dydžiai priklausomai nuo jų darbo valstybės tarnyboje stažo trukmės

Valstybės tarnyboje dirbtų metų skaičius	Pensijos dydis (% nuo pagrindinės algos)
20	50
21	52
22	54
23	56

24	58
25	60
30	61
31	62
32	63
33	64
34	65
35	66
36 ir daugiau	66

Šaltinis: Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas (VŽ. 1926. Nr. 221 – 1443)

Šalia bendrųjų pensijos mokėjimo taisyklių, buvo įtvirtintos ir nuostatos, pagal kurias buvo skaičiuojama pensija valstybės tarnautojams, atleistiems iš tarnybos dėl sveikatos pablogėjimo („dvasios ar kūno susilpnėjimo“), taip pat praradusiems darbingumą. Valstybės tarnautojas, turėjęs ne mažesnę kaip 10 metų darbo valstybės tarnyboje stažą ir atleistas dėl sveikatos pablogėjimo, turėjo teisę į 50 proc. pagrindinės algos dydžio pensiją. Jeigu tarnautojas buvo netekęs darbingumo dėl priežasčių, nulemtų jo atliekamo darbo, gaudavo pensiją tokio procentinio dydžio nuo pagrindinės algos, kiek procentų darbingumo buvo netekęs. Valstybės tarnautojas dėl tarnybos tapęs visiškai nedarbingas ir kai jam reikėjo nuolatinės kito asmens priežiūros, gaudavo papildomą priedą, lygų 50 proc. jo gaunamos pensijos dydžio.

Valstybės tarnautojas, turėjęs teisę gauti pensiją, dešimties metų laikotarpyje po išėjimo iš valstybės tarnybos turėjo pateikti prašymą savo įstaigos viršininkui. Pensiją valstybės tarnautojams skyrė ministrų kabineto sudaryta Pensijų ir pašalpų skyrimo komisija, į kurios sudėtį įėjo Finansų ir Teisingumo ministerijų, Valstybės kontrolės bei tos institucijos, kurios tarnautojo pensijos klausimas buvo sprendžiamas, atstovai. Nepatenkintas komisijos sprendimu valstybės tarnautojas galėjo ne vėliau kaip per vieną mėnesį apskųsti jį ministrų kabinetui. Ministrų kabinetas, išsprendęs klausimą, grąžindavo bylą Pensijų ir pašalpų skyrimo komisijai tolimesniam vykdymui priklausomai nuo priimto sprendimo pobūdžio. Pensijas mokėjo Finansų ministerija per Lietuvos banko skyrius ar pašto įstaigas, vadovaudamasi Pensijų ir pašalpų skyrimo komisijos nutarimais.

Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme taip pat buvo numatyti pagrindai, kai pensijos mokėjimas buvo sustabdomas arba nutraukiamas:

- 1) jei pensininkas per dvejus metus neatvyko atsiimti pensijos ar neatsiuntė reikalavimo dėl jos mokėjimo, pensijos mokėjimas buvo nutraukiamas, tačiau galėjo būti vėl atnaujintas, jei praėjus tų dviejų metų terminui pensininkas vėl pateikdavo prašymą gauti pensiją;
- 2) pensininko mirties atveju;
- 3) kai teismas paskirdavo bausmę, susijusią su pensijos atėmimu;
- 4) kai pensininkas buvo apgyvendinamas labdaros įstaigoje valstybei apmokant visas jo

- išlaikymo išlaidas;
- 5) kai pensininkas vėl pradėdavo dirbti valstybės tarnyboje ir kitais atvejais.
 - 6) kai pensininko vaikams, kurie pagal įstatymus turi teisę gauti tokią pensiją, sukanka 17 metų arba jie priimami į mokslo įstaigą ir jiems skiriamas pilnas valstybės išlaikymas;
 - 7) kai pensininko našlė ar dukterė, turinčios teisę gauti valstybės tarnautojui priklausiusią pensiją, išteka (ištekančiai našlei skiriama vienkartinė vienerių metų pensijos didumo pašalpa);
 - 8) kai pensininkas be svarbių priežasčių apsigyvena užsienyje;
 - 9) kai atsiranda dingusiu be žinios laikytas tarnautojas.

Valstybės tarnautojams skiriamų vienkartinių pašalpų dydžiai bei sąlygos, kurioms esant jos buvo skiriamos pateikiamos 6 lentelėje.

6 lentelė. Valstybės tarnautojams skiriamos pašalpos

Sąlyga	Tarnybos stažas (metais)	Pašalpos dydis
Tarnautojas atleistas dėl sunkios neišgydomos ligos ir jam reikalinga nuolatinė kitų asmenų priežiūra	0,5 – 5	6 mėn. pagrindinės algos suma
	5 – 10	1,5 metų pagrindinės algos suma
Tarnautojas atleistas „dėl dvasios ar kūno susilpnėjimo“	2 – 5	6 mėn. pagrindinės algos suma
	5 – 10	1 metų pagrindinės algos suma
Tarnautojas, dėl su tarnyba susijusių priežasčių netekęs mažiau kaip 25 proc. darbingumo*		6 mėn. pagrindinės algos, gautos paskutinį tarnybos mėnesį suma
Tarnautojas, atleistas nesant jo kaltės (likviduojant įstaigą, mažinant etatus ir kitais atvejais)		Pagrindinės algos didumo pašalpa mokama tiek mėnesių, kiek metų tarnautojas dirbo valstybės tarnyboje **

* tarnautojas, netekęs mažiau kaip 10 proc. darbingumo, pašalpos negauna.

** kai toks tarnautojas vėl priimamas į valstybės tarnybą, ši pašalpa jam toliau nebemokama.

Šaltinis: *Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas (VŽ. 1926. Nr. 221 – 1443)*

Tvarka pašalpai gauti buvo nustatyta tokia pati, kaip ir norint gauti pensiją. Tarnautojas turėjo pateikti prašymą įstaigos viršininkui, jis – kreiptis į atitinkamą ministrą. Pašalpą skyrė ta pati ministrų kabineto komisija, kaip ir pensijų atveju, mokėjo Finansų ministerija.

2.6.2. Pagalba valstybės tarnautojui ligos atveju

Pirmą kartą valstybės teikiama pagalba valstybės tarnautojui jo ligos atveju minima Įstatymo dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr.8) nuostatose. Jame buvo nustatyta, kad valdininkas, dirbęs ne mažiau kaip pusę metų ir susirgęs, ir toliau gauna atlyginimą „fiziškos ligos

atsitikime iki 4 mėn. ir psichiškos gi iki metų“. Pasibaigus šiam laikui, valdininkas atlyginimo nebegaudavo, tačiau jam buvo paliekama teisė per 8 mėnesius (fizinės ligos atveju) ir 2 metus (psichikos ligos atveju) grįžti į turėtas pareigas valstybės tarnyboje atitinkamai. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme reglamentuojant valstybės skiriamą pagalbą valdininko ligos atveju, buvo pakartotos aukščiau paminėto įstatymo nuostatos, bet nurodančios ilgesnius laikotarpius, kurių metu susirgęs tarnautojas ir toliau gaudavo turėtą atlyginimą, bei terminą, per kurį pasveikęs valstybės tarnautojas turi teisę grįžti į valstybės tarnybą. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme laikotarpis už kurį ligos atveju valstybės tarnautojas gaudavo algą prailgintas iki 6 mėnesių, jei liga yra fizinio pobūdžio, ir iki 1,5 metų, jei liga yra susijusi su psichikos problemomis. Teisė grįžti į tokias pačias, kaip ir prieš ligą užimtas pareigas galėjo būti įgyvendinta jau ne per 8 mėn. bet per 1,5 metų, jei liga buvo fizinė, bet per 2 metus, jei liga susijusi su psichikos sutrikimais. Taip pat buvo nustatyta valstybės tarnautojos, turėjusios ne mažesnę kaip pusės metų darbo stažą, teisė gauti aštuonias savaites gimdymo atostogų.

Kaip jau buvo minėta, netekęs darbingumo ar dėl ligos, valstybės tarnautojas teisės aktuose nustatytoms sąlygoms esant, galėjo gauti ir pensiją bei vienkartinę piniginę pašalpą.

2.6.3. Valstybės tarnautojų atostogos

Valstybės tarnautojų teisė į atostogas pirmą kartą buvo paminėta Įstatyme dėl valdininkų pareigų ėjimo atlygimo (VŽ. 1919. Nr.8). Buvo įtvirtinta valstybės tarnautojo teisė gauti kasmet po mėnesį algos dydžio suma apmokamų atostogų. Tiesa, prieš gaunant atostogas pirmą kartą, reikėjo būti dirbusiam ne mažiau kaip metus. Atostogas galėjo būti ir ilgesnės negu mėnuo, tačiau tuo atveju papildomas laikas nebuvo apmokamas.

Kalbant apie valdininkų teisę į atostogas, svarbu yra paminėti vieną iš Valstybės Tarybos nuomonių, pateiktų pagal Susisiekimo ministro 1933 m. rugsėjo 12 d. raštu Nr. 3855 užklausimą „ar valstybės tarnautoja, pasinaudojusi Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymo 42 str. (VŽ. Nr. 221) nustatytais gimdymui atostogomis, turi teisę pasinaudoti tais pačiais metais dar ir atostogomis, numatytais Įstatymo dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo 9 str. (VŽ. Nr.8)“¹⁰⁸. Valstybės Taryba nutarė, kad valstybės tarnautoja turi teisę naudotis abiejų rūšių atostogomis ir tokį savo nutarimą pagrindė tokiais argumentais:

1. Įstatymo dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo 9 str. yra nustatyta, kad „valdininkas išstarnavęs ne mažiau metų gauna atostogų kasmet vieną mėnesį su algos atlyginimu“, t.y. šis įstatymas nustato kiekvieno valstybės tarnautojo, taip pat ir „valstybės tarnautojo – moters“¹⁰⁹ teisę gauti per metus vieną mėnesį eilinių atostogų, mokant už jas valstybės tarnautojo gaunamą darbo

¹⁰⁸ Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929-1937. – Kaunas: Spindulio spaustuvė. 1937. P. 125.

užmokestį.

2. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymo 42 str. nustatyta, kad „valstybės tarnautoja, ištarnavusi ne mažiau kaip pusę metų, gimdymui gauna aštuonias savaites atostogų su alga“. Teisę į tokias atostogas turi ne kiekvienas tarnautojas, o tik valstybės tarnautoja – moteris ir tik tuo atveju, jei ji valstybės tarnyboje dirba ne mažiau kaip pusę metų ir ji yra nėščia bei turi gimdyti. Teisė į tokias atostogas įstatyme įtvirtinta kaip „pagalba ligoje“ ir nuostata apie tai įrašyta tokio pačio pavadinimo skirsnyje.

3. Aukščiau paminėtos dviejų rūšių atostogos savo esme jokio tarpusavio ryšio neturi, nebent tik tą, kad jos formaliai vadinamos taip pat – atostogos. Tačiau savo esme tai yra du atskiri, vienas nuo kito nepriklausantys teisinių santykių aspektai. Teisė gauti vienas atostogas negali turėti įtakos teisei gauti kitas atostogas ir negali tos teisės atimti ar apriboti. Todėl jei valstybės tarnautojai, pasinaudojusiai eilinėmis atostogomis pagal įstatyme numatytas sąlygas, vėliau tais pačiais metais iškyla būtinybė pasinaudoti atostogomis gimdymui, ji tai gali padaryti ir ši jos teisė negali būti ribojama, nes tokiu ribojimu būtų pažeidžiamas Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas. Lygiai toks pat principas galioja ir tuo atveju, jei valstybės tarnautoja išeina gimdymo atostogų, o vėliau nori gauti eilines atostogas – ji turi teisę į jas abi. Gimdymo ir eilinės atostogos vienos nuo kitų nepriklauso ir vienos kitų neatstoja. Jei būtų kitaip, tai būtų įsakmiai nustatęs įstatymas.

2.6.4. Kitos valstybės tarnautojams teikiamos garantijos

Įstatyme valstybės tarnautojų kelionės išlaidoms atlyginti (VŽ. 1922. Nr.94) buvo numatyta, kad valstybės tarnautojams, kurie keliauja tarnybos reikalais, Lietuvos Respublikos ribose mokami dienpinigiai ir atlyginamos faktinės kelionės išlaidos. Dienpinigiai bei kelionės išlaidų apmokėjimas valstybės tarnautojams buvo skiriami pagal jų tarnybos kategorijas, pvz. važiuojant traukiniu, I – VIII kategorijų tarnautojams buvo apmokama III klasės traukinio bilieto kaina, IX – XIII tarnybos kategorijų tarnautojams – II klasės bilietas, XIV ir aukštesnių kategorijų tarnautojams – I klasės traukinio bilieto kaina. Valstybės tarnautojui keliantis Lietuvos Respublikos ribose į kitą tarnybos vietą, buvo mokami dienpinigiai, atlyginamos kelionės išlaidos ir išmokama persikėlimo pašalpa. Kelionės išlaidos taip pat buvo atlyginamos ir jo šeimos nariams, išlaikomiems paties tarnautojo, žmonai mokama 50 proc., o kiekvienam vaikui – 25 proc. valstybės tarnautojui skiriamų dienpinigių sumos. Persikėlimo pašalpos dydis nustatomas toks, koks buvo tarnautojo pagrindinis mėnesinis darbo užmokestis, žmonai skiriama 50 proc., kiekvienam vaikui – po 25 proc. šios sumos. Tačiau šios garantijos, susijusios su tarnautojo persikėlimu į kitą tarnybos vietą nebuvo

¹⁰⁹ Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929-1937. – Kaunas: Spindulio spaustuvė. 1937. P. 125.

taikomos tuo atveju, kai tarnautojas perkeliamas jam pačiam prašant. Vėlesniuose teisės aktuose papildomai buvo numatyta galimybė atlyginti išlaidas viešbučiui, pristačius tai pateisinančius dokumentus.

Buvo teisiškai apibrėžta galimybė skirti paskolas būstui statyti. Troboms statyti paskolų davimo įstatymas (VŽ. 1926. Nr.194 – 1319) nustatė, kad valstybė tarnautojams gali skirti tokią paskolą. Paskolos buvo skiriamos iš biudžeto: iki 20 metų laikotarpiui ir iki 15 tūkst. litų mediniams namams statyti, ir iki 39 metų laikotarpiui ir iki 30 tūkst. litų mūriniams namams statyti (2 str.). Paskolas skirdavo specialiai tam sudaryta komisija prie ministrų kabineto, į kurią įėjo penkių ministerijų atstovai. Paskolų išdavimo bei paskolų sutarčių sudarymo, jų grąžinimo priežiūros reikalai buvo patikėti Finansų ministro atsakomybei.

Apibendrinant galima teigti, kad valstybės tarnautojo teisė į pensiją, valstybės paramą ligos ar nelaimės atveju teisės aktuose buvo pakankamai realizuota ir detalai reglamentuota. Asmenys, turintys valstybės tarnautojo statusą, turėjo nemažai socialinės garantijų.

2.7. Valstybės tarnautojų atsakomybė

Valstybės tarnautojo nusižengimai, nusikaltimai ir atsakomybė už juos buvo reglamentuoti Baudžiamojo statuto 37 – ajame skyriuje “Apie nusikalstamuosius darbus, padarytus valstybės arba visuomenės tarnybą einant”¹¹⁰. Baudžiamoji atsakomybė valstybės tarnautojui grėsė už įgaliojimų viršijimą, nusikalstamą veikimą ar neveikimą, valstybės paslapčių nesaugojimą, nepranešimą apie nusikaltimą, kyšininkavimą. Drausminės atsakomybės atsiradimo pagrindai teisės aktuose įtvirtinti nebuvo (išskyrus teisėjų, prokurorų ir jų padėjėjų, davokatų drausminę atsakomybę, kuri buvo apibrėžta Teismų santvarkos įstatyme (VŽ. 1933. Nr.419-2900)).

Kaip buvo numatyta Baudžiamajame Statute, tarnautojas galėjo būti nubaustas už tarnybos įgaliojimų viršijimą, „padaręs ką: 1) neleista jam įstatymu arba duotu jam pavedimu, arba kad ir leista, bet neturėdamas teisėtų pagrindų tai daryti; 2) be tam tikros valdžios leidimo, jei to leidimo įstatymu reikėjo“. Taip pat bausmė galėjo būti skirta už tarnybinių įpareigojimų vykdymo vengimą ar neveikimą, kai „tarnautojas, turįs einant įstatymu arba duotu jam pavedimu arba dėl tarnybos savumo įspėti arba užkardyti pakenkimą, kuris gresia valdymo tvarkai arba valstybės, visuomenės ar šiaip kurio žmogaus reikalui, kuris nusižengė nesiėmęs priemonių, peržengdamas savo tarnybos pareigą, arba nedaręs žygių, kuriais toks pakenkimas galima buvo įspėti arba užkardyti“. Priklausomai nuo tokių veiksmų sukeltų pasekmių ir buvusio arba tikėtino pavojaus visuomenei ar valdymo tvarkai, bausmė galėjo būti arba areštas, arba įkalinimas kalėjime. Areštas galėjo būti skirtas tarnautojui, kuris nusižengė tyčia kliudęs kitiems tarnautojams eiti pareigas. Bausmės buvo

¹¹⁰ Baudžiamasis Statutas. – Kaunas: “Literatūros“ knygyno leidinys, 1930. P.191 – 209.

numatytos tarnautojams, kurie laiku neįvykdo savo pareigos „pagarsinti, paskelbti arba įteisėti įstatymą ar kitus teisės aktus, peržengdami savo tarnybos pareigą“ ir tuo „didžiai pakenkė valdymo tvarkai arba valstybės, visuomenės ar šiaip kurio žmogaus reikalui“. Tarnautojams buvo numatyta pareiga sutrukdyti nusikaltimams, apie kuriuos jis turėjo pakankamai įrodymų, taip pat pranešti vyresnybei apie padarytą nusikaltimą, apie kurį jis žino. Už šios pareigos nevykdymą bausmė galėjo būti skiriama areštas arba kalėjimas. Buvo numatyta tarnautojo atsakomybė už informacijos, sužinotos einant tarnybą ir laikomos paslapyje, atskleidimą, taip pat tarnautojas galėjo būti baudžiamas jei „nusikalto leidęs, dėl nerūpestingumo arba dėl to, kad nelaikė nustatytųjų taisyklių, pagrobti, sunaikinti arba pamesti planą, piešinį arba dokumentą, kurie žinomai privalu laikyti paslėpti nuo svetimos valstybės, dėl Lietuvos nepavojumo iš šalies, arba iškėlęs dėl neatsargumo tą slėpinį aikštėn“¹¹¹. Baudžiamajame statute buvo numatytos ir bausmės už kyšininkavimą, bausmė už tai galėjo būti skiriama laisvės atėmimas ilgiausiai trejiems metams. Atskirame straipsnyje buvo išdėstyti pagrindai, kai tarnautojas buvo baudžiamas už aplaidų finansinių ir kitų svarbių dokumentų tvarkymą. Baudžiamajame Statute buvo numatyta eilė pagrindų atsakomybei atsirasti, kurie pagal jų pobūdį galėjo būti taikomi didžiąja dalimi policinių struktūrų pareigūnams. Tarp tokių nusižengimų paminėtini neteisėtas asmens laisvės atėmimas, neteisėtas kratos atlikimas, nerūpestingas kalinio saugojimas, dėl kurio saugomas kalinys pabėgo. Atskiruose Baudžiamojo statuto straipsniuose buvo nurodyta atskirų sričių tarnautojų – teisėjų, notarų, pašto įstaigų tarnautojų, geležinkelių darbuotojų ir kt. - atsakomybė už tam tikrų savo pareigų nevykdymą ar vykdymą nusižengiant įstatymams.

Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo 34 straipsnyje buvo įtvirtinta nuostata, kad visi valstybės valdininkai, nusikalte, eidami savo pareigas, turi būti traukiami atsakomybėn valstybės gynėjo tokia pat tvarka, kaip ir kiti kaltinamieji. Akivaizdu, kad ši nuostata nebuvo pakankama valstybės tarnautojų atsakomybės klausimams reglamentuoti. Nebuvo aišku koks vaidmuo teko valdininko viršininkui atsakomybės nustatymo procese – ar viršininkas turėjo nagrinėti skundą, gautą dėl savo pavaldinio veiksmų, ar privalėjo iš karto jį perduoti Valstybės gynėjui. Nenurodyta, ką turėjo daryti valstybės gynėjas, gavęs skundą dėl neteisėtų valdininko veiksmų: ar iš karto perduoti taikos teisėjui ar teismo tardytojui, kaip kad buvo paprastai daroma pagal nustatytą visų bylų nagrinėjimo tvarką, ar skundus dėl valstybės tarnautojų valstybės gynėjas turėjo iš pradžių ištirti pats. Nebuvo numatyta ir valstybės tarnautojo galimybė apskusti valstybės gynėjo priimtą sprendimą patraukti valdininką atsakomybėn.

Galima teigti, kad įtvirtinant tokią įstatymo nuostatą tam tikra prasme buvo bandoma išvengti aukštas pareigas užimančių valdininkų įtakos savo pavaldinių ar kolegų atsakomybės klausimų

¹¹¹ Baudžiamasis Statutas (654 str.). – Kaunas: „Literatūros“ knygyno leidinys, 1930.

sprendimo procese. Buvo siekiama panaikinti Lietuvoje likusius Rusijos valstybės tarnyboje egzistavusius valdininkų atsakomybės principus, kai viršininkai turėjo labai didelę įtaką ir daugeliu atveju sprendžiamąjį balsą tokio pobūdžio bylose ir dėl to būdavo labai daug subjektyvumo. Egzistavusi „tvarka darydavo daug keblumų, keldavo ginčų ir nesusipratimų tarp valstybės gynėjo ir valdininko vyresnybės: norėdavo vyresnybė, valdininkas būdavo teismo teisiamas, nenorėdavo – nebūdavo, valstybės gynėjas tik laukdavo, ką pasakys valdininko vyresnybė, o ji dėl visokių priežasčių dažnai slėpdavo savo valdininkų nusikaltimus“¹¹². Iš tikrųjų, priimant tokios redakcijos nuostatą, valstybės tarnautojų viršininkų galimybės dalyvauti sprendžiant jų pavaldinių atsakomybės bylas buvo apribotos, tačiau daugelis šio proceso aspektų liko nesureglamentuota.

Valstybės tarnautojų atsakomybės klausimams spręsti buvo siūloma įkurti specialųjį teismą¹¹³. Dėl įvairių priežasčių (teismo kūrimo priešininkai teigė, kad jis nereikalingas, kaip atskira įstaiga, kad tik vilkinsias darbą, taip pat trūko kvalifikuotų teisininkų, galinčių dirbti tokia teisme ir kt.) šios institucijos kūrimas užsitęsė, tačiau praktika parodė, kad tokia institucija yra vis dėlto reikalinga administracinei priežiūrai vykdyti, ne tik dėl praktinių sumetimų, bet, kaip teigė prof. M. Riomeris, visų pirma dėl to, kad „administraciniai teismai esą svarbiausioji priemonė teisei valstybei nustatyti“¹¹⁴. Diskusija apie tokio specialaus administracinio teismo kūrimą vyko ketvirtajame dešimtmetyje: 1938 m. spalio 8 d. įvyko Lietuvos teisininkų draugijos susirinkimas, kuris buvo skirtas diskusijoms apie administracinio teismo įstatymo projektą¹¹⁵. Deja, pradėtų darbų nebuvo spėta užbaigti.

2.8. Valstybės tarnautojų atleidimas iš pareigų

Valstybės tarnautojų atleidimas iš pareigų, kaip ir priėmimas į jas, nebuvo detaliam reglamentuotas teisės aktuose, galima rasti tik atskiras nuostatas, reglamentuojančias šį aspektą.

Įstatyme dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr. 8-93) yra trumpai užsimenama apie valstybės tarnautojo atleidimo procedūras. Savo noru valdininkas gali pasitraukti iš valstybės tarnybos tik iš anksto pranešęs apie tai savo viršininkui ir šiam sutikus. Tame pačiame įstatyme nurodoma galimybė, kad valdininkas galėjo būti atleistas iš pareigų viršininko nuožiūra „kaip netinkamas darbu nereikalingas“. Taip pat yra nurodyta, kad valdininkas galėjo būti atleistas dėl savo paties kaltės, už netinkamą pareigų vykdymą, įstatymų pažeidimus ir pan. Įstatymas nepateikia baigtinio pagrindų atleisti valstybės tarnautoją sąrašo, o tai galėjo būti pagrindas viršininko subjektyvumui, savivalei pasireikšti. Keli valstybės tarnautojų atleidimo pagrindai

¹¹² Mačys V. Dėl valdininkų traukimo atsakomybėn / Teisė. 1922, Nr.2.P.47.

¹¹³ Ten pat. P. 49.

¹¹⁴ Apie administracinio teismo įstatymo projektą // Teisė. 1938. Nr. 44. P. 523.

¹¹⁵ Ten pat. P. 522.

nurodomi Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme, kalbant apie valstybės tarnautojus, kurie turi teisę į vienkartinę pašalpą. 2 str. nurodoma, kad teisę į tokią pašalpą turi valstybės tarnautojas, atleistas iš tarnybos be jo kaltės (likviduojant įstaigą, mažinant etatus ir kitais atvejais).

Kalbant apie šį valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektą, naudinga paminėti vieną ministrų kabineto nutarimą, kuris, nors ir buvo priimtas daugiausiai dėl sunkios valstybės finansinės padėties, nulemtos pasaulinės ekonominės krizės (kaip ir aukščiau minėtas Valstybės biudžetui subalansuoti įstatymas, pagal kurį tam tikra valstybės tarnautojų darbo užmokesčio dalis buvo atskaitoma į valstybės biudžetą), gali būti traktuojamas ir kaip svarbus vyriausybės žingsnis siekiant modernizuoti ir racionalizuoti valstybės aparatą. Nutarime teigiama, kad „1933 m. gegužės 2 d. ministrų kabinetas, išklauses Finansų ministerio pranešimą š.m. valstybės biudžeto subalansavimo reikalu ir radęs reikalo sumažinti tarnautojų skaičių, nutarė nuo š.m. liepos 1 d. atleisti:

- 1) tarnautojus, kurie yra ištarnavę 25 metus arba dėl nesveikatos ir turi teisę gauti pensijas;
- 2) valstybės tarnybai netinkamus tarnautojus;
- 3) ištekėjusias moteris, kurių gaunamas iš išdo atlyginimas kartu su jų vyrų uždarbiu nesudaro jiems pagrindinio pragyvenimo šaltinio, arba kurių tarnybos pareigos neatitinka jų išeito mokslo specialybei;
- 4) laisvai samdomus tarnautojus, kurie sumažėjus įstaigose darbiui, nebūtinai reikalingi¹¹⁶.

Tiesa, 1933 m. gegužės 30 d. prie šio klausimo buvo grįžta, ir Vyriausybė patvirtino naują straipsnio, susijusio su moterų atleidimu iš valstybės tarnybos, redakciją. Jame buvo rašoma, kad atleidžiami „Tarnautojai, kurių vyrai arba žmonos gauna netto atlyginimo arba uždarbio valstybinėse arba privatinėse įstaigose:

- 2 asmenų šeima – 600 litų atlyginimas Kaune, Klaipėdoje ir užsienyje – 450 Lt. uždarbis kitose vietose;
- 3 asmenų šeima – 650 litų atlyginimas Kaune, Klaipėdoje ir užsienyje – 500 Lt. uždarbis kitose vietose;
- 4 asmenų šeima – 790 litų atlyginimas Kaune, Klaipėdoje ir užsienyje – 500 Lt. uždarbis kitose vietose ir t.t.”¹¹⁷.

Toks nutarimo pakeitimas buvo padarytas dėl kilusios itin neigiamos moterų organizacijų reakcijos dėl moteris diskriminuojančių nuostatų įteisinimo, todėl galutinis Vyriausybės nutarimas

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjo 1933 m. gegužės 6 d. raštas Nr. 314 Finansų ministru. LCVA. F.927 Ap.4.B.135.L.25.

¹¹⁷ Smalskys V. Raipa A. Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos // Viešoji politika ir administravimas. 2003, Nr. 6. P.75.

„buvo moralinė Lietuvos moterų organizacijų pergalė prieš gana konservatyvią tuometinę viešąją nuomonę ir reikalavimus spaudoje“¹¹⁸. Tačiau, kaip teigia plačiau šį aspektą tyrinėję autoriai, „ar šios (*Vyriausybės nutarimu patvirtintos – aut.past.*) priemonės buvo sklandžiai įgyvendinamos ir įgyvendintos, nėra lengva atsakyti“¹¹⁹.

¹¹⁸ Smalskys V. Raipa A. Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos // *Viešoji politika ir administravimas*. 2003, Nr. 6. P.75.

¹¹⁹ Ten pat. – p. 78; Virginija Jurėnienė. *Lietuvių moterų judėjimas XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje*. Daktaro disertacija, Vlniaus universitetas. – Vilnius, 2004. P. 152.

3. Valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimo trūkumai ir siūlytos reformos

Nuoseklus teisinis valstybės tarnybos valdymo reglamentavimas sudaro sąlygas siekti jos nepolitizavimo, valstybės tarnautojų administracinių gebėjimų nuoseklaus didinimo, kartu nesukuriant nuo nieko nepriklausomos, biurokratizuotos sistemos¹²⁰. Būtent tokio nuoseklaus reglamentavimo ir trūko Lietuvoje tarpukario laikotarpiu. Valstybės tarnyba, kaip vienas iš valstybinės organizacijos institutų, o taip pat ir valstybės tarnautojų padėtis, o ypač jų priėmimas į tarnybą, atleidimas ir atsakomybė nebuvo pakankamai aiškiai apibrėžti priimtuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Kaip pagrindinės tokio reglamentavimo trūkumo pasekmės dažniausiai buvo nurodomas valstybinėse įstaigose išsigalėjęs biurokratizmas, to pasekoje galimybės atsirasti korupcijai, valdininkų nekompetencija, išsilavinimo stoka ir daugelis kitų. Kaip jau buvo minėta, valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimas Lietuvoje buvo priskirtas administracinės teisės sričiai, o kalbant apie šią sritį buvo teigiama, kad „Lietuvos administracinė teisė yra netobula, nekodifikuota, sumišusi su kitomis teisės šakų normomis, akcypavusi daug svetimos valstybės nuostatų“ ir dar daugiau – „Lietuvoje tėra dar tik administracinės teisės mokslo užuomazga“¹²¹.

Platesnės diskusijos visuomenėje šiais klausimais kilo paskutinįjį nepriklausomos Lietuvos valstybės egzistavimo dešimtmetį, tuo metu ir buvo planuojamos pagrindinės valstybės valdymo aparato reformos, turėjusios ženkliai pakeisti ir aiškiai sureglamentuoti valstybės tarnautojų teisinę padėtį.

Aiški spraga teisinėje bazėje buvo jau pačioje valstybės tarnybos teisinio santykio atsiradimo pradžioje – valstybės tarnautojų priėmimas į tarnybą Lietuvos teisės aktų nebuvo reglamentuotas. Kadangi nebuvo nustatytų taisyklių, priimama buvo daugiausiai per asmenines pažintis, protekcijas ir panašiais būdais. Tokiu būdu į valstybės tarnybą dažnai buvo priimami asmenys, neturintys atitinkamo pasirengimo, kvalifikacijos ar sugebėjimų dirbti kompetetingai, operatyviai ir savarankiškai. Tiesa, oficialiose valstybės pareigūnų kalbose kartais buvo bandoma savotiškai pateisinti egzistavusį protekcionizmą priimant į valstybės tarnybą. V. Rastenis straipsnyje „Spauda ir valdininkai“¹²², cituoja Vidaus reikalų ministrų gen. Skučo kalbą (1939 m.), kurioje jis „išskyręs dvi protekcionizmo rūšis: paremtą asmeninėmis simpatijomis ir paremtą objektyvumu bei giliu valstybių reikalų supratimu“¹²³. Skirtingai nuo pirmojo, antrosios rūšies protekcionizmas galėjo būti vertinamas tik teigiamai, kadangi tai yra „parėmimas, sudarymas palankių sąlygų prasimušti gabiems, doriems, pasiryžusiems gerai dirbti ir atitinkamose sąlygose galintiems teigiamai

¹²⁰ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo komentaras. – Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004. P. 6.

¹²¹ Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. - Kaunas.: Vytauto Didžiojo universitetas, 1939. P. 62.

¹²² Rastenis V. Spauda ir valdininkai // Vairas. 1939, Nr. 28. P.541 – 546.

pasireikšti asmenims¹²⁴. Galima teigti, kad tokiais teiginiais buvo bandoma teisinti nepakankamus vyriausybės veiksmus šioje srityje, tačiau vargu ar toks požiūris galėjo būti suderinamas su moderniais viešojo administravimo principais, kuriais ir buvo siekiama pagrįsti būtinybę Lietuvoje vykdyti valstybės tarnybos reformą ir tobulinti jos reglamentavimą. Egzistuojanti problema buvo nuolat keliami teisinėje ir kitoje periodinėje spaudoje skelbiamuose straipsniuose. Buvo pripažįstama, kad „norint turėti geresnius valdininkus, reikia jiems kito parinkimo būdo, negu ligi šiol kad buvo. Aišku savaime, kad rekomendacinė sistema tam netinka¹²⁵. Kad administracija tinkamai veiktų, buvo svarbu, kad į ją patenką asmenys visais atžvilgiais būtų pasiruošę darbui. Todėl buvo kalbama apie administracinių organų komplektavimo problemą, t.y. ieškota metodų, kurie patikrintų žmonių, geriausiai suprantančių savo darbą, patekimą į administracijos įstaigas. Jau tuo metu buvo padaryta išvada, kad geriausias metodas yra „iš anksto skelbiamas viešas konkursas, paremtas lanksčia egzaminų ir sugebėjimų tikrinimo sistema.“¹²⁶. Remdamasis kitų Vakarų Europos valstybių patirtimi, P. Vilutis siūlė taip reglamentuoti valstybės tarnautojų priėmimą į tarnybą: „valdininkus į tarnybą turėtų priimti kolegialinis organas, tam tikra komisija, besivadovaujanti nustatytomis taisyklėmis, kurios aiškiai pasakytų, kokių kvalifikacijų reikia užimti tai ar kitai tarnybai, tai kategorijai, etatui. <...>. Tokia valdininkams priimti į tarnybą komisiją turėtų būti kiekvienoje įstaigoje. Ta pati komisija galėtų tvarkyti ir valdininko pakėlimą į aukštesnę kategoriją, jo paleidimą iš tarnybos. Tik, žinoma, ta komisija ir čia turi reikalus tvarkyti pagal iš anksto nustatytas objektyvinės teisės normas, arba geriau, pagal įstatymo nuostatus“¹²⁷. Tinkamų, kvalifikuotų ir kompetingų specialistų, dirbsiančių valstybės institucijose parinkimas buvo nurodomas kaip vienas iš egzistavusio biurokratizmo šalinimo būdų¹²⁸.

Buvo kritikuojami ir kiti valstybės tarnybos veiklos aspektai, atsiradę dėl nepakankamo valstybės tarnautojų kompetencijos sričių, jų teisių ir pareigų, atsakomybės paskirstymo reglamentavimo, taip pat kvalifikacijos ir išsilavinimo trūkumo. Tuo metu vykusioje visuomenės diskusijoje dalyvavęs J. Laucius nurodė keletą, jo manymu, svarbių kliūčių, kurios lemia nekoordinuotą, nepakankamai efektyvią valdininkų veiklą. Visų pirma jis pabrėžė, kad Lietuvoje nėra „savų įstatymų bei statutų, kuriais būtų apibrėžta mūsų administracinio aparato veikla“¹²⁹. Ši sritis buvo reglamentuota tik fragmentiškai, o teisės aktai nebuvo sujungti į vieną sistemą. Nesant aiškaus reglamentavimo buvo pastebima tendencija plėsti valstybės įstaigų veiklą, didinti etatus.

¹²³ Rastenis V. Spauda ir valdininkai // Vairas. 1939, Nr. 28.. P.544.

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ Valašinas A. Biurokratizmas ir administracinio aparato reformos // Vadyba Lietuvoje 1918 – 1940. – Vilnius: Mokslas, 1991. P. 295.

¹²⁶ Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas.: Vytauto Didžiojo universitetas, 1939. P. 114.

¹²⁷ Ten pat.

¹²⁸ Valašinas A. Sistema ar žmonės // Naujoji Romuva. 1938, Nr. 27 – 28. P. 570.

¹²⁹ Laucius J. Tobulinkim administracijos aparatą // Tėvų žemė. 1935, Nr. 19. P.3.

Buvo siūloma „ieškoti kelių eiti nuo kiekybės prie kokybės; nuo fragmentų prie sistemos bei vienodumo“¹³⁰. Akcentuotos ir pačių valstybės tarnautojų asmeninės savybės, jų atsidavimo tarnybai ugdymas, kad jie galėtų vykdyti savo pagrindinę funkciją – efektyviausiu ir trumpiausiu būdu spręsti valstybės ir jos piliečių problemas. Taip pat buvo kritikuojama ir vadovaujančias pareigas užėmusių tarnautojų iniciatyvumo stoka, nepakankamas dėmesys savo tiesioginėms pareigoms. Būtent nuo šių pagrindinių trūkumų pašalinimo, J. Laucius nuomone, ir reikėjo pradėti reformą valstybės administraciniame aparate siekiant kuo didesnio valstybės įstaigų veiklos efektyvumo.

Buvo pabrėžiamas ir kitas valstybės tarnybos trūkumas – nepakankamas vyriausybės dėmesys valstybės tarnautojų mokymui, jų kvalifikacijos kėlimui. Tinkamas tarnautojų parinkimas, darbo sistema, laiko taupymas, tinkamas patalpų įrengimas – tai pagrindiniai dalykai, nuo kurių priklauso administracijos aparato struktūra. Vienas iš diskusijos dalyvių - V. Balsys - siūlė rengti administracijos kursus tarnautojams. Šiuos kursus baigusiems valdininkams buvo siūloma mokėti priedą prie atlyginimo¹³¹. Šis pasiūlymas, kaip jau buvo minėta, buvo įgyvendintas 1939 m. įsteigus Administravimo kursus.

Tarpukario Lietuvos teisės aktuose nebuvo aiškiai atskirti viešieji ir privatūs interesai valstybės tarnyboje, o tai taip pat buvo prielaida atsirasti korupcijai, kyšininkavimui, protekcionizmo apraiškoms. Ši problema buvo aktuali ir su valstybės tarnautojų atestavimu susijusioje srityje. 1938 m. „Tėvų žemėje“ buvo prikaišiojama, kad atestavimo komisijų nariai, ypač provincijoje, elgiasi nesąžiningai. Provincijoje daug kur asmeniniai valdininkų interesai buvo susipynę su tarnybiniais, todėl čia buvo reikalinga ne tik atestuotojų kvalifikacija, bet ir aukšta moralė. Nesant reikiamos teisinės bazės, buvo galimi piktnaudžiavimas atestacijų išvadomis¹³².

Taigi, problemų valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavime egzistavo tikrai nemažai ir buvo siūlomi įvairūs būdai joms spręsti. P. Vilutis nurodė kelis uždavinius, kuriuos reikėjo spręsti siekiant aiškiai reglamentuoti valstybės tarnybos teisinius santykius ir valstybės tarnautojų teises ir pareigas:

1. Sudaryti administracijos aparatą tvarkantį įstatymą, kuris apimtų ir valstybės tarnautojų statutą, kuriame būtų nustatyta valdininkų priėmimas tarnybon, darbo sąlygos, atlyginimas, avansavimas (pakėlimas aukščiau), bausmės, atleidimas – žodžiu, teisės ir pareigos.
2. Sukurti administracinį teismą, kuris spręstų įvairių administracinių aktų teisėtumą ir valstybės tarnautojų administracines bylas.

¹³⁰ Laucius J. Tobulinkim administracijos aparatą // Tėvų žemė. 1935, Nr. 19. P.3.

¹³¹ Smalskys V., Raipa A. Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos // Viešoji politika ir administravimas. 2003, Nr.6. P.74.

¹³² Ten pat. P.75.

3. Surinkti visus įstatymus ir įvairias administracinės teisės nuostatas, esančias civiliniuose ir baudžiamuosiuose įstatymuose, ir sukodifikuoti¹³³.

Taip pat buvo pabrėžiamas organizacinio valstybės įstaigų darbo tobulinimo aspektas, susijęs su tinkamos darbo organizavimo sistemos parinkimu. Tada viešasis administravimas buvo paremtas dviem sistemomis: linijine (kai darbas organizuojamas „iš viršaus į apačią“, pagrįstas griežtais pavaldumo santykiais, kai „aparatas dažniausiai būna nelankstus, nes nė viena įstaigos dalis neturi laisvos iniciatyvos“¹³⁴) ir funkcinė (kai aukščiausi vadovai vykdo tik kontrolės funkcijas, o gauti raštai perduodami tiesiogiai vykdytojams). P. Valašinas teigė, kad Lietuvoje egzistuoja mišri sistema, su linijinės sistemos persvara, kuri įvairiais valstybės gyvenimo laikotarpiais buvo mažesnė ar didesnė (Rusijos įtaka). Jis siūlė organizuojant valstybės įstaigų darbą pereiti prie funkcinės sistemos, tačiau norint tą padaryti visų pirma reikėjo tinkamai paruošti pačius valdininkus, taip pat priimti atitinkamus teisės aktus, kurie aiškiai reglamentuotų valstybės tarnautojų teises, pareigas ir atsakomybę, sukurtų aukštesniųjų ir žemesniųjų valdininkų pasitikėjimo sistemą, skatintų iniciatyvą. Kaip pavyzdžius jis nurodė valdininkų tarnybos įstatymą, administracinio teismo įstatymą¹³⁵.

Pabrėžiant visapusiško, detalaus ir aiškaus valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimo svarbą, buvo teigiama, kad „administracijos veikimas niekad nebus tobulas, jei nebus civilinės tarnybos įstatymo“¹³⁶. Toks valstybės tarnybą reglamentuojantis įstatymas būtų aiškiai nustatęs tarnautojų rūšis, jų priėmimo į tarnybą tvarką, reikalingą stažą, nurodęs tarnautojų pareigas, drausmines sankcijas ir t.t.

Teigti, kad Lietuvos valdžia nieko nenuveikė siekdama pašalinti valstybės tarnybos reglamentavimo trūkumus bei aiškiai apibrėžti valstybės tarnautojų teisinę padėtį, būtų neteisinga. Literatūroje minima, kad 1930 m. ir 1935 m. prie Finansų ministerijos buvo sudaryta komisija, turėjusi pateikti pasiūlymus Vyriausybei, kaip pagerinti valdininkų darbo efektyvumą, supaprastinti darbo organizaciją ir kontrolę, užkertant kelią viešųjų organizacijų etatų ir padalinių plėtimui¹³⁷. 1935 m. tos komisijos veikla buvo atnaujinta. Komisija siūlė tarnautojams įvesti tarnautojams kvalifikacijos cenzą ir tai įtvirtinti įstatymuose. Tarnautojų karjereje buvo siūloma nekelti iš vienos pareigybės į kitą, aukštesnę, neišdirbus vienose pareigose bent vienerius metus. Taip pat buvo svarstoma galimybė atitinkamų įstatymų pagalba padalyti atskirų ministerijų veikimo sritis ir kompetenciją. Dalis šios Finansų ministerijos sudarytos komisijos pasiūlymų buvo „užšaldyti“ ir

¹³³ Smalskys V., Raipa A. Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos // Viešoji politika ir administravimas. 2003, Nr.6. P.63.

¹³⁴ Valašinas A. Sistema ar žmonės // Naujoji Romuva. 1938, Nr. 27 – 28. P. 570.

¹³⁵ Ten pat.

¹³⁶ Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas.: Vytauto Didžiojo universitetas, 1939.P. 116.

vėl prisiminti tik 1939 m., kai Lietuvos Respublikos ministrų kabinetas pavedė Finansų ministerijai pateikti ankstesnės komisijos siūlymus valdininkų darbo racionalizavimo klausimais¹³⁸. Apie ruošiamas reformas buvo kalbama ir spaudoje. Buvo minimos reformos, kurios „neapsiribos išskaitymų biudžetui subalansuoti nubraukimu ir naujų kategorijų bei normų nustatymu, bet palies kompetencijų apibrėžimą bei suskirstymą, valdininkų teisių bei pareigų apimtį ir eilę, kitų su valstybine tarnyba susijusių reikalų“¹³⁹. Iš tikrųjų šių metų pradžioje ir buvo imtasi konkrečių veiksmų, siekiant modernizuoti ir racionalizuoti valstybės valdymo aparatą, aiškiai nustatyti institucijų kompetenciją, valstybės tarnautojų teises, pareigas, atsakomybę ir reglamentuoti kitus aspektus, kurie nebuvo Lietuvos teisės aktuose apibrėžti.

Lietuvos Respublikos Ministrų tarybos generalinis sekretorius V. Mašalaitis rašte Valstybės Tarybos pirmininkui informavo, kad „1939 m. sausio 19 d. Ministrų Taryba, pasirėmus Valstybės Tarybos įstatymo 5 str., nutarė pavesti Valstybės Tarybai paruošti Administracinės santvarkos įstatymo projektą ir Valstybės tarnybos įstatymo projektą“¹⁴⁰. Šiame rašte taip pat nurodyta, kad Ministrų taryba laiko šiuo projektus skubiais. Tų pačių metų vasario 10 d. Valstybės Tarybos pirmininkas kreipėsi į Valstybės kontrolierių ir visus ministrus (išskyrus Krašto apsaugos) informuodamas apie iš Ministrų Tarybos gautą pavedimą parengti administracinės santvarkos ir valstybinės tarnybos įstatymų projektus. Buvo renkama informacija apie centrinių ir vietinių įstaigų darbą, kuris formaliai nebuvo sutvarkytas įstatymu¹⁴¹. Valstybės Taryba siekė surinkti statutus ir įsakymus, kuriais yra reglamentuojamas ministerijų darbas, tokių teisės aktų projektus bei ministerijų darbo organizavimo schemas.

Iš šių dokumentų aišku, kad buvo planuojama iš pagrindų naujai sureglamentuoti visą Lietuvos valstybės tarnybą, parengti išsamų įstatymą ir jų lydinčiuosius teisės aktus, kuriais būtų teisiškai sureglamentuoti valstybės tarnybos praktikoje susiklostę santykiai, darbo organizavimas ir kiti aspektai. Deja, tokio įstatymo dėl po metų sovietų įvykdytos Lietuvos okupacijos, buvo nespėta priimti.

¹³⁷ Smalskys V., Raipa A. Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos // Viešoji politika ir administravimas. 2003, Nr.6. P.77.

¹³⁸ Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas.: Vytauto Didžiojo universitetas, 1939. P. 78.

¹³⁹ Tarulis A. Valstybinio aparato racionalizacija. – Vairas, 1939. Nr.30.P.578.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos generalinio sekretoriaus 1939 m. sausio 24 d. raštas Nr. 9 Valstybės Tarybos pirmininkui. – LCVA. F.932. Ap.1.B.1591.L.1.

¹⁴¹ Valstybės Tarybos pirmininko raštas Valstybės kontrolieriui ir ministrams. – Ten pat. L.2

Išvados

1. Lietuvos Respublikos teisės aktuose valstybės tarnautojo sąvoka nebuvo aiškiai apibrėžta. , todėl galima teigti, kad valstybės tarnautojais buvo vadinami visi valstybės institucijose, įstaigose, viešąsias paslaugas teikiančiose įmonėse dirbantys asmenys, kuriems darbo užmokestis buvo mokamas iš valstybės lėšų. Nebuvo atskiriami tarnautojai, turintys valdingus įgaliojimus, vykdantys administracines funkcijas, dirbantys ūkinio pobūdžio aptarnavimo darbus ar dirbantys pagal profesiją teisminės valdžios, švietimo, medicininės priežiūros ir kitose įstaigose.
2. Carinės Rusijos administracinio paveldo įtaka valstybės tarnybos reglamentavimui Lietuvoje buvo ribota dėl pasikeitusių valstybės gyvenimo sąlygų. Rusijos įstatymų taikymas valstybės tarnybos teisiniams santykiams tose srityse, kurios nebuvo visiškai reglamentuotos naujais Lietuvos Respublikos teisės aktais, buvo komplikuoatas dėl pasikeitusios administracinės santvarkos, valstybės valdymo formos. Dėl to kildavo problemų nustatant valstybės institucijų kompetenciją, valstybės tarnautojų teises ir pareigas. Naujais Lietuvos teisės aktais nereglamentuotose srityse daugelį sprendimų priimdavo įstaigų vadovai.
3. Modernios valstybės tarnybos ir jos valdymo kūrimas nebuvo valdžios prioritetas. Per 22 nepriklausomos valstybės gyvavimo metus teisės aktuose sisteminiu požiūriu buvo įtvirtinta tik valstybės tarnautojų hierarchija bei kategorijos taip apibrėžiant valstybės tarnybos ribas. Tai rodo, jog ji buvo suprantama kaip tam tikra vieninga sistema.
4. Valstybės tarnautojo statusą reglamentavę įstatymai reguliavo daugiausiai finansinius klausimus, susijusius su valstybės biudžeto išlaidomis valstybiniam aparatui išlaikyti. Darbo užmokestis, pensijos, pašalpos, apmokamos atostogos ir kitos su finansais susijusios garantijos buvo reglamentuotos pakankamai detalai, priėmus atitinkamus įstatymus. Pozityvus bruožas buvo tai, kad valstybės tarnautojų pareigybių suskirstymas į kategorijas buvo susietas su darbo užmokesčio sistemos konstrukcija. Dėl pakankamo finansinių valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektų reglamentavimo darbas valstybės tarnyboje garantavo finansinį stabilumą ir socialinį saugumą.
5. Tokiems svarbiems teisinės padėties aspektams kaip priėmimas į valstybės tarnybą ir atleidimas iš jos, tarnautojų karjera, kvalifikacijos kėlimas, jų teisės ir pareigos, atsakomybė skirta nepakankamai dėmesio ir jie nebuvo detalai reglamentuoti teisės aktuose. Nesant tokio reguliavimo, nebuvo sudarytos pakankamos sąlygos kurti profesionalią, kompetentingą ir nešališką valstybės tarnybą.
6. Nepakankamas valstybės tarnybos reglamentavimas ir dėl to kilusios problemos buvo griežčiau kritikuojamos 4- ajame dešimtmetyje. Nesant aiškių ir konkrečių valstybės

tarnautojų teisių ir pareigų apibrėžimų, egzistavo sąlygos išsigalėti biurokratizmui, korupcijai, valstybės tarnautojų išsilavinimo ir profesinės kompetencijos stokai. Siekiant spręsti šias problemas, buvo siūloma priimti valstybės įstaigų funkcijų ir kompetencijų paskirstymo įstatymą, sisteminių valstybės tarnybos įstatymą, kuris reglamentuotų visus valstybės tarnautojo teisinės padėties aspektus, įkurti administracinę teisą, kuris spręstų ginčus dėl valstybės tarnautojų veiksmų ar pareigų neatlikimo.

7. Konkrečių veiksmų valstybės tarnybos reglamentavimo srityje Lietuvos vyriausybė ėmėsi tik ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje. Buvo planuojama įvykdyti administracinio aparato reformą, priimant naujus teisės aktus aiškiai ir detaliam nustatyti valstybės tarnautojų teisinę padėtį. Dėl sovietinės okupacijos ši reforma taip ir nebuvo įvykdyta, o parengti įstatymai liko nepriimti.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

1. 1932 m. valstybės biudžetui subalansuoti įstatymas // VŽ. 1932, Nr. 383 – 2643.
2. 1932 metų valstybės biudžetui subalansuoti įstatymui vykdyti taisyklės // VŽ. 1932, Nr. 383-2647.
3. Algų nustatymo centralinių ir vietos įstaigų valdininkams įstatymas // LVŽ. 1920, Nr. 30 – 344.
4. Baudžiamojo statuto (kodekso) įvedamasis įstatymas // LVŽ. 1919, Nr. 2-3.
5. Dienpinigių įstatymas vyriausybės siunčiamiems į užsienį žmonėms // VŽ. 1922, Nr. 112 – 888.
6. Dienpinigių siunčiamoms į užsienį delegacijoms ir atskiriems į užsienį deleguojamiems asmenims įstatymas // LVŽ. 1920, Nr. 27 – 311.
7. Finansų, Prekybos ir Pramonės ministerijos laikinieji etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 379.
8. Finansų, prekybos ir pramonės ministerijos stipendijoms skirti taisyklės // VŽ. 1924, Nr. 153.
9. Gyvenamųjų vietų paskirstymas į klases // VŽ. 1922, Nr. 88 – 752.
10. Įstatymas dėl Ministerių kabineto etatų // VŽ. 1924, Nr. 156.
11. Įstatymas dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo // LVŽ. 1919, Nr. 8-93.
12. Įstatymas dėl Valstybės Tarnybos sutvarkymo // LVŽ, 1919, Nr. 4-19.
13. Įstatymas valstybės tarnautojų kelionės išlaidoms atlyginti // VŽ. 1922, Nr. 94 – 112.
14. Kelionės išlaidoms atlyginti įstatymas // VŽ. 1931, Nr. 351-2398.
15. Komisijų sudarymo ir jų narių atlyginimo taisyklės // VŽ. 1923, Nr. 134.
16. Konvencija dėl Klaipėdos krašto perdavimo Lietuvos ir jos priedai: Klaipėdos krašto autonomijos statutą, Klaipėdos uosto statutą ir Tranzito statutą // VŽ. 1924, Nr. 169.
17. Laisvai samdomiems tarnautojams samdyti ir atlyginti taisyklės // VŽ. 1933, Nr. 412 – 2844.
18. Ministerių kabineto kanceliarijos etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 373.
19. Stipendijų įstatymas // VŽ. 1926, Nr. 232.
20. Susisiekimo ministerijos etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 383.
21. Svetimšaliams viešojon tarnybos priimti ir tarnyboje laikyti įstatymas // VŽ. 1933, Nr. 416 – 2885.
22. Svetimšalių samdos įstatymas // VŽ. 1940, Nr. 699 – 5358.
23. Švenčių priedo išmokėjimo įstatymas // VŽ. 1931, Nr. 372 – 2543.
24. Švietimo ministerijos etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 377.

25. Švietimo ministro įsakymas // VŽ. 1925, Nr. 192.
26. Teisingumo ministerijos etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 376.
27. Troboms statyti paskolų davimo įstatymas // VŽ. 1926, Nr. 194 – 1319.
28. Užsienio reikalų ministerijos etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 375
29. Užsienio reikalų ministerijos stipendijoms skirti taisyklės // VŽ. 1923, Nr. 138.
30. Valstybės kontrolės etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 380.
31. Valstybės Prezidento Kanceliarijos tarnautojų ir Valstybės Prezidento civilių tarnų etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 386.
32. Valstybės Tarybos įstatymas // VŽ. 1929, Nr. 283 – 1813.
33. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas // VŽ. 1922, Nr. 88 – 751.
34. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo I-as priedas „Etatinių valstybės tarnautojų suskirstymas kategorijomis“ // VŽ. 1925, Nr. 178 – 1226.
35. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas // VŽ. 1926, Nr. 221 – 1443.
36. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymui vykdyti taisyklės // VŽ. 1926, Nr. 235 – 1526.
37. Valstybinių stipendijų ir paskolų įstatymas // VŽ. 1928, Nr. 283-1814.
38. Vidaus reikalų ministerijos etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 384.
39. Vyriausybės įsakymas // VŽ 1920, Nr. 19 – 232.
40. Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų ministerijos etatai // VŽ. 1920, Nr. 33 – 378.
41. Andriulis V. Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16 – 1940.VI.15) bruožai // Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15). – Parengė V. Andriulis, R. Mockevičius, V. Valeckaitė. – Vilnius, 1996.
42. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Parengė P. Vilutis. – Kaunas, 1939. 152 p.
43. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V., Pečkaitis J.S., Šenavičius A. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius.: Justitia, 2002.
44. Apie administracinio teismo įstatymo projektą // Teisė. 1938, Nr. 44. P. 522.
45. Cimkauskas M. Kuriais įstatymais gyvena Lietuvos valstybė? // Teisė. 1922, Nr. 3. P. 22.
46. Fridšteinas V. Valstybės atsakomybė už nuostolius, padarytus valdininkų neteisėtais veiksmais // Teisė. 1938, Nr. 43. P. 267 – 277.
47. Janulaitis A. Lietuvos teisyne reikalai // Teisė. 1925, Nr. 7.
48. Januška J. Teismo darbas ir atlyginimas // Teisė. 1938, Nr. 41. P. 132 – 135.
49. Kairys J. Teisėjų egzaminai teorijoje ir praktikoje // Teisė. 1938, Nr. 43. P. 317 – 320.
50. Kavolis M. Valstybės įstaigos ir jų tarnautojai: Ministerių kabineto kanceliarijos leidinys. – Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1925. P. III.

51. Laucius K. Tobulinkim administracijos aparatą // Tėvų žemė. 1935, Nr.19, 20. P. 3.
52. Laucius K. Kokia tvarka turi būti persekiojamas valstybės tarnautojų įžeidimas // Teisė. 1938, Nr.42. P.234 – 237.
53. Laucius K. Administracinis baudimas mūsų įstatymdavystėje // Teisė. 1938, Nr.44. P. 422 – 434.
54. Laucius K. Baudžiamojo statuto numatyti „valdininkai“ // Teisė. 1938, Nr.44. P. 471 – 476.
55. Lietuvos novelos: veikiančiųjų 1935.III.16 d. Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų „Vyriausybės žiniuose“ 1 – 476 nr. rinkinys / Sudarė K.Šalkauskis – Kaunas: Raidė, 1935. P. 25 – 46.
56. Lietuvos valstybės konstitucijos / Sudaryt, ir įvado aut. K.Valančius. – Fotografuot.leid. – V.:Mokslas, 1989.
57. Maksimaitis M. Lietuvos teisės šaltiniai 1918 – 1940 m. – Vilnius, 2001. 199 p.
58. Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. – Vilnius, 1997.
59. M-kas J. Tarnautojų atestavimas // Tėvų žemė. 1938, Nr. 8 (96). P.7.
60. Mačys V. Dėl valdininkų traukimo atsakomybėn // Teisė. 1922, Nr. 2. P. 47.
61. Rainys J. Veikiančiosios teisės sulietuvinimas // Teisė. 1938. Nr.43. P. 342 – 344.
62. Raipa A., Smalskys V. Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai // Lietuvos istorijos studijos. 2001. Nr. 9. P. 44.
63. Rastenis V. Valdininkijos parengimas // Vairas. 1939, Nr. 28.
64. Razma J. Administracinių mokslų kursai // Vairas. 1940, Nr. 2.
65. Riomeris M. Luomų tvarka ir papročiai // Teisė. 1922, Nr.1. P.19-20.
66. Robinzonas J. Lietuvos įstatymai. Sistemiška visų paskelbtų ir galiojančių įstatymų, įsakymų, taisyklių ir instrukcijų apžvalga.- Kaunas, 1940.
67. Smalskys V., Raipa A. Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos // Viešoji politika ir administravimas. 2003, Nr.6. P. 73 - 80.
68. Tarulis A. Valstybinio aparato racionalizacija // Vairas. 1939, Nr.30. P. 578 – 579.
69. Undraitis J. Po valdininkus pasidairius //Vairas. 1939, Nr.4.
70. Vadyba Lietuvoje 1918 – 1940 . – Vilnius, 1991.
71. Valstybės Tarybos nuomonės teisės klausimais 1929 – 1937. – Kaunas:Spindulio spaustuvė, 1937. 190 p.
72. Vilutis P. Administracinė teisė: bendroji dalis. – Kaunas.: Vytauto Didžiojo universitetas, 1939. 158 p.
73. Žostautaitė P. Klaipėdos kraštas 1923 – 1939. – Vilnius: Mokslas, 1992. 405 p.

Santrauka

Valstybės tarnautojų, kaip reikšmingos valstybės valdymo grandies svarbą, nulemia ypatinga jų kaip tarpininkų tarp politikų ir visuomenės padėtis, jų profesionalumo, sąžiningumo, atsakingumo svarba įgyvendinant valstybės politiką priimtus sprendimus. Siekiant kurti stiprią ir profesionalią valstybės tarnybą yra labai svarbu teisės aktuose tinkamai ir aiškiai apibrėžti valstybės tarnautojų teisinę padėtį. Ši svarbų uždavinį turėjo spręsti Lietuvos valstybė, atkūrusi savo nepriklausomybę 1918 metais.

Rašant šį darbą buvo siekiama apibrėžti valstybės tarnautojų teisinę padėtį 1918 – 1940 metais, atskleisti jos raidą bei ypatumus. Taip pat buvo stengtasi kritiškai pažvelgti į temos problematiką, nurodyti valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimo trūkumus, aptarti siūlytus būdus joms spręsti.

Darbe pristatoma bendroji Lietuvos teisinės sistemos kūrimo problematika, kiek tai susiję su valstybės tarnyba, aptariamas valstybės tarnybos įstatyminės bazės formavimasis bei analizuojant teisės normų turinį apibrėžiami valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektai – priėmimas į pareigas, hierarchinė sistema bei kategorijos, valstybės tarnautojo pareigos, darbo užmokestis, kvalifikacijos kėlimas, pensijos, pašalpos, atostogos, atsakomybė ir atleidimas iš pareigų. Taip pat aptariamos siūlytos valstybės tarnybos racionalizavimo ir modernizavimo reformos bei jų likimas.

Summary

The importance of the role of civil servants in the process of state governance is determined by their special status as mediators between politicians and society. In organizing implementation of the political decisions, the competence, responsibility, professionalism of civil servants is of great significance. Seeking to create strong and professional civil service it is very important to adopt necessary legal acts and to determine clearly the legal status of officials, their duties, rights and responsibilities. Lithuanian state, which declared its independence in 1918, had to deal with this important task.

The aim of this graduation paper is to define the legal status of civil servants in Lithuania in years 1918 – 1940, to describe its development and peculiarities. The content of legal acts of Republic of Lithuania is analyzed.

The general problems of the creation of Lithuanian legal system, which are related with the civil service, are presented. The formation of legal base of civil service is described. The various aspects of the legal status of civil servant are defined, including admission, hierarchical system and categories, duties, wage, development of skills, pensions, allowances, vacations, responsibility and dismissal. The proposed reforms seeking to modernize and rationalize the Lithuanian civil service are presented and discussed.

Valstybės tarnautojų kategorijos

I kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Vidaus reikalų ministerijoje – II eilės mokinė į gailėstingąsias seseles, kepėjas;

Susisiekimo ministerijoje – remonto darbininkas;

Žemės ūkio ministerijoje – I eilės eigulys.

II kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Vidaus reikalų ministerijoje – skyriaus slaugytojas;

Žemės ūkio ministerijoje – bendrabučio šeiminkė, Žemės ūkio akademijos kabineto tarnas, pasėlių prižiūrėtojas, Aukštesniosios kultūrtechnikų mokyklos sargas;

Susisiekimo ministerijoje – iešmininkas, sankrovos prekių dalintojas, pliekėjas, kelio tarnybos dailidė, kelio tarnybos tepliorius, kūrikas, plombuotojas, lignoninės budėtojas, garvežių plovėjas, telegramų nešiotojas, telegrafo darbininkas II eilės, laiškinių II eilės, jūreivis, tepėjas ir krosniakurys garvežiuose ir specialiniuose laivuose, vandenpylys, tepėjas, konduktorius II eilės, vagonų palydovas, vagonų šildytojas.

III kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Respublikos Prezidento kanceliarijoje – šveicorius, kurjeris;

Ministrų kabineto kanceliarijoje – šveicorius;

Seimo kanceliarijoje – šveicorius-kurjeris;

Vidaus reikalų ministerijoje – dailidė-instruktorius, I eilės mokinė į gailėstingąsias seseles, lignoninės vyr. darbininkas – prievaizdas;

Finansų ministerijoje – muitinės moteris prižiūrėtoja;

Žemės ūkio ministerijoje – vyresnysis eigulys – žvalgas, praktikantai;

Susisiekimo ministerijoje – stiklius, kopijuotojas, sodininkas, II eilės kuopos seniūnas, I eilės telegrafo darbininkas, vyresnysis iešmininkas, sukabintojas, V klasės siaurųjų geležinkelių stoties viršininko padėjęjas, kuro sandėlio prievaizdas, nuolatinės mašinos mašininko padėjęjas, stogų dengėjas, kaminkrėtis, vyresnysis garvežių plovėjas, I eilės laiškinių, kilnotojas, vyresnysis jūreivis, laivininkystės ir farvaterio ženklinimo viršila, depo kūrikas, I eilės konduktorius;

Švietimo ministerijoje – scenos darbininkas, II eilės siuvėjas (-ja), baldininko padėjęjas, padargininko padėjęjas;

Valstybės Taryboje – kurjeris.

IV kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Vidaus reikalų ministerijoje – policininkas, miesto policijos nuovados raštininkas, lignoninės skalbinių prižiūrėtojas, pasienio policijos sargybinis, šeiminkė siuvėja, mokynys-laborantas, vandens policijos jaunesnysis sargybinis, elektrotechnikas;

Žemės ūkio ministerijoje – II eilės sodininkas, pienininkas;

Teisingumo ministerijoje – kalėjimo ir arešto namų jaunesnysis prižiūrėtojas, nepilnamečių nusikaltėlių ir drausmės įstaigos prižiūrėtojas;

Susisiekimo ministerijoje – I eilės kuopos seniūnas, tiltų šaltkalvis, elektros šviesos prižiūrėtojas, vandenpumpės mašininkas, vandenpumpės keliaująs šaltkalvis, nuolatinės mašinos mašininkas, vagonų apžiūrėtojas, svėrėjas, derintojas, vagonų pažymėtojas, II eilės telefonininkas, II eilės telegrafininkas, tekorius, telegrafo šaltkalvis, mašininkas prie motorinio pjūklo, medžiagos dalintojas, vandenvedys, VI pašto telegrafo įstaigų valdininkai, sandėlininkas, trobesių prievaizda, II eilės vairininkas, laivų viršila, sustojimo vietos prievaizda, jūreivis – irklininkas, II eilės jūros švyturio prižiūrėtojas, II eilės mašininko padėjęjas, diržininkas – rimorius, II eilės vyresnysis konduktorius, sematorininkas, pabėgių mirkymo dirbtuvių dešimtininkas.

V kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami :

Respublikos Prezidento kanceliarijoje – kvalifikuotas tarnas;

Vidaus reikalų ministerijoje – vyresnysis policininkas, medicinos raštinės vedėjas, rentgenotechnikas, lignoninės šeiminkė, pasienio policijos vyresnysis policininkas, vandens policijos vyresnysis sargybinis;

Finansų ministerijoje – jaunesnysis mokesnių technikas mokesnių inspekcijoje, mašininkas, prižiūrėtojas muitinių įstaigose;

Žemės ūkio ministerijoje – mėsos apžiūrėtojas – instruktorius, mechanikas, pašarininkas, Žemės ūkio akademijos bendrabučio vyresnysis virėjas, sandėlio prievaizda, daržininkas, II eilės knyginkas, kvalifikuotas tarnas, aukštesniosios miškų mokyklos II eilės raštininkas, II eilės melioracijos dešimtininkas, II eilės statybos dešimtininkas;

Švietimo ministerijoje – skyriaus knyginkas, progimnazijų ir vidurinių mokyklų raštvedžiai, universiteto mechanikas, universiteto seminarijos knyginkas, universiteto rentgenotechnikas, vyresnysis bilietų kontrolierius, I eilės siuvėjas (-

ja), baldininkas, padargininkas, teatro stalius; Teisingumo ministerijoje – arešto namų ir kalėjimo vyresnysis prižiūrėtojas, nepilnamečių nusikaltėlių drausmės ir auklėjimo įstaigos namų šeiminkė, sunkių darbų kalėjimo jaunesnysis prižiūrėtojas, sunkių darbų kalėjimo sanitaras, jaunesnysis palydovas;

Susisiekimo ministerijoje – centralizacijos monteris, vyresnysis nuolatinės mašinos mašininkas, vyresnysis vagonų apžiūrėtojas, technikos agento padėjėjas, III klasės stoties viršininko padėjėjas, II eilės kasininkas, kainuotojas, V klasės stoties viršininkas, kelio ruožo sandėlininkas, lempų meisteris, telegrafo – telefono monteris, telegrafo dirbtuvių stalius, pašto – telegrafo įstaigos V eilės valdininkas, I eilės vairininkas, žemsemių ir kranų viršila, agentas pinigams saugoti, I eilės telefonininkas, I eilės telegrafininkas, vyresnysis laiškininkas, I eilės mašininko padėjėjas, sankrovininkas, plukdomųjų upių priežiūros seniūnas, plentų ir tiltų II eilės dešimtininkas, motorininkas, jūros švyturio I eilės prižiūrėtojas, signalistas, kopų prievaizda, vyresnieji kilnotojai, IV klasės stoties viršininko padėjėjas.

VI kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Vidaus reikalų ministerijoje – policijos nuovados viršininko padėjėjas, vairuotojas mechanikas, budintis valdininkas;

Finansų ministerijoje – III eilės apdraudimo įstaigos korespondentas, monteris, skaičiuotojas, vyr. prižiūrėtojas muitinėse;

Žemės ūkio ministerijoje – kalvis vyresnysis instruktorius, III eilės raštininkas, registratorius – ekspeditorius, veterinarijos felčeris, I eilės aukštesniosios miškų mokyklos raštininkas, I eilės melioracijos dešimtininkas, I eilės statybos dešimtininkas;

Švietimo ministerijoje – pradedamųjų mokyklų II eilės mokytojas, aukštesniosios technikos mokyklos kalvis, universiteto kultūros muziejaus konservatorius, universiteto klinikų ir odontologijos skyriaus ūkio vedėjas, universiteto botanikos sodo sodininkas, centrinio knygyno II eilės knygininkas, meteorologijos biuro radiotelegrafininkas, teatro monteris;

Teisingumo ministerijoje – kalėjimo felčeris, sunkių darbų kalėjimo vyresnysis prižiūrėtojas, vyresnysis palydovas;

Susisiekimo ministerijoje – III eilės kelio meisteris, elektromonteris, tabelininkas, pasienio stočių perdavimo agentas, svarstyklių meisterio padėjėjas, kasininkas I eilės, II klasės stoties viršininko padėjėjas, kasininkas – skaitytojas, kuro sandėlio vedėjas, atsarginis stoties viršininko padėjėjas, konduktorių brigadų sustatytojas, IV eilės vyresnysis telegrafininkas, vyresnysis telefonininkas, III eilės garvežių mašininkas, VII eilės pašto telegrafo įstaigos viršininkas, farvaterio ženklinimo seniūnas, I eilės plentų ir tiltų dešimtininkas, II eilės mašininkai, sargybiniai (jaunesnieji locai), meteorologai ir kompasų kontrolieriai, vairininkas, II eilės dinamomašininkas, vyresnysis sargybinis;

Užsienio reikalų ministerijoje – lietuvių kalbos daktilografas.

VII kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Seimo kanceliarijoje – knygininkas;

Vidaus reikalų ministerijoje – higienos instituto ūkio vedėjas, pasienio policijos rajono viršininkas II eilės, geležinkelių policijos nuovados viršininko padėjėjas, pozicijos rezervo būrio vadas, kriminalinės policijos jaunesnysis valdininkas, Kauno policijos nuovados viršininko padėjėjas, ligoninės ūkio vedėjas, sandėlio vedėjas, registracijos biuro vedėjas, mechanikas, kriminalinės policijos šunų instruktorius, kriminalinės policijos fotografas;

Klaipėdos krašto gubernatūroje – jaunesnysis valdininkas;

Žemės ūkio ministerijoje – III eilės matininkas, Dotnuvos žemės ūkio technikumui selekcinių archyvaras – knygininkas, Dotnuvos žemės ūkio technikumui bendrabučio ūkvedys, Dotnuvos žemės ūkio technikumui virtuvės prižiūrėtojas, baigęs technikumą praktikantas, veterinarijos ligoninės sekretorius, Dotnuvos žemės ūkio technikumui raštvedys, III eilės girininkas, Dotnuvos žemės ūkio technikumui bendrabučio prižiūrėtojas, Žemės ūkio akademijos bibliotekos I eilės knygininkas, bendrabučio felčeris, sekretorius, dvaro ūkio vedėjas, pienininkas, Žemės ūkio akademijos elektros stoties vedėjas;

Švietimo ministerijoje – I eilės knygininkas, gimnazijos ir seminarijos raštvedys, I eilės pradedamųjų mokyklų mokytojas, meno ir muzikos mokyklų raštvedžiai, aukštesniosios komercijos mokyklos raštvedys, Universiteto vyresnysis sodininkas, mokytojų seminarijos raštvedys, IV eilės baleto artistas (-ė), III eilės choro artistas (-ė),

Teisingumo ministerijoje – Kalėjimo dirbtuvių vedėjas, kalėjimo darbų instruktorius, kalėjimo viršininko padėjėjas, sunkių darbų kalėjimo felčeris, apskrities arešto namų viršininkas, ekzekutorius, kalėjimo valdininkas – budėtojas;

Susisiekimo ministerijoje – II klasės stoties viršininko vyresnysis padėjėjas, atsarginis stoties viršininkas, siaurųjų geležinkelių depo budėtojas, taksatorius, I klasės stoties viršininko padėjėjas, depo ir dirbtuvių monteris, II eilės elektros stočių prievaizda, vyresnysis elektromonteris, vyresnysis tabelininkas, II eilės kelio meisteris, III eilės pašto telegrafo įstaigos valdininkas, sąskaitininkas – sandėlininkas, radio stoties perforuotojas, IV klasės stoties viršininkas, I klasės stoties vyresnysis telegrafininkas, I eilės telegrafo prižiūrėtojas, II eilės garvežių mašininkas, VI eilės pašto telegrafo įstaigos viršininkas, radio stoties takalažninkas, plentų ir tiltų meisteriai, I eilės mašininkas, laivininkystės prievaizda, I eilės technikos skyriaus braižytojas, srovės meisteris, II eilės bagermeisteris, II eilės laivo vadas, motorininkas – mechanikas, raštvedys – sąskaitininkas, dinamomašininkas I eilės, centralinio blankų sandėlio prievaizda, I eilės vyresnysis konduktorius; Užsienio reikalų ministerijoje – diplomatinių kurjerių ekspeditorius, kvalifikuotas daktilografas; Valstybės Kontrolėje – II eilės revizoriaus padėjėjas.

VIII kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Seimo kanceliarijoje – Seimo anstolis, raštinės skyriaus vedėjas;

Ministrų kabineto kanceliarijoje – “Vyriausybės žinių” administratorius ir ekspeditorius;

Vidaus reikalų ministerijoje – laborantas, policijos nuovados viršininkas (apskrietyse), kriminalinės policijos valdininkas vedąs paieškojimus, geležinkelių pasienio stočių policijos viršininkas, dezinfekcijos instruktorius, kriminalinės policijos vyresnysis valdininkas, Kauno ir psichiatrinės ligoninių ūkio vedėjas, ligoninės kapelionas;

Finansų ministerijoje – I eilės statistikos technikas, II eilės apdraudimo įstaigos kontrolierius, I eilės vyresnieji mokesčių technikai mokesčių inspekcijose, ministerijos rūmų prievaizda, valstybinės technikos chemijos laboratorijos sekretorius, laboratorijos praktikantas, akcizo kontrolieriai prie fabriko, uosto prievaizda, matų, saikų, svarstyklių ir probavimo rūmų sekretorius, pasų kontrolės prievaizda, vyresnysis sandėlio prievaizdos padėjėjas, pereinamojo punkto viršininkas, sekretoriaus padėjėjas, muitų kontrolės sekretorius, prekybos departamento ekspeditorius, bylų ir archyvo tvarkytojas, vyr. mašininkė, tranzito tvarkytojas, kasininko padėjėjas, III eilės kredito įstaigų ir kooperatyvų inspektoriaus padėjėjas;

Žemės ūkio ministerijoje – I eilės sodininkas, žemės tvarkymo ir matavimo departamento I eilės archyvaras, Dotnuvos žemės ūkio technikumui laborantas, likvidatorius, II eilės girininkas, žemės tvarkytojo buhalteris, veterinarijos direkcijos sekretorius, miškų urėdijos buhalteris, III eilės kultūrtechnikai, aukštesniosios kultūrtechnikų mokyklos sekretorius, aukštesniosios miškų mokyklos III eilės girininkas, Žemės ūkio akademijos muzikos instruktorius;

Švietimo ministerijoje – centralinio knygyno skyriaus vedėjas, meteorologijos stoties observatorius ir skaičiuotojas, aukštesniosios technikos mokyklos šaltkalvių, stalių liejyklos meisteris, Universiteto spaudos organo korektorius, Universiteto preparatorius, Universiteto taksidermistas, mokytojų seminarijos sodininkas, kasininkas (ė), rūbinės vedėjas (a), scenos mašinistas;

Teisingumo ministerijoje – sunkių darbų kalėjimo viršininko padėjėjas, nepilnamečių nusikaltėlių drausmės ir auklėjimo įstaigos auklėtojas, nepilnamečių nusikaltėlių drausmės ir auklėjimo įstaigos kunigas, kalėjimo kunigas, kalėjimo mokytojas, sunkių darbų kalėjimo sekretorius, sunkių darbų kalėjimo dirbtuvių vedėjas, III eilės buhalteris;

Susisiekimo ministerijoje – I eilės kelio meistras, didžiųjų dirbtuvių meistro padėjėjas, ruožo dirbtuvių meistras, I eilės elektros stočių prievaizda, svarstyklių meisteris, braižyklos prievaizda, II eilės depo budėtojas, matininkas, konduktorius išdalintojas, siaurųjų geležinkelių depo prievaizda, siaurųjų geležinkelių dirbtuvių katilų meisteris, vyresnysis I klasės stoties viršininko padėjėjas, vyresnysis telegrafo meisteris, II eilės pašto telegrafo įstaigos valdininkas, kasininkas – išmokėtojas, III eilės pašto telegrafo įstaigos viršininko padėjėjas, III klasės stočių viršininkas, I eilės laivo vadas, II eilės mechanikas, medžiagos ir sandėlio prievaizda, Klaipėdos uosto darbo meistras, technikos agentas, V eilės pašto telegrafo įstaigos viršininkas, kuro sandėlių vedėjas, tvarkdario padėjėjas, rajono raštinės vedėjas – sąskaitininkas, uosto raštvedys – sekretorius, plentų ir vandens kelių valdybos rajono ūkio vedėjas, namų prievaizda, geležinkelių valdybos kanceliarijos sekretorius, vyresnysis taksatorius, I eilės garvežių mašininkas, narūnas, vyresnysis felčeris, vyresnysis centralizacijos meisteris, traukinių kontrolierius, II eilės technikas;

Užsienio reikalų ministerijoje – konsulato sekretorius, korespondentas.

IX kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Seimo kanceliarijoje – rūmų prievaizda ir kasininkas, korektorius, kvalifikuota mašininkė;

Vidaus reikalų ministerijoje – valstybės trobesių prižiūrėtojas, geležinkelių policijos nuovados viršininkas, nusikaltėlių registracijos vedėjas, policijos mokyklos rikiuotės inspektorius, Kauno miesto policijos nuovados viršininkas, fotografas, kriminalinės policijos II eilės sekretorius, kriminalinės policijos archyvo vedėjas, kriminalinės policijos jaunesnysis valdininkas (skyriaus A), kriminalinės policijos vyr. valdininkas, odos ir veneros ligų ambulatorijos gydytojas, akių ambulatorijos gydytojas;

Finansų ministerijoje – vyresnysis statistikos korektorius, apdraudimo įstaigos kasininkas, I eilės apdraudimo įstaigos korespondentas, II ir III eilės mokesčių inspektoriaus padėjėjas mokesčių inspekcijose, vietos akcizo revizoriai, technikas prie referento, vertybės ženklų gaminimo prievaizda, Kybartų pereinamojo punkto viršininkas, Virbalio ir Klaipėdos muitinių ekzekutoriai, muitų išskaičiuotojas, Klaipėdos muitinės ir uosto prievaizda, muitinių sekretorius, sekretorius – buhalteris, sandėlio prievaizda, Klaipėdos muitinės vertėjas, maito kontrolės punkto viršininkas, jaunesnysis asistentas, kasininkai muitinėse, jaunesnysis maito kontrolierius, pašto siuntinių prievaizda, stoties prievaizda, Kalvių, Vištyčio, Slavikų, Vegerių, Žeimelio ir Puodžiūnų pereinamųjų punktų viršininkai;

Žemės ūkio ministerijoje – žemės tvarkytojo padėjėjas, durpininkystės specialistas, II eilės matininkas, I eilės girininkas, Žemės ūkio akademijos jaunesnysis laborantas, jaunesnysis instruktorius, II eilės kultūrtechnikas, veterinarijos bakteriologijos laboratorijos technikos asistentas, II eilės aukštesniosios miškų mokyklos girininkas, sekretorius, buhalteris, žemės tvarkymo departamento archyvo vedėjas;

Švietimo ministerijoje – kalbos taisytojas – korektorius, Universiteto jaunesnysis laborantas, Universiteto jaunesnysis odontologijos technikas, Universiteto demonstrantas, aukštesniosios technikos mokyklos sekretorius – buhalteris, praktikos darbų vedėjas dirbtuvėse; dekoratoriaus padėjėjas, III eilės baletu artistas (ė), II eilės choro artistas (ė), elektro mechanikas, teatro ūkio vedėjas;

Teisingumo ministerijoje – ministerijos buhalterio padėjėjas, II eilės kalėjimo viršininkas, kalėjimo gydytojas, Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo viršininko padėjėjas;

Susisiekimo ministerijoje – didžiųjų dirbtuvių meistras, II eilės gražos depo viršininkas, konvencijų vedėjas, važiuotės tarnybos tvarkdarys, siaurųjų geležinkelių depo viršininkas, siaurųjų geležinkelių rinkliavų skyriaus revizorius, geležinkelių stoties pašto telegrafo įstaigos viršininkas, provizorius, I eilės pašto telegrafo įstaigos valdininkas, II eilės pašto telegrafo įstaigos viršininko padėjėjas, I eilės mechanikas, IV eilės pašto telegrafo įstaigos viršininkas, II klasės stoties viršininkas, radiomechanikas, radiotelegrafininkas, radio stoties elektromechanikas, radio stoties ekspeditoriai – vertėjai, I eilės bagermeisteris, II eilės jūros kapitonas, mechanikos skyriaus vyresnysis meisteris, I eilės elektrotechnikas, I eilės depo budėtojas, mašininkas – instruktorius, pabėgių mirkymo dirbtuvių prievaizda, centralinio garažo vedėjas – mechanikas, vyresnysis telegrafo telefono dirbtuvių meisteris, uosto centralinio sandėlio prižiūrėtojas, vyresnysis kelio meisteris, sauselių rajono viršininkų padėjėjai technikai, I eilės technikas;

Valstybės Kontrolėje – I eilės revizoriaus padėjėjas;

Užsienio reikalų ministerijoje – radio telegrafininkas.

X kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Respublikos Prezidento kanceliarijoje – kanceliarijos vedėjas;

Seimo kanceliarijoje – mašininkų biuro vedėja, II eilės stenografininkas, kanceliarijos sekretorius, buhalteris;

Vidaus reikalų ministerijoje – apskrities policijos vadas, apskrities technikas, pasienio policijos rajono I eilės viršininkas, revizorius, darbo inspektorius, užsienio pasų vedėjas, darbo statistikos vedėjas, kriminalinės policijos punkto vedėjas, vyriausio socialinio draudimo valdybos reikalų vedėjas, kriminalinės policijos kvotų valdininkas;

Finansų ministerijoje – akcizo revizorius, kredito įstaigų ir kooperatyvų inspektoriaus I eilės padėjėjas, apdraudimo įstaigos vyresnysis apdraudimo kontrolierius – taksatorius, I eilės mokesčių inspektorių padėjėjai mokesčių inspekcijose, III eilės mokesčių inspektoriai mokesčių inspekcijose, specialistas technikas prie referento, asistentas, referento kandidatai, matų, saikų, svarstyklių ir probavimo rūmų inspektorius, Nidų, Šilainių, Viešvilės, Suvainišio, Germanišio, Ežerėnų, Utenos muitinių viršininkai, laborantas, prekybos departamento kanceliarijos vedėjo padėjėjas, Virbalio, Klaipėdos ir Kauno muitinių sekretorius ir kasininkas, Virbalio ir Kauno muitinių sandėlių prievaizda, Ukmergės ir Alytaus kontrolės viršininkai, Šereitlaukio muitinės viršininkas, jaunesnysis laborantas, sekretorius – buhalteris, statistikos kontrolierius, II eilės kredito įstaigų ir kooperatyvų inspektoriaus padėjėjas, vyr. muito kontrolierius, I eilės stoties prievaizda, Žagarės muitinės viršininkas, konfiskacijos bylų vedėjas;

Žemės ūkio ministerijoje – I eilės matininkas, žemės tvarkytojo padėjėjas (agronomas, I eilės matininkas), instruktorius, III eilės apskrities agronomai, Dotnuvos žemės ūkio technikumui gydytojas ir veterinaras, jaunesnysis girininkas – specialistas, miškų urėdo pavaduotojas, miško tvarkos matininkas, buhalteris instruktorius, Žemės ūkio akademijos sodininkas – specialistas, Akademijos ūkio vedėjas, raštinės vedėjas, I eilės kultūrtechnikai, veterinarijos departamento kanceliarijos sekretorius, Aukštesniosios miškų mokyklos I eilės girininkas, statybos technikas, Žemės ūkio akademijos bažnyčios rektorius;

Švietimo ministerijoje – aukštesniųjų ir vidurinių mokyklų, mokytojų seminarijos ir kursų mokytojai, mergaičių namų ūkio mokyklos mokytojas, Universiteto sekretorius – buhalteris, grafikos ir lipybos instruktorius, meteorologijos biuro sinoptinio skyriaus vedėjas ir biuro vedėjo padėjėjas, grafikos technikas, III eilės dramos artistas (ė), II eilės baletu artistas (ė), dramos sufleris, grimeris;

Teisingumo ministerijoje – I eilės kalėjimo viršininkas, sunkiųjų darbų kalėjimo gydytojas;

Susisiekimo ministerijoje – laivininkystės inspektorius, Kauno didžiųjų dirbtuvių surinkimo cecho vedėjas, ūkio tarnybos revizorius, ruožo gydytojas, vyresnysis telegrafo telefono mechanikas, III eilės pašto telegrafo telefono mechanikas, III eilės pašto telegrafo įstaigos viršininkas, I klasės stoties viršininkas, vyresnysis centralinės kasos kasininkas, kopų inspektorius, žemsemės ir siurblio vadas, I eilės jūros kapitonas, ruožo viršininko padėjėjas, I eilės gražos depo viršininkas, radiotechnikas, nusavinimo įgaliotinis, pašto telegrafo valdininkas – ekspeditorius, pašto telegrafo telefono valdybos skyriaus vedėjas, stočių skaičiavimų revizorius, geležinkelių valdybos centralinio sandėlio prievaizda, užpirkimo vykdytojas, I eilės pašto telegrafo telefono įstaigos viršininko padėjėjas, tarnybos dalies vedėjas, Klaipėdos uosto vyresnysis technikas, locas;

Užsienio reikalų ministerija – užsienio pasų skyriaus vedėjas.

XI kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Seimo kanceliarijoje – komisijos reikalų vedėjas (protokolininkas), I eilės stenografininkas;

Ministrų kabineto kanceliarijoje – sekretorius;

Vidaus reikalų ministerijoje – statybos inžinierius, policijos inspektorius, instruktorius kovai su gaisrais, pasienio policijos baro viršininkas, geležinkelių policijos viršininkas, apskrities ir miesto viršininko padėjėjas, apskrities ir miesto policijos vadas, kriminalinės policijos punkto vedėjas (Kaune), kriminalinės policijos kanceliarijos vedėjas, kriminalinės policijos vyresnysis valdininkas (skyriaus A), kriminalinės policijos sekcijos vedėjas, gydytojas asistentas, rajono gydytojas, farmaceutas – revizorius;

Finansų ministerijoje – vyresnysis akcizo revizorius, inžinierius chemikas ir proberis, II eilės mokesčių inspektoriai inspekcijose, akcizo kontrolieriai prie monopolijų sandėlių, valstybinės laboratorijos laborantai (su aukštuoju mokslu), Klaipėdos muitinės revizorius, akcizo apygardos inspektoriaus padėjėjas, mokesčių departamento jaunesnysis revizorius, Smalininkų, Šilutės, Naumiesčio muitinių viršininkai, Mažeikių muitinės ekspertas chemikas, Klaipėdos muitinės sandėlio prievaizda, kredito įstaigų ir kooperatyvų inspektoriaus I eilės padėjėjas, Joniškio muitinės ekspertas chemikas, Skuodo ir Rusnės muitinių viršininkai;

Žemės ūkio ministerijoje – matininkas – revizorius, II eilės apskrities agronomai, žirgyno vedėjas, Dotnuvos žemės ūkio technikumui selekcijos stoties vedėjo padėjėjas ir meteorologijos stoties vedėjas, ypatingiems reikalams valdininkas (žemės kainotojai – specialistai), laborantas, jaunesnysis revizorius, apskrities žemės tvarkytojas, II eilės miškų urėdas, taksatorius, žemesnės žemės ūkio mokyklos vedėjas, vyresnysis miškų departamento matininkas, veterinarijos ligoninės jaunesnysis veterinarijos gydytojas, žemės reformos valdybos kanceliarijos viršininkas, Žemės ūkio akademijos jaunesnysis asistentas, vyresnysis laborantas, kultūrtechnikas – revizoriai, rejpnp veterinarijos gydytojas;

Švietimo ministerijoje – mokyklų vizitatorius, knygų leidimo komisijos sekretorius – redaktorius, progimnazijos ir vidurinių mokyklų direktoriai, aukštesniųjų ir vidurinių mokyklų, mokytojų seminarijų ir kursų mokytojai baigę aukštąjį mokslą, aukštesniosios technikos mokyklos praktikos darbų dirbtuvėse vedėjas inžinierius, Universiteto vyresnysis odontologijos technikas, mergaičių namų ūkio mokyklos direktorius, pradžios mokyklų inspektorius, Universiteto jaunesnysis asistentas, vyresnysis laborantas, Kauno meno mokyklos mokytojai, nebaigę aukštojo mokslo, I eilės choro artistas (ė), III eilės operos artistas (ė), II eilės akompaniatorius, operos sufleris, scenarijus, II eilės orkestro artistas (ė), universiteto mokytojas sodininkas;

Teisingumo ministerijoje – sunkiųjų darbų kalėjimo viršininkas, ministerijos sekretorius;

Susisiekimo ministerijoje – kelio ir traukos tarnybos ruožo viršininko padėjėjas inžinierius, Kauno plačiųjų ir siaurųjų geležinkelių didžiųjų dirbtuvių viršininko padėjėjas, geležinkelių valdybos vyriausio buhalterio padėjėjas, uosto inspektorius, vyresnysis locas, jaunesnysis inžinierius, sauskielių rajono viršininkas, važiuotės revizorius, II eilės pašto telegrafo įstaigos viršininkas, kelio ir traukos ruožo viršininkų padėjėjas inžinierius, gražos depo viršininkas inžinierius, ūkio tarnybos revizorius su aukštuoju mokslu, Kauno telefonų stoties viršininko padėjėjas, vyresnysis statybos technikas, centralinės dirbtuvės ir medžiagos sandėlio vedėjas, Kauno ir Klaipėdos pašto telegrafo įstaigų viršininko padėjėjai, geležinkelių valdybos kanceliarijos viršininkas, Klaipėdos uosto sekretorius, uosto buhalteris;

Užsienio reikalų ministerijoje – archyvo vedėjas, stenografininkas – redaktorius, II eilės sekretorius, svetimų kalbų korespondentas;

Valstybės Kontrolėje – revizorius;

Valstybės Taryboje – protokolinkas – stenografininkas.

XII kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Seimo kanceliarijoje – “Seimo darbų” redaktorius, kvalifikuotas stenografininkas;

Vidaus reikalų ministerijoje – vyresnysis revizorius, apskrities viršininkas, Kauno miesto policijos vadas, farmacijos viršininkas, vyriausiojo darbo inspektoriaus padėjėjas, kriminalinės policijos agentūros vedėjas, kriminalinės policijos rajono viršininkas, chirurgas ordinatorius, apskrities ir miesto gydytojas, psichiatrinės ligoninės gydytojas – asistentas, gydytojas ordinatorius, higienos instituto gydytojas – skyriaus vedėjas, epidemijos gydytojas, naujokų ėmimo revizorius;

Finansų ministerijoje – apdraudimo įstaigos inspektorius – organizatorius, apdraudimo įstaigos vyriausias buhalteris, Pagėgių muitinės viršininkai, technikos inspektorius, revizoriai, akcizo apygardos inspektorius, muitinių ekspertas mechanikas, muitinių ekspertas chemikas, prekybos departamento revizoriai, Klaipėdos muitinės viršininko padėjėjas, matų, saikų, svarstyklių ir probavimo rūmų inžinierius chemikas proberis, finansų departamento inspektorius, mokesčių departamento revizorius, kredito įstaigų ir kooperatyvų inspektorius, prekių muziejaus tvarkytojas, Virbalio muitinės viršininko padėjėjas, Mažeikių ir Joniškio muitinių viršininkai, vertėjas stilistas, Kauno muitinės viršininko padėjėjas, Obelių ir Panemunės muitinių viršininkai;

Žemės ūkio ministerijoje – Kauno, Šiaulių, Panevėžio ir Marijampolės apskričių žemės tvarkytojai, ypatingiems reikalams valdininkas (žemės kainotojas specialistas su aukštuoju mokslu), I eilės apskričių agronomai, Dotnuvos žemės ūkio technikumui selekcijos stoties vedėjas, gyvulių stoties vedėjas ir bandymo lauko vedėjas, girininkas specialistas, jaunesnysis agronomas, žemesniųjų žemės ūkio mokyklų vedėjas su aukštuoju mokslu, Žemės ūkio Akademijos lektorius, vyresnysis asistentas, buhalteris – inspektorius, I eilės miškų urėdas, statybos inžinierius, apskrities veterinarijos gydytojas, pasienio veterinarijos gydytojas, aukštesniosios miškų mokyklos miškininkas specialistas su aukštuoju mokslu, Žemės tvarkymo departamento braižyklos vedėjas, žemės tvarkymo departamento vyresnysis revizorius;

Švietimo ministerijoje – centralinio knygyno vedėjas, centralinio valstybinio archyvo vedėjas, muzikos mokyklos mokytojai, Universiteto raštinės vedėjas, Universiteto vyresnysis asistentas, Universiteto botanikos sodo fitopatologas, progimnazijų ir vidurinių mokyklų direktoriai baigę aukštąjį mokslą, Universiteto rentgenologas ir prozektorius, meteorologijos biuro ir meteorologijos stočių tinklo vedėjas, Kauno meno mokyklos mokytojai, baigę aukštąjį mokslą, orkestro artistas (ė) I eilės, dramos artistas (ė) II eilės, dekoratorius, akomponiatorius I eilės, universiteto lektorius, astronomijos observatorius;

Teisingumo ministerijoje – Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo viršininkas, nepilnamečių nusikaltėlių drausmės ir auklėjimo įstaigos vedėjas, Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo gydytojas;

Susisiekimo ministerijoje – jūros locų vadas, vandens kelių rajono ir ruožo viršininkas, Kauno telefono stoties viršininkas, I eilės pašto telegrafo įstaigos viršininkas, važiuotės skyriaus viršininkas, sveikatos skyriaus vyresnysis gydytojas, inžinieriai darbų vykdytojai, sauskelių rajono viršininkai (inžinieriai), Klaipėdos uosto juriskonsultas, technikos skyriaus darbų vedėjas (inžinierius), mechanikos skyriaus prievaizda, plentų ir vandens kelių valdybos skyrių viršininkai, tiltų ir namų inžinierius, kelio ir traukos ruožo viršininkas inžinierius, plačiųjų ir siaurųjų dirbtuvių viršininkų padėjėjas inžinierius, elektros skyriaus viršininkas, komercijos skyriaus viršininkas, ūkio tarnybos vyresnysis revizorius, važiuoklės tarnybos vyresnysis revizorius, važiuotės tarnybos vyresnysis revizorius su aukštuoju mokslu, blokavimo ir elektros signalizacijos inžinierius, rinkliavų skyriaus viršininkas, ministerijos sekretorius, vyresnysis tvarkdarys, radio inžinierius;

Užsienio reikalų ministerijoje – III eilės referentas, I eilės sekretorius, šifruotojas ir slaptojo archyvo tvarkytojas;

Valstybės Kontrolėje – vyresnysis revizorius.

XIII kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Vidaus reikalų ministerijoje – higienos instituto direktorius, ligoninės direktorius (vyresnysis gydytojas), rentgeno skyriaus vedėjas, naujokų ėmimo reikalams referentas, socialinės apsaugos inspektorius gydytojas, vicedirektorius, miestų ir apskričių viršininkai, sveikatos departamento farmacijos skyriaus viršininkas provizorius, sveikatos departamento skyriaus viršininkas gydytojas, kriminalinės policijos skyriaus viršininkas;

Finansų ministerijoje – valstybinės apdraudimo įstaigos vyresnysis inspektorius, mokesnių inspektoriai mokesčių inspekcijose I eilės, Virbalio muitinių viršininkai, sąmatinių kreditų kontrolierius, izdo buhalterijos vedėjas, valstybinės technikos – chemijos laboratorijos skyriaus vedėjas, Kauno muitinės viršininkas, kredito įstaigų ir kooperatyvų vyr.inspektorius;

Žemės ūkio ministerijoje – vyresnysis revizorius, vyresnieji instruktoriai, Dotnuvos dvaro ir jo įstaigų administratorius (mokslingas agronomas), valstybės veterinarijos bakteriologijos laboratorijos skyriaus vedėjas, Dotnuvos žemės ūkio technikumui vicedirektorius, miškų departamento girininkas specialistas su aukštuoju mokslu, vyresnysis agronomas referentas, miškų departamento referentas, veterinarijos ligoninės vedėjas, Žemės ūkio akademijos dvaro administratorius, docentas, statybos referentas, inžinierius, žemės tvarkymo departamento referentai, Žemės ūkio akademijos privatdocentas;

Švietimo ministerijoje – aukštesniųjų ir vidurinių mokyklų inspektoriai, gimnazijos, mokytojų seminarijos ir aukštesniosios komercijos mokyklos direktoriai, Universiteto docentas, muziejaus ir Čiurlionio vardo galerijos vedėjas konservatorius, Vyriausias sanitarijos inspektorius, vyresnysis ypatingiems reikalams valdininkas, operos artistas (ė) II eilės, koncertmeisteris, baleto artistas (ė) I eilės, teatro administratorius, II eilės dirigentas, Universiteto bibliotekos direktorius.

Teisingumo ministerijoje – kalėjimų inspektorius.

Susisiekimo ministerijoje – traukos, kelio ir važiuoklės tarnybų viršininkų padėjėjai, geležinkelių valdybos vyriausias buhalteris, paštų, telegrafų ir telefonų valdybos paštų tarnybos viršininkas, ypatingiems reikalams inžinierius, kelio ir traukos technikos skyriaus viršininkas, ūkio tarnybos viršininko padėjėjas, Kauno pašto telegrafų įstaigos viršininkas, Klaipėdos pašto telegrafo įstaigos viršininkas, rinkliavų ir komercijos skyriaus viršininkas su aukštuoju mokslu, Kaune, Šiauliuose ir Klaipėdoje kelio ir traukos ruožo viršininkai inžinieriai su aukštuoju mokslu, Klaipėdos uosto administracijos viršininkas, plentų ir vandens kelių skyriaus viršininkas inžinierius, inžinierius – mechanikas, vandens kelių tarnybos inžinierius, garvežių skyriaus vedėjas, technikos skyriaus vedėjas;

Užsienio reikalų ministerijoje – stilistas svetimoms kalboms, ministerijos sekretorius, referentas II eilės;

Valstybės Kontrolėje – vyresnysis revizorius su aukštuoju mokslu, valstybės kontrolės kanceliarijos vedėjas.

XIV kategorijai atskirose valstybės įstaigose buvo priskiriami:

Respublikos Prezidento kanceliarijoje – referentas I eilės.

Ministrų kabineto kanceliarijoje – kanceliarijos viršininkas ir “Vyriausybės žinių” redaktorius.

Vidaus reikalų ministerijoje – Kauno miesto ir apskrities viršininkas, vyresnysis darbo inspektorius, vyresnysis technikos inspektorius, Klaipėdos krašto gubernatoriaus reikalų vedėjas, sąmatos sudarymo ir jos vykdymo referentas, policijos referentas, Kauno ligoninės direktorius – gydytojas;

Finansų ministerijoje – statistikos redaktorius, vyresnysis mokesčių departamento referentas, valstybinės apdraudimo įstaigos technikas, specialistas patarėjas inspektorius II eilės, prekių muziejaus direktorius, Vyresnysis prekybos

departamento referentas, Klaipėdos muitinės viršininkas, vyresnysis prekybos departamento revizorius, matų, saikų, svarstyklių ir probavimo rūmų direktorius;

Žemės ūkio ministerijoje – laboratorijos direktorius, miškų departamento revizorius – specialistas, Dotnuvos žemės ūkio technikumui direktorius, žemės reformos buhalterijos direktorius, vyresnysis agronomas referentas, Žemės ūkio Akademijos ekstraordinarinis profesorius, civilinis veterinarijos inspektorius, aukštesniosios kultūrtechnikų mokyklos direktorius (su aukštuoju specialiniu mokslu), aukštesniosios miškų mokyklos direktorius – urėdas, žemės tvarkymo departamento vicedirektorius;

Švietimo ministerijoje – aukštesniosios technikos mokyklos vedėjas, universiteto ekstraordinarinis profesorius, muzikos mokyklos direktorius, lietuvių kalbos žodyno redaktorius, Kauno meno mokyklos direktorius, dramos artistas (ė) I eilės, chormeisteris, baletmeisteris;

Susisiekimo ministerijoje – Kauno plačių ir siaurųjų geležinkelių dirbtuvių viršininkas inžinierius, radio stoties viršininkas, ūkio geležinkelio tarnybos viršininkas, plentų ir vandens kelių valdybos tarnybos viršininkas, uosto darbų viršininkas inžinierius, paštų, telegrafų ir telefonų valdybos technikos tarnybos viršininkas, traukos tarnybos viršininko padėjėjas su aukštuoju mokslu, kelio tarnybos viršininko padėjėjas su aukštuoju mokslu, važiuotės tarnybos viršininko padėjėjas su aukštuoju mokslu;

Užsienio reikalų ministerijoje – I eilės referentas;

Valstybės Taryboje – raštinės viršininkas;

Klaipėdos krašto gubernatūroje – patarėjas.

Šaltinis: Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo I priedas (VŽ. 1925. Nr. 178 – 1226) su vėlesniais pakeitimais ir papildymais iki 1935 m. // Šalkauskis K. Lietuvos novelos: veikiančiųjų 1935.III.16 Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų "Vyriausybės žiniose" 1-476 nr. rinkinys. – Kaunas: Raidė, 1935.

Etatinių teismų ir Valstybės Tarybos tarnautojų suskirstymas kategorijomis

I kategorija – teismo pasiuntinys.

II kategorija – teismo anstolis, apygardos teismo prisiekusis vertėjas, notaro sekretorius, apygardos teismo valstybės gynėjo sekretoriaus padėjėjas, jaunesnysis teismo kandidatas.

III kategorija – Vyriausiojo Tribunolo sekretoriaus padėjėjas, apygardos teismo sekretoriaus padėjėjas, vyresniojo notaro sekretorius, taikos teisėjo sekretorius, apygardos teismo valstybės gynėjo sekretorius, vyresnysis teismo kandidatas.

IV kategorija – Vyriausiojo Tribunolo valstybės gynėjo sekretorius, apygardos teismo sekretorius, notaras.

V kategorija – Vyriausiojo Tribunolo sekretorius, vyresniojo notaro padėjėjas.

VI kategorija – teismo tarytojas.

VII kategorija – ipotekos sekretorius, svarbesnėms byloms teismo tarytojas, taikos teisėjas, apygardos teismo valstybės gynėjo padėjėjas.

VIII kategorija – teismo tarytojas (baigęs aukštąjį juridinį mokslą ir išstarnavęs Lietuvos teismuose ne mažiau kaip trejus metus, ar dirbęs prisiekusiu advokatu).

IX kategorija – vyresnysis notaras, teismo tarytojas svarbesnėms byloms (baigęs aukštąjį juridinį mokslą ir išstarnavęs Lietuvos teismuose ne mažiau kaip trejus metus ar dirbęs prisiekusiu advokatu), Taikos teisėjas (baigęs aukštąjį juridinį mokslą ir išstarnavęs Lietuvos teismuose ne mažiau kaip trejus metus ar dirbęs prisiekusiu advokatu), apygardos teismo valstybės gynėjo padėjėjas (baigęs aukštąjį juridinį mokslą ir išstarnavęs Lietuvos teismuose ne mažiau kaip trejus metus ar dirbęs prisiekusiu advokatu).

X kategorija – apygardos teismo narys, teismo tarytojas ypatingai svarbioms byloms, Valstybės Tarybos referentas.

XI kategorija – Vyriausiojo Tribunolo valstybės gynėjo padėjėjas.

XII kategorija – Vyriausiojo Tribunolo narys, Apygardos teismo pirmininkas, valstybės gynėjas, apygardos teismo pirmininko padėjėjas.

XIII kategorija – Vyriausiojo Tribunolo valstybės gynėjas, Vyriausiojo Tribunolo pirmininko padėjėjas.

XIV kategorija – Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas.

XV kategorija – Valstybės Tarybos pirmininkas, Valstybės Tarybos pirmininko pavaduotojas, Valstybės Tarybos narys.

Šaltinis: Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo priedas I A su pakeitimais ir papildymais iki 1930 m.// Šalkauskis K. Lietuvos novelos: veikiančiųjų 1935.III.16 Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų "Vyriausybės žiniuose" 1-476 nr. rinkinys. – Kaunas: Raidė, 1935.